

**GÖÇMENLERDE YOKSULLUK YANSIMALAR
DENİZLİ ÖRNEĞİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı**

Latife USLU

Danışman: Doç. Dr. Serkan GÜZEL

**Aralık 2012
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Sosyoloji Anabilim Dalı, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı öğrencisi Latife USLU tarafından Doç. Dr. Serkan GÜZEL yönetiminde hazırlanan “Göçmenlerde Yoksulluk Yansımaları: Denizli Örneği” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 12.28.2012 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Prof. Dr. Mehmet MEDER

Jüri-Danışman
Doç. Dr. Serkan GÜZEL

Jüri
Doç. Dr. Fikri GÜL

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 29.01.2013 tarih ve D.1./12 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Turhan KAÇAR
Enstitü Müdürü

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza
Lalife USLU

ÖNSÖZ

Yoksulluk derinleşip, insanlar üzerindeki şiddetini arttırdıkça, insanlar yoksulluğu içselleştirerek bu durum karşısında bir takım tutum ve davranışlar içerisine girmektedir. Bu tutum ve davranışlar genel olarak yoksulluk kültürü olarak kabul edilmekte ve bu kültüre göre, yoksulluk insanların psikolojisini de etkileyerek onları karamsar, kadercı ve boş vermişlik içine sokmaktadır. Bu tutumlara sahip olan bir yoksullun yoksulluktan kurtulmak için mücadele içine girmesi çok zordur. Bu yüzden yoksulluk kültürünü taşıyan insanlar hem bu kültürün hem de yoksulluğun devamlılığına neden olmaktadır. Bu çalışmada yoksulluk kültürünün bazı özellikleri dikkate alınarak göç etmiş ve yoksulluk sınırı içinde yaşayan göçmenlerin yoksulluk karşısındaki tavır alışları, bu sorunu içselleştirip içselleştirmedikleri konu edilmektedir. Göçmenlerin konunun baş aktörü olarak seçilmesinin nedeni ise göçün yoksulluğu besleyen bir olgu olması ve göçmenlerin vardıkları yerde doğrudan yoksulluk içine girmesidir. Çalışmada yoğun olarak 1990'lardan sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Denizli'ye gelen göçmenler örneklem olarak belirlenmiş ve bu göçmenler 1990 öncesinde Denizli'ye gelen göçmenler ile karşılaştırılarak varılan yerde yaşanan süre arttıkça göçmenlerin yoksulluk hallerinde ve geleceğe bakış açılarındaki değişimler belirlenmiştir.

Çalışmalar sırasında anket yaptığımız ve bize başka katılımcılar bulma noktasında yardım eden bütün katılımcı göçmenlere teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu çalışmada ve hayatımın her döneminde daima yanımda olan ve maddi-manevi desteklerini hiç eksik etmeyen annem ve babama minnettarım. Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim boyunca güler yüzünü benden hiç eksik etmeyen hocam Mehmet MEDER'e ve saha çalışmaları adına önemli bir bilgi düzeyine sahip olmamda bana yardımcı olan, ayrıca bu çalışmada öneri ve yardımını esirgemeyen danışman hocam Serkan GÜZEL'e teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

GÖÇMENLERDE YOKSULLUK YANSIMALARI: DENİZLİ ÖRNEĞİ

USLU, Latife
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji ABD
Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Serkan GÜZEL

Aralık, 2012, 126 Sayfa

Yoksulluk modern toplumların önemli sorunlarından ve modern toplumu inceleme aracından biri olarak değerlendirilebilir. Ancak son zamanlarda yoksulluğun olgusal varlığından daha çok yoksulluğun kültürü tartışılmaya başlanmıştır. Gerçekten de yoksulluk kültürüne sahip hanehalklarının yoksulluklarına karşı mücadele edebilmesinin düşünülmesi güçtür. Bu nedenle yoksulların kendileri, yoksulluklarını gelecek kuşaklar boyunca aktarım pekiştirmede önemli rol oynarlar.

Tezimizin ana yaklaşımı bu ayırım noktası ile yakından ilişkilidir. Bir başka anlatımla, bu çalışmada yoksulluğun olgusal varlığının yoksulluk kültürünü pekiştirip pekiştirmediğini göçmenlerin yaşadığı Denizli özelinde gerçeklenmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda bu çalışmanın kapsamı Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Denizli'ye gelen göçmenler ile sınırlandırılmıştır. Daha özelden Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Denizli'ye göç sürecinin başlangıcından beri bu çalışmanın evrenini oluşturan göçmenlerin yaşam koşullarındaki değişim düzeyi tespit edilmekte ve buna bağlı olarak yoksulluğun ne ölçüde bir kültür haline dönüştüğü sorgulanmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelip Denizli'de yaşayan göçmenler üzerine yürütülen bu çalışmanın en önemli bulgularından biri, parasızlık, işsizlik, düşük ücret, vasıfsız işleri de içeren ekonomik yetersizliğin yoksulluk kültürünü pekiştiren başat faktörler olduğudur. Bu çalışmanın bir başka bulgusu ise Denizli'de yaşayan göçmenlerin gelecekleri ile ilgili umutsuz olmamalarıdır.

Anahtar kelimeler: Göç, Göçmen, Yoksulluk, Yoksulluk kültürü

ABSTRACT**REPERCUSSIONS OF POVERTY WITHIN MIGRANTS: CASE OF DENİZLİ**

USLU, Latife
Master Thesis
Sociology Department
Supervisor: Doç. Dr. Serkan GÜZEL

December, 2012, 126 Pages

Poverty may appreciated as one of the important problem and analysing instrument of modern societies. However, culture of poverty has begun to discuss much more than the reality of poverty nowadays. Actually, that households living in poverty of culture could not fight against their poverty may not be considered. Thus, poors themselves play important role to forward and strenghten their poverty throughout their following generations.

The main approach of our thesis is closely related with this different point. In other words, either the reality of poverty strenghten the culture of poverty or not has been tried to test in the case of Denizli in which migrants living in this study. In this sense, the extrent of this study limited with migrants who come from Eastern and South-eastern part of Turkey to Denizli. In special, change level of living conditions of migrants, who consist of the universe of this study as regard moving throughout beginning process of migration from Eastern and Southeastern part of Turkey to Denizli has been defined and therefore to which extend poverty becomes as culture has been examined.

One of the most important findings of this study carried out over migrants coming from eastern and southeastern part of Turkey and living in Denizli is that the main factors strenghtened the culture of poverty are inadequacy of economy, including lack of money, unemployment, low-wage, unskilled jobs. And the other finding of this study is that migrants living in Denizli is not hopeless about their future.

Key words: Migration, Migrant, Poverty, Culture of poverty,

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar DİZİNİ.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	5
1.2. Araştırmanın Amacı.....	7
1.3. Araştırmanın Kapsamı.....	8
1.4. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği.....	8
1.5. Araştırmanın Hipotezleri.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç Kavramı.....	11
2.2. Yoksulluk Kavramı.....	14
2.2.1. Mutlak Yoksulluk.....	17
2.2.2. Göreli Yoksulluk.....	18
2.3. Küresel Yoksulluk.....	19
2.4. Sosyal Dışlanma.....	23
2.5. Yeni Yoksulluk.....	24
2.6. Nöbetleşe Yoksulluk.....	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Yoksulluk Kültürü.....	28
-----------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE GÖÇ VE YOKSULLUK

4.1. Türkiye’de Göç ve Yoksulluk İlişkisi.....	37
4.1.1. 1980 Öncesi Türkiye’inde Yoksulluk.....	38
4.1.2. 1980 Sonrası Türkiye’inde Yoksulluk.....	42

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

5.1. Nicel Araştırma Verilerinin Analizi.....	51
5.1.1. Araştırma Bulgularının Frekanslar Halinde Verilmesi.....	51
5.1.2. Hipotezlerin Sınanması.....	68
5.1.2.1. Mesleğe İlişkin Hipotezler.....	68
5.1.2.2. Gelire İlişkin Hipotezler.....	71
5.1.2.3. Tüketime İlişkin Hipotezler.....	75

5.1.2.4. Hemşeri İlişkilerine İlişkin Hipotezler	81
5.1.2.5. Dışlanmaya İlişkin Hipotezler	82
5.1.2.6. Yoksulluktan Kurtulmaya İlişkin Hipotezler.....	84
5.1.2.7. Gelecek Beklentilerine İlişkin Hipotezler	90
5.2. Nitel Araştırma Verilerinin Analizi.....	93
5.2.1. Denizli ve Yoksulluk.....	93
5.2.2. İşsizliğe Enformel Çözüm: İnşaat İşçiliği.....	96
5.2.3. Göçmenlerin Hayata Karşı Aldığı Tavrı.....	98
5.2.4. Göçmenlerin “Yoksul” Tanımları	99
5.2.5. Göçmenlere Göre Yoksulluktan Kurtulmanın Yolu.....	101
.	
BULGULAR.....	103
SONUÇ.....	112
KAYNAKLAR.....	116
EKLER	120

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Yaş	51
Tablo 2: Eğitim durumu.....	51
Tablo 3: Meslek	51
Tablo 4: Memleket (Göçten önce yaşanan şehir).....	52
Tablo 5: Denizli'ye göç edilen yıl.....	52
Tablo 6: Göç etme sebebi.....	53
Tablo 7: Konut türü	53
Tablo 8: Yaşanan konutun mülkiyet durumu.....	53
Tablo 9: Aylık gelir.....	54
Tablo 10: Sosyal güvence	54
Tablo 11: Hane reisinin bakmak zorunda olduğu birey sayısı.....	54
Tablo 12: Okula giden çocuk sayısı.....	54
Tablo 13: Göçmenlerin Denizli'ye göçlerini değerlendirmesi.....	55
Tablo 14: Göçmenlerin Denizli'ye geldiklerinde ilk yaptıkları meslek.....	55
Tablo 15: Çok sık işsiz kalma durumu.....	56
Tablo 16: Meslekten memnunluk derecesi	56
Tablo 17: Eşin (evin hanımı) çalışma durumu.....	56
Tablo 18: Çocukların çalışma durumu.....	56
Tablo 19: Gelir sağlayan mal/mülkü durumu.....	57
Tablo 20: Peşin para sıkıntısı.....	57
Tablo 21: Alışverişlerde ki ödeme biçimi.....	57
Tablo 22: Gıda alışverişlerinin yapıldığı mekanlar.....	57
Tablo 23: Mutfak alışverişi yapma sıklığı.....	58
Tablo 24: Market alışverişlerinde alınan üründe dikkat edilen etkenler.....	58
Tablo 25: Giyim alışverişlerinin yapıldığı mekanlar.....	59
Tablo 26: Kıyafet alışverişlerinde markaya önem verme eğilimi.....	59
Tablo 27: Alınan herhangi bir kıyafeti kullanma süresi.....	59
Tablo 28: Evdeki mobilya durumu	60
Tablo 29: Denizli'ye göç etmede hemşerilerin etkisi.....	60
Tablo 30: Hemşerilere gidip gelme sıklığı.....	60
Tablo 31: Sıkıntılı günlerde hemşerilerden destek görme durumu.....	61
Tablo 32: Hemşerilerle dertleşme durumu.....	61
Tablo 33: Hemşerilerden borç isteme eğilimi.....	61
Tablo 34: Kent merkezine gitme sıklığı.....	61
Tablo 35: Denizliler tarafından dışlanma durumu.....	62
Tablo 36: Devlet kurumlarında (hastane, okul... vb) ayrımcılıkla karşılaşma durumu	62
Tablo 37: Şehir merkezinde yaşama isteği.....	62
Tablo 38: Okuyan çocukları sonuna kadar okutma eğilimi.....	63
Tablo 39: Eğitime olan bakış açısı.....	63
Tablo 40: Göçmene göre yoksulluğun nedeni.....	63
Tablo 41: Yoksulluktan kurtulma inancı.....	64
Tablo 42: Hayattan memnuniyet durumu.....	64
Tablo 43: Kurum/Kuruluşlardan (Belediye, Vakıf, Dernek...) yardım alma durumu...	65
Tablo 44: Göçmenin yoksul tanımı.....	65
Tablo 45: Göçmene göre yoksulluktan kurtulmanın yolu.....	66
Tablo 46: Göçmene göre yoksulluktan kurtulmanın yolu.....	66
Tablo 47: Gelecek için para biriktirme eğilimi.....	66
Tablo 48: Gelecekle ilgili beklentiler.....	67

Tablo 49: Çocukların gelecekte daha rahat bir hayatının olacağına duyulan inanç	67
Tablo 50: Bir gün zengin olma düşüncesi	68
Tablo 51: Denizli’de yaşanan süre ile Denizli’ye gelindiğinde ilk yapılan meslek ilişkisi.....	70
Tablo 52: Denizli’de yaşanan süre ile işsiz kalma sıklığı arasındaki ilişki.....	71
Tablo 53: Denizli’de yaşanan süre ile aylık gelir arasındaki ilişki.....	72
Tablo 54: Denizli’de yaşanan süre ile çocukların çalışma durum arasındaki ilişki.....	73
Tablo 55: Denizli’de yaşanan süre ile gelir getiren mal/mülk durumu arasındaki ilişki.....	74
Tablo 56: Denizli’de yaşanan süre ile peşin para sıkıntısı çekme durumu arasındaki ilişki.....	75
Tablo 57: Denizli’de yaşanan süre ile alışverişlerdeki ödeme biçimi arasındaki ilişki.....	76
Tablo 58: Denizli’de yaşanan süre ile mutfak alışverişi yapma sıklığı arasındaki ilişki.....	77
Tablo 59: Denizli’de yaşanan süre ile maket alışverişlerinde alınan ürünlerde dikkat edilen unsurlar arasındaki ilişki.....	78
Tablo 60: Denizli’de yaşanan süre ile giyim alışverişlerinde markaya verilen önem arasındaki ilişki.....	79
Tablo 61: Denizli’de yaşanan süre ile alınan herhangi bir kıyafetin kullanım süresi arasındaki ilişki.....	80
Tablo 62: Denizli’de yaşanan süre ile evde mobilya olma durumu arasındaki ilişki.....	81
Tablo 63: Denizli’de yaşanan süre ile sıkıntılı günlerde hemşerilerden destek görme durumu arasındaki ilişki.....	82
Tablo 64: Denizli’de yaşanan süre ile kent merkezine gitme sıklığı arasındaki ilişki.....	83
Tablo 65: Denizli’de yaşanan süre ile Denizliler tarafından dışlanma durumu arasındaki ilişki.....	84
Tablo 66: Denizli’de yaşanan süre ile okuyan çocukları sonuna kadar okutma durumu arasındaki ilişki.....	85
Tablo 67: Denizli’de yaşanan süre ile yoksulluğun nedeni arasındaki ilişki.....	86
Tablo 68: Denizli’de yaşanan süre ile yoksulluktan kurtuluş inancı arasındaki ilişki.....	87
Tablo 69: Denizli’de yaşanan süre ile hayattan memnuniyet durumu arasındaki ilişki.....	88
Tablo 70: Denizli’de yaşanan süre ile kurum/kuruluşlardan yardım alma durumu arasındaki ilişki.....	89
Tablo 71: Denizli’de yaşanan süre ile yoksulluktan kurtulmanın yolu arasındaki ilişki.....	90
Tablo 72: Denizli’de yaşanan süre ile gelecekle ilgili beklentiler arasındaki ilişki....	91
Tablo 73: Denizli’de yaşanan süre ile göçmenlerin çocuklarının geleceklerine bakış açıları arasındaki ilişki.....	92
Tablo 74: Denizli’de yaşanan süre ile zengin olma düşüncesi arasındaki ilişki.....	93

GİRİŞ

Yoksulluk genel anlamda, kişilerin en temel ihtiyaçlarını karşılayacak gelirden yoksun olması olarak tanımlanmaktadır. Ancak sürekli değişen bir dünyada yer alıyoruz; ekonomik ve siyasal sistem, sosyal yapı, değerler, inançlar sürekli değişmektedir. Dolayısıyla yoksulluğun yapısı ve etki alanı da değişmektedir. Bu yüzden artık yoksulluğu, sadece temel ihtiyaçlarını karşılayamayanlar olarak tanımlamak, bu olguyu anlamak için yetersiz kalmaktadır. 1980’lerde küreselleşme ve liberal politikaların etkisi ile birlikte yoksulluk çeşitlenerek artmış ve geldiği nokta birçok ülkenin bu konuya odaklanmasını kaçınılmaz kılmıştır. Yoksullar, artık alt sınıf, yoksulluk kültürü, yeni yoksulluk gibi kavramlarla değerlendirilmeye başlanmış ve bu kavramlar yoksulların kaderci, tembelliği kişilik özelliği haline getirmiş, ahlak değerleri olmayan, kurallara uymayan, suçlu, şiddet yanlısı, toplumun her alanından dışlanan ve toplumun geri kalanı için birer tehdit unsuru olarak görüldüğüne dikkat çekmiştir. Yoksulların bu şekilde anılmasının temel sebebi sistemin artık yoksullara ihtiyacının kalmamasıdır. Küreselleşen dünyada yoksula değil, tüketen bireylere olan gereksinim, tüketemeyenin toplumun içinde yeri olmadığını ortaya koymuştur. İşte bu yüzden, özellikle medyanın da etkisiyle, yoksullara yüklenen anlamların içeriği, yoksulların toplumun pek çok alanından dışlanacak şekilde değiştirilerek, yoksulların getto, gecekondu, varoş, teneke mahalleler ve kentin kenar mahalleleri ile özdeşleşmesine sebep olmuştur.

Yoksulluk derinleşerek artarken, bolluk idealistlerince yoksulluk sorunu “tortul” olarak görülmüş ve büyüme artışı ile azaltılacağı varsayılmıştır (Baudrillard, 2008: 61). Ancak yoksulluk, etki alanını genişleterek artmaya devam etmiş, hatta gelişmiş ülkelere de sıçramıştır. Bu sorun için alınan önlemler ise hep yetersiz kalmıştır. Çünkü sistemin devamını sağlayan baş aktörler, sorunun asıl kaynağına inmek yerine, kaynağı saklamak için yardım programlarına başvurmuşlardır. Baudrillard bu konudaki düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir: “Eğer yoksulluk ve zararlar kaçınılmazsa, bu her ikisinin de yoksul mahallelerden başka her yerde, kenar mahallelerde ya da gecekondu mahallelerinde değil, sosyo-ekonomik yapıda olmasından ötürüdür. Ama tamda saklanması gereken, söylenmemesi gereken budur. Bunu gizlemek için milyar dolarlar çok değildir (Baudrillard, 2008: 61).” Buna göre, sorunun kaynağı bizzat sosyo-ekonomik yapıda gizlidir ve gelişmiş sanayi ülkeleri ile bazı uluslar arası kuruluşların hazırladığı yardım programları ve bu konuda yapılan harcamalar yoksulluğu ortadan

kaldırmaya ya da azaltmaya değil, yoksulluğun nedenini saklamaya yönelik olduğu söylenebilir.

1980'lerde dünya konjektöründe, ekonomik ve sosyal yapıdaki değişim dalgası Türkiye'yi de etkilemiştir. Türkiye 1980 öncesi ithal ikameci ekonomik yapıyı değiştirerek liberal politikaları uygulamaya koymuş ve adaletsiz gelir dağılımının, işsizliğin ve yoksulluğun giderek arttığı bir döneme girmiştir. Böylece, zengin yoksul arası tabakalaşmanın artması, mekânsal ayrışmalar, yoksullara yüklenen olumsuz anlamlar, yoksulun dışlanması, aşırı tüketim eğilimi, gösteriş meraklısı zenginler, bencilik, yüzeysel ilişkilerin önünü açmıştır. Türkiye böyle bir değişim yaşarken, 1985'den sonra yeni bir içgöç dalgasıyla karşı karşıya kalmış, yoksulluk hem yeni göçmenleri hem de göçün yoğunlaştığı kentleri olumsuz etkilemiştir. Sonuçta, Türkiye'de göç ve yoksulluk iç içe girmiştir. Bu, göçün kentlerde yoksulluğu besleyen bir olgu olduğu anlamına gelir.

Türkiye'nin göç tarihi 1950'lere uzanmaktadır. Ülke bu tarih de beklenmedik bir içgöç dalgası ile karşı karşıya kalmıştır. Aslında, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı öncesindeki temel politikası nüfusun kırdaki tutulması ve kentleşmesinin önlenmesi yönündeydi. Türkiye çalışan nüfusun işçileşmesini ve kentleşmesini tehlikeli buluyor ve sosyal rahatsızlıkların kaynağı olarak görüyordu. Bunun en açık örnekleri, Zonguldak kömür madenleri ve Karabük Demir ve Çelik işletmelerinde görüldüğü biçimde, köyde yaşayan işçi kategorileri yaratılmaya çalışılmasıdır. Yani Türkiye'nin yöneticileri ve elitleri yaşanacak hızlı kentleşme olgusunun kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunun bilincinde olmadan zihinsel olarak ona karşı bir vaziyet almamıştır (Tekeli, 2008: 54). Dolayısıyla büyük kentler, sürekli artan bir göç dalgası ile değişim içine girerken hükümet bu değişime hazırlıksız yakalanmıştır.

Kırsal alanlardaki işsizlik ve yoksulluktan kaçarak kentlere gelen kitleler, kentlerin konut ve iş alanındaki yetersiz koşullar karşısında kendi mekanizmalarını geliştirerek kentte tutunmanın yollarını bulmuşlardır. Enformel bir yapılanma olan gecekondular kentte çeperlerine inşa ederek konut sorununu çözen göçmenler, enformel sektörün oluşturduğu istihdam alanı ile de işsizlik sorununu çözmeye yoluna gitmiştir. Ancak göçmenlerin, yaşam kalitesi düşük, alt yapı ve üst yapısı olmayan gecekondular mahallelerindeki yaşam koşullarının kötü olduğu akıldaki tutulmalıdır. Buna karşın zamanla göçmenlerin politik mekanizmalar ile kurduğu çıkar ilişkileri, yani

seçim zamanları tapu ve belediye hizmetleri karşılığında gecekondulunun oylarının alınması, bu mekânların gelişerek kentin bir parçası haline gelmesini sağlamıştır. Yukarıdan aşağıya doğru modernleşme yoluyla modernleşmeyi gerçekleştirmeye çalışan bir ülke için kentlerdeki bu değişim aşağıdan yukarıya kendiliğinden bir hareketin göstergesi olmuştur (Akşit, 1998: 23). Ne var ki 1985'den sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göç eden kitleler eski göçmenler kadar şanslı olamamışlardır. Çünkü Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısı değişirken, eski göçmenlerin kentte tutunmalarını sağlayan mekanizmaları da değiştirmiştir. Ayrıca küresel ekonomik dönüşümler ve teknolojik ilerleme sonucunda emeğe olan ihtiyaç azaldığından işsizlik bir sosyal sorun haline gelmiştir. Sanayi sektöründen hizmet sektörüne geçişle birlikte uzmanlık gerektiren ve profesyonel iş ve meslek türlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte vasıfsız emeğin yerini vasıflı ve mesleki uzmanlığı olan işçiler almıştır. Bu durum işsizliğe bağlı yoksulluğu artırırken bu artışa, göçle birlikte gelen vasıfsız ve işsiz kitlelerinde eklenmesi ile yoksulluk bir sosyal görünüm olarak ortaya çıkmıştır.

Göç, daha iyi bir iş ve yüksek yaşam standardına sahip olma isteğinden kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı göçün yönü genelde gelişmiş ve iş olanaklarının fazla olduğu kentlere doğrudur. Denizli de 1980'lerden sonraki ekonomik değişimlerden büyük ölçüde olumlu yönde etkilenmiştir. Denizli hem nüfus hem de ekonomik potansiyel olarak 1985'ten bu yana çok hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. Sanayi alanındaki gelişmeler, özellikle tekstil sanayisinin gelişmesi, bu kentin ekonomik alanda büyük atılımlar yapmasını sağlamıştır. Ayrıca 1992'de yaşanan, dokuma tezgâhlarının teknolojisini yenileyerek, dünya piyasasına açılması ve turizm gelirlerindeki artış kentin ekonomik önemini arttırmıştır (Özgen, 2000: 93). Sanayi alanındaki gelişmeler, iş isteyenler için Denizli'yi bir cazibe merkezi haline getirmiş ve çevre iller başta olmak üzere yoğun göç alan bir kent haline gelmiştir. Ancak yoğun göç alan diğer büyük kentlerde görülen sorunlar Denizli'de de kendini göstermiştir. Kentin belirli mekânlarında gecekonduların mahalleleri oluşurken, gelen göçmenlerin çoğunun vasıfsız olması işsizliği de tetiklemiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde, araştırmanın konusu, önemi, amacı, kapsamı, veri toplama teknikleri ve hipotezleri belirtilerek araştırmanın sınırları çizilmiştir.

İkinci bölümde öncelikle, kavramsal çerçeve çizilerek, yoksulluk ve göç kavramları tanımlanmıştır. Öncelikle göç kavramı ile göç ve yoksulluk arasındaki

ilişkiye yer verilmiştir. Ardından yoksulluk kavramı tanımlanarak, yoksulluk yazınında bu olguyu açıklamak için geliştirilmiş farklı yoksulluk tanımlarına yer verilmiştir. Küresel yoksulluk başlığı altında yoksulluğun küresel boyutu, liberal politikalar ışığında ele alınarak yoksulluğun dünyadaki yansımalarına yer verilmiştir. Ayrıca yoksulluğun küresel boyutu ile yoksulluğun çok boyutlu olarak ele alınması gerektiği belirtilerek, ardından yoksulluğun ekonomik boyutunun yanında sosyal, siyasal ve kültürel boyutunu da ele alan “sosyal dışlanma”, “yeni yoksulluk” ve “nöbetleşe yoksulluk” kavramlarına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmanın kuramı olan yoksulluk kültürüne yer verilerek bu kavramın nasıl geliştirildiği, yoksullukla arasındaki ilişki ve özellikleri açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde, Türkiye’deki göç ve yoksulluk arasındaki ilişki ele alınarak 1950’lerden itibaren başlayan iç göçler ve yoksulluğun ekonomik, siyasal ve sosyal yapı ile arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiştir. 1980’lerden sonra Türkiye’nin ekonomik ve sosyal alanda önemli bir değişim içine girmiş olması göz önünde bulundurularak, Türkiye’deki yoksulluk ele alınırken 1980 öncesi ve 1980 sonrası şeklinde ayrılmıştır.

Beşinci bölümde ise araştırmanın uygulamalı kısmını oluşturan nicel ve nitel araştırma verilerine yer verilmiştir. Bu noktada, önce anketlerden elde edilen frekans tablolarına ve yorumlarına, ardından da çapraz tablolar ve bu tabloların yorumlarına yer verilmiştir. Araştırmanın nicel kısmını oluşturan frekans ve çapraz tabloları ve yorumlarına yer verildikten sonra, nitel araştırmaya yer verilerek; görüşme verilerinin analizleri ortaya konulmuştur. Son olarak da bulguların tartışılması ve sonuç bölümüne yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Yoksulluk, tarihin her döneminde insanın, insanca yaşamasının önünde bir engel olarak görülmüştür. Yoksulluk adı üstünde yokluktur. En temel gereksinimler başta olmak üzere, insan onuruna yaraşır bir hayat için gerekli olan şeylerin yokluğudur. Yoksulluğun ortaya çıkışına ve insan hayatını tehdit edecek boyutlara nasıl ulaştığına bakıldığında ise kapitalist sistemin ortaya çıkıp gelişmesi ile paralellik içinde olduğu görülmektedir. Kapitalizm yayıldıkça, yoksulluk da artış eğilimindedir. Özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru yoksulluğun geldiği boyut, bu sorunu sadece ekonomik bir sorun olmaktan çıkararak sosyal, siyasal ve psikolojik bir boyuta taşımıştır.

1980'lerden itibaren dünya çapında ekonomik yapının dönüşüme uğraması, küreselleşmenin ve liberal politikaların etkisini arttırması, dünya çapında eşitsiz gelir dağılımını da beraberinde getirmiştir. Kıt kaynakların önemli bir kısmı küçük bir azınlığın eline geçerken, büyük bir çoğunluk yoksulluk içinde yaşam mücadelesi vermektedir. Ayrıca ekonomik yapı dönüşürken beraberinde toplumsal hayatı da dönüştürmektedir. Sonuçta, insanların değerleri, ilişkileri, tüketim kalıpları, eğlence anlayışları da değişmeye başlamıştır. Bu değişimler yaşanırken, yani toplumsal hayat dönüşürken, yoksulluk ve yoksulluğa bakış açıları da değişmeye başlamıştır. Artık, ekonomik kaynaklı bir mesele olan yoksulluk olgusu, bireysel refah ve sorumluluk, sosyal ve kültürel bütünleşememe, sosyal dışlanma, sınıf-alt sınıf-sınıf altı, yoksulluk kültürü, ayrımcılık, sosyal patoloji, toplumsal cinsiyet, ırk, etniklik, mekânsal ayrımsızlık, çalışma refahı gibi kavramlar çerçevesinde ele alınmaya başlanmıştır (Gül ve Gül, 2008: 57).

1980'lerden sonra yoksulluğun derinleşmesi ve çeşitlenmesi, bu sorunun artık ekonomik boyutuyla açıklanamayacağını göstermiştir. Dolayısıyla yoksulluğun, ekonomik boyutunun yanında sosyal, siyasal, kültürel ve psikolojik boyutlarının da ele alınmasının gerektiği gündeme gelmiştir. Bu çalışmada, yoksulluğa farklı bir açıdan bakan Lewis'in yoksulluk kültürü kavramının ölçütlerinden faydalanılmaktadır ve yoksulluk kültürü bağlamında yoksulluğun ekonomik boyutlarından çok sosyolojik boyutlarına değinilmesi, bu çalışmanın anlamlılık seviyesini arttırmaktadır. Ayrıca yoksulluk kültürü özelliklerinin Türkiye'deki yoksullar için sorgulanması sosyolojik çalışmalara önemli bir boyut kazandırması bakımından önemlidir.

Yoksulluk gelişmiş ya da gelişmemiş olsun birçok ülkede sorun olarak gündeme taşınırken, diğer ülkeler gibi Türkiye de 1980'lerden sonra giderek artan yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Türkiye bu dönemde küreselleşmenin de etkisi ile ekonomik ve sosyal alanda köklü bir dönüşümün içine girmiştir. 1980'den önce uygulamakta olduğu ithal ikameci politikalar yerine dışa açık büyüme politikalarını uygulamaya koymuş ve bu politikalar ile dış sermayeye açık hale gelmiştir. Böylece ücretler düşürülmüş, istihdam olanakları azaltılmış, işsizlik artmış, gelir dağılımı bozulmuştur. Bütün bunlara bağlı olarak ülkedeki yoksulluk da giderek artmaya başlamıştır. Neo-liberal politikalar sonucu ülke ekonomik ve sosyal alandaki sorunlarla uğraşırken bir de bu sorunlara 1990'da Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan batıya doğru yapılan kitlesel göçler eklenmiştir. Bu göçler özellikle büyük kentlerde önemli boyutlara ulaşan işsizliği arttırırken, buna bağlı olarak kentlerdeki yoksul sayısında da önemli bir artış olmuştur. Diğer bir ifadeyle, bu yeni göçmenler yoksulluğun baş aktörleri olmuştur.

Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısındaki değişimler, yoksulluğu aşmak için gerekli olan mekanizmalara ulaşımı da oldukça zorlaştırmıştır. Dolayısıyla 1990 sonrasında doğudan gelen yeni göçmenler için yoksulluktan kurtulmak giderek imkânsız bir hal almıştır. Ayrıca ülke içindeki yoksulluk derinleşirken, zengin yoksul arasındaki farkın artması ve yoksullara yüklenen anlamların değişmesi, yeni göçmenlerin toplumdan dışlanmasını da kaçınılmaz kılmıştır. Buna göre, yeni göçmenler yoksulluğu sadece ekonomik boyutuyla yaşamamış aynı zamanda sosyolojik boyutuyla da yaşamıştır.

Çalışmanın konusu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Denizli'ye gelen göçmenlerin içinde buldukları koşulların sosyolojik olarak değerlendirilmesidir. Her ne kadar tezin başlığı "Göçmenlerde yoksulluk yansıması" şeklinde genle bir ifadeyle oluşturulmuş olsa da çalışmanın temelini Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen göçmenler oluşturmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen göçmenlerin konu edilmesinin sebebi ise, doğudan Denizli'ye gelen göçmenlerin, ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısının değiştiği bir dönemde göç etmeleri ve yoksulluğa doğrudan maruz kalmalarıdır. Bu konuyu biraz daha açacak olursak: ülkede uygulamaya konan liberal politikaların işsizliği ve bunun bir uzantısı olarak yoksulluğu arttırması, ayrıca Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen göçmenlerin genelinin zorunlu olarak göç etmeleri, yani göçe ekonomik ve psikolojik herhangi bir hazırlık yapamamaları, onları göç ettikleri yerde çok zor duruma düşürmüş ve ülkede büyük bir sorun yumağına dönüşen

yoksulluğa karşı savunmasız bırakmıştır. Bu noktadan hareketle, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Denizli'ye gelen göçmenlerin yoksulluğu ekonomik boyutunun yanında, sosyal, kültürel, siyasal ve psikolojik boyutuyla da yaşamış olması, onları bu çalışmanın temel aktörleri yapmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Göç ve yoksulluk sosyolojik perspektifte iç içedir. Türkiye'de 1950'lerde büyük kentlere doğru başlayan göçlerde yoksulluk bir neden iken, 1990'larda sonuç olmuştur. Ancak yoksulluk göçün nedeni de olsa göçmen yine yoksullukla karşı karşıya kalır. Türkiye'de kırdan kente göçler kitlesel olarak 1950'lerde başlamış ve bu göçler zaman göre artış ya da azalış göstermiştir. Ancak 1980'lerden sonra başlayan göç hareketleri 1980 öncesi göçlerden farklıdır. Çünkü bu yıllarda ülke ekonomisinin giderek zayıflaması, insanların yaşam mücadelesini şiddetlendirmiştir. Bu durum da, 1980'lerin ikinci yarısında büyük kentlere gelmeye başlayan göçmenleri yoksulluğa mahkûm etmiştir. 1980 öncesindeki göçmenler yoksulluktan kurtulacakları umuduyla yaşarken ve bu yönde girişimlerde bulunurken, 1980 sonrasındaki göçmenler içinde buldukları koşullar karşısında daha karamsar bir tavır takınmışlardır. Ülkemizdeki gecekondu mahallelerine tekabül eden batının büyük kentlerindeki teneke mahalle sakinleri, umutsuz ve çaresiz durumda olup kendilerini toplumun parçası hissetmemelerine karşılık (Zürcher, 2003: 393) Türkiye de, 1950'lerde büyük kentlere gelerek gecekondu mahallelerinde yaşamaya başlayan göçmenler, üst sınıfa çıkmaya ve toplum ile bütünleşmeye hep istekli olmuşlardır. Ancak 1985'den sonra gelen göçmenler için kentte tutunabilmeyi sağlayan mekanizmalara ulaşımın zorlaşması ve ekonomik, kültürel, sosyal ve mekânsal dışlanmanın ortaya çıkması yeni göçmenleri de umutsuzluk ve çaresizlik içine sokmuştur.

Bu çalışmada, yoksulluğa doğrudan maruz kalan ve yoksulluğu besleyen göçmenlerin, yoksulluk içindeki hallerinin sosyo-kültürel boyutu ele alınarak, göçmenlerin yoksulluk karşısında tavır alışlarının ne yönde olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Diğer bir deyişle göçmenlerin yoksulluğu ne kadar içselleştirdiğinin ve yoksulluktan kurtulmak için herhangi bir çaba gösterip göstermediğinin, Denizli özelinde, irdelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı da, Denizli özelinde, göçmenlerin yoksulluk koşullarındaki değişimlerin, göç edilen bölgede yaşama süresine göre ne ölçüde değişikliğe yol açtığını tespit etmeye çalışmaktır.

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın evreni Denizli'nin Esentepe ve Yeşilyurt semtleridir. Bu semtler Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen göçmenlerin yoğunlukta olduğu semtler arasında yer almaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Denizli'ye göç etmiş olan ve yoksulluk sınırında yaşayan aileler oluşturmaktadır. Buna göre durumu iyi olan göçmenler ile başka bölgelerden gelen göçmenler araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır.

1.4. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği

Araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılarak geniş bir çerçeve çizilmiştir. Buna göre, nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılmıştır. Anket tekniği uygulanırken öncelikle, araştırmanın yapıldığı alana gidilmiş, burada yapılan gözlem ve görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda ve ilgili konuya yönelik literatür okumaları sonucunda kapalı ve açık uçlu olarak anket soruları hazırlanmıştır. Ayrıca soruların hipotezleri test edecek şekilde olmasına dikkat edilmiştir. Son olarak anketlerin uygulanacağı katılımcılar göz önünde bulundurularak soruların olabildiğince yalın olmasına gayret edilmiştir. Anket formu tamamlandıktan sonra da sahaya inilmiştir.

Anketler uygulanmaya başlanmadan önce mahalle muhtarları ile görüşülerek yoksul olan göçmenlerin adresleri alınmıştır. Elde edilen adresler doğrultusunda anketlere başlanmış, ayrıca anket uygulanan katılımcılardan da yardım alınarak onların yönlendirdiği yoksul göçmenlere ulaşılmıştır. 21 Mayıs 2012 tarihinde uygulanmaya başlanan anketler haneyi temsil kapasitesine sahip 200 kişiyi kapsayacak şekilde 10 Haziran 2012 tarihinde tamamlanmıştır. Ayrıca anketlerin uygulanması aşamasında, hipotezler göz önünde bulundurularak anketlerin yarısı 1990 öncesinde göç edenlere, diğer yarısı da 1990 ve sonrasında göç edenlere uygulanmıştır. Anket uygulaması bittikten sonra veriler SPSS programına girilmiş; frekans ve çapraz tablolar elde edilerek, tabloların yorumları yapılmıştır. Ayrıca çapraz tabloları oluşturulurken hoşgörü düzeyi (d) 0,05 alınarak tabloların geçerliliği sınanmıştır.

Araştırmanın nitel boyutunda ise görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniği nitel araştırmalarda, temel veri toplama araçlarından biridir. Bu tekniğin çıkış noktası, “insanların ne düşündüğünü öğrenmek istiyorsan onlara sor” ilkesidir (Geray,

2004: 150). Ayrıca görüşme tekniği, insanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın iyi bir yoludur. Aynı zamanda başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü yöntemlerdendir (Punch, 2005: 165-166). Buna göre yoksulluk gibi psikolojik, sosyal ve kültürel etkilere sahip bir olgunun araştırılmasında, yoksulların içinde buldukları koşulları nasıl anlamlandırdığı ve bu anlamın dile getirilmesinde, görüşme tekniği araştırmaya önemli katkılar sağlamıştır. Araştırmada 10'nu 1990 öncesinde göç edenler, 10'nu da 1990 ve sonrasında göç edenler olmak üzere toplam 20 göçmen ile görüşme yapılmıştır. Görüşme sırasında, göçmenin verdiği cevaplar not edilmiş ve görüşmeler tamamlandıktan sonra, görüşme notları temize geçirilerek, konu bütünlüğü sağlanacak şekilde veriler analiz edilmiştir.

1.5. Araştırmanın Hipotezleri

Türkiye tarihinde yaşanan içgöçler göstermiştir ki, göçmenlerin içine düştüğü yoksulluk hali geçici olabilmektedir. Bunun gerçekleşmesinde, yapılan meslek, elde edilen gelir, hemşerilerle olan ilişkiler, tüketim kalıpları, toplum tarafından kabul edilme gibi etkenler önemli bir yere sahiptir. Bu etkenler, bireyin iradesi dışında kalan dışsal faktörlerdir, ancak bireyin yoksulluktan kurtulmanın yollarını araması, bunun için mücadele etmesi ve geleceğe yönelik çalışmalarda bulunması, onun dışsal faktörlere ulaşmasında kendine stratejiler geliştirmesini sağlamaktadır. Bu sayede yoksulluk geçici olabilmektedir. Buna göre araştırmada hipotezler belirlenirken meslek, elde edilen gelir, hemşerilerle olan ilişkiler, tüketim kalıpları, toplum tarafından dışlanma, yoksulluktan kurtulma çabası ve geleceğe yönelik beklentiler bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. Bu bağımlı değişkenler belirlenirken de Lewis'in yoksulluk kültürü kuramının özellikleri ölçüt olarak alınmıştır. Ayrıca göçmenlerin vardıkları yerde yaşadıkları süre arttıkça ekonomik ve toplumsal hayatlarında önemli değişimler olduğu varsayılmıştır. Buna göre, Denizli'de yaşanan süre, hipotezin bağımsız değişkeni olarak alınmıştır. Ayrıca Denizli'de yaşanan süre, 1990 öncesinde Denizli'ye göç edenler ile 1990 ve sonrasında Denizli'ye göç edenler şeklinde kategorileştirilmiş. Bu kategorileştirme ile 1990 öncesinde Denizli'ye göç edenler ile 1990 ve sonrasında Denizli'ye göç edenler karşılaştırılarak, Denizli'de yaşanan sürenin bağımlı değişkenler üzerinde ne gibi değişimlere yol açtığı ortaya konulmuştur.

Araştırmanın hipotezleri şu şekildedir:

- 1) Denizli’de yaşanan süre ile göçmenlerin mesleği arasında ilişki vardır.
- 2) Denizli’de yaşanan süre attıkça göçmenlerin elde ettiği gelirdede artmaktadır.
- 3) Denizli’de yaşanan süre arttıkça göçmenlerin tüketim kalıplarının niteliği artmaktadır.
- 4) Denizli’de yaşanan süre ile göçmenlerin hemşerileriyle ilişkilerinin niteliği arasında ilişki vardır.
- 5) Denizli’de yaşanan süre arttıkça toplumdanda dışlanma azalmaktadır.
- 6) Denizli’de yaşanan süre ile göçmenlerin yoksulluktan kurtulma çabası arasında bir ilişki vardır.
- 7) Denizli’de yaşanan süre ile göçmenlerin gelecek beklentileri arasında bir ilişki vardır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç Kavramı

Göç en genel anlamda bir birey ya da grubun, bir yerden başka bir yere, geçici ya da kalıcı olarak, hareket etmesidir. Göç'ün nedeni ise genelde ekonomik, siyasal, sosyal ve coğrafi olarak belirlenmiştir. Ancak, göçün nedeni ne olursa olsun temelde bulunan ana faktör, insanların geçimlerini sağlamak için daha uygun yerlere gitmek ve burada iş bulmak, çeşitli imkânlardan faydalanmak ve yerleşmektir (Akan ve Arslan, 2008: 4). Kısacası göçte belirleyici olan başta ekonomik olmak üzere yaşam standardını yükseltmektir. Buna karşılık göç insanların içinde yaşadıkları coğrafi ve sosyo-kültürel çevreden ayrılarak, başka bir coğrafi ve sosyo-kültürel çevreye girmesi sonucunu oluşturduğundan hem kendi değişmekte hem de içine girdikleri sosyo-ekonomik çevre değişime uğramaktadır. Göç olgusu, temelinde sosyal bir hareket olmasına karşın ekonomik yaşamdan kültüre kadar hayatın her yönünü etkileyen temel bir değişim aracıdır (Akan ve Arslan, 2008:4). Buna göre göçün neden ve sonuçları, terk edilen ve gidilen yerde meydana getirdiği ekonomik, sosyal ve kültürel değişiklikler, göçü fiziksel olarak yer değiştirmekten öteye taşıyarak ona çok boyutlu bir nitelik kazandırmaktadır.

Göç olgusu toplum üzerindeki etkilerini arttırdıkça sosyal bilimcilerin de göç üzerine ilgisi artmış ve bu olguyu açıklamak için çeşitli kuramlar geliştirilmiştir. Bu kuramlar arasında en bilineni "itme çekme kuramı"dır. Bu kuramı geliştiren Lee göçlerin ortak özelliklerini belirlemek için göçe ait itici ve çekici etkenleri belirleyerek, çalışmasına temel oluşturacak dört temel faktör ortaya koymuştur: i) yaşanan yerle ilgili faktörler, ii) gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, iii) işe karışan engeller, iiiii) bireysel faktörler (Yalçın, 2004: 30). Bu kurama göre yaşanan yerdeki olumsuz faktörler birey üzerinde itici bir etki yapmakta ve kişi daha iyi bir hayat yaşamak için gerekli olan çekici faktörlerin çok olduğu yerlere gitmektedir. Ayrıca kişi göç kararını, gideceği yerdeki duruma, çevre şartlarına, kazanç olanaklarına ilişkin "beklenti"lerine göre verir (Tekeli, 2008: 28). Buradan hareketle, bir yapı olarak sosyal alan içerisinde itmeye neden olan olumsuz faktörler ve çekmeye neden olan olumlu faktörler, hayli çok ve bir birinden farklıdır. Çünkü kuramın temel yapısı itibarıyla, itme ve çekme faktörleri kişisel ve görelidir (Çağlayan, 2006).

İtme çekme kuramı göç kararı alınırken, göçün yönünün nereye doğru olduğuna açıklık getirmesi bakımından önemlidir. Örneğin, Türkiye de dâhil birçok ülkede içgöçlerin yönü genellikle kırdan kente olurken, dış göçlerin yönü de gelişmemiş ülkelerden gelişmiş sanayi ülkelerine doğru olmaktadır. Bu durumun oluşmasında kırsal alanların ve gelişmemiş ülkelerin itici etkenleri ile kentlerin ve gelişmiş ülkelerin çekici olanakları etkili olmaktadır.

Göç, nedenleri ve sonuçları bakımından farklı toplumsal olgularla ilişki içinde olabilmektedir. Yoksulluk bu olgulardan biridir. Göç ve yoksulluk bir birinden farklı ve hem nedenleri hem de sonuçları bakımından çok boyutlu ve karmaşık yapıda olan iki olgudur. Ancak her ikisinin de toplumsal, ekonomik ve kültürel boyutlara sahip olması, bu iki olgu arasında bir bağlantının oluşmasını sağlamıştır. Her ne kadar yoksulluk ve göç olgularının doğası nedeniyle aralarında mutlak nedensellik ilişkilerinin belirlenmesi imkânsız olsa da (Çağlayan, 2008: 306) gelişmiş ya da gelişmemiş, kitlesel göçlerin yaşandığı, bütün ülkelerde göç ve yoksulluk arasında önemli bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre kimi zaman yoksulluk, göç için bir neden olurken kimi zaman da göç yoksulluğa yol açmış, yani yoksulluk göçün sonucu olmuştur.

Göçün bir nedeni olarak yoksulluk, kırsal bölgelerde yaşayanlar için itici bir faktör olarak gündeme gelmiştir. Buna göre, tarıma dayalı ekonominin gerilemesi ve sanayileşmenin gelişmesi, kırsal alanlarda işsizliğin ve geçim sıkıntısının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle sanayileşmenin bir sonucu olan tarımda makineleşmenin ortaya çıkması ve bu durumun meydana getirdiği işsizlik, kırsal alanlarda bulunan nüfusun yeni geçim kaynakları bulmak üzere sanayileşmenin, dolayısıyla istihdam alanlarının, yoğunlaştığı kentlere göç etmeye mecbur bırakmıştır. Ayrıca istihdam olanakları başta olmak üzere eğitim, sağlık gibi olanakların kentlerde yoğunlaşması ve bu tür olanakların kırsal bölgelerde yeteri kadar gelişmemesi kentlerin cazibesini arttırırken, kırsal alanlarda yoksullaşan kitleler için çekim merkezi haline gelmiştir. Ancak ilerleyen süreçte, yoksulluğun göçe neden olması ile oluşan ilişki daha karmaşık bir hal almış ve zamanla sadece kırdan kente göçü değil, yoksulluktan dolayı bir kentten diğerine ve hatta bir ülkeden başka bir ülkeye göçüde kapsamıştır (Çağlayan, 2008: 303).

Göçün bir sonucu olarak yoksulluk ise, göç eden kitlenin göç ettiği yerde yoksulluk ile karşı karşıya kalması durumudur. Bu durum genelde kırdan kente yapılan göçlerde gözlenmektedir. Kırsal bölgelerdeki işsizlik sonucu, sanayileşmenin geliştiği kentlere doğru başlayan göç karşısında sanayileşmenin yetersiz kalması, buralarda

yedek bir iş gücü ordusunun, yani işsiz bir kesimin oluşmasına neden olmuştur. Kentlerde artan işsizlik ise aynı zamanda yoksulluğu da besleyen bir sorun haline gelmiştir. Şenses, göç nedeniyle yoksullaşmayı kentin dinamikleriyle birlikte anlatmaktadır ve kırsal kesimdeki yoksulların düşük gelir düzeyi sonucunda kentlere adeta itildiklerini, göçlerin kent kır kazanç farklılıklarının büyüklüğüne bağlı olarak artacağını ve hızlı göçlerin kentsel alanlardaki yavaş istihdam artışları karşısında hızlı bir enformelleşme ve buna bağlı olarak yoksullaşma sürecine yol açtığını belirtmektedir (Çağlayan, 2008: 304).

Başlangıçta daha rahat bir hayata sahip olmak için göç eden insanlar, bir sonuç olarak yoksulluk ile karşı karşıya kaldıklarında, hayal kırıklığına uğramışlardır. Çünkü göç edenlerin ekonomik sıkıntıları giderek sosyal sıkıntılar haline almış, açlık ve yoksulluk artmış sonuçta yaşam standartları genel olarak çok olumsuz etkilenmiştir (Akan ve Arslan, 2008: 45). Özellikle az gelişmiş ülkelerde göç, yoksulluğu besleyerek sürekli hale getirmiştir. Böylece göçmenler, liberal politikalar yoluyla toplumda yaratılan zenginliğin adaletsiz dağıtılması ve işsizliğin artması sonucu yoksulluğu bir yandan beslerken diğer yandan da ondan en fazla etkilenen kesim olmuştur (Kaygalak, 2009).

Göçmenlerin kentlerde işsizliğin dışında karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlardan biri de konut sorunudur. Göçmenler bu sorunu, kentin çöküntü mahallelerine yerleşerek ya da kentin çeperlerine gecekondu yapılar yaparak çözmeye çalışmıştır. Ancak bu mekânlar kanalizasyon, elektrik, içme suyu, ulaşım, eğitim ve sağlık gibi imkânlardan yoksundur ve sağlıksız çevre koşullarına sahiptir. Ayrıca bu mekânlar toplumun geneli tarafından suçun ve şiddetin mekânları olarak görülmektedir. O kadar ki Türkiye’de “varoşlar”, batı ülkelerinde “gettolar” yoksulluk içinde kaderine terk edilmiş, daha çok göçmenlerin yaşadığı ve uzak durulması gereken sakıncalı bölgeler olarak görülmektedir. Bu mekânlara yüklenen anlamlar, buralarda yaşayan insanların toplumun her alanından dışlanmasına neden olarak yoksulluğun kronikleşmesine neden olmuştur. Göç, kentteki mekânsal ayrışmaları derinleştiren etkide bulunurken yoksulluğun mekânsal olarak yoğunlaşmasına da neden olmaktadır. Çünkü kentte, göçmenlerin çoğunlukta olduğu bölgeler, kozmopolit ve devingen yapılarıyla her zaman kente yeni göçmenleri de kendine çeker. Bu da kent içinde belli mekânların “göçmen mekânları/mahalleleri” olarak belirmesine yol açarak yoksulluğun buralarda yoğunlaşmasını getirir (Kaygalak, 2009: 25).

Türkiye'nin de içinde bulunduğu az gelişmiş ülkelerde göçün arz edilen iş fırsatlarından daha fazla olması, yoksulluğun kentlerde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Sonuçta, işsizlik ve adaletsiz gelir dağılımı yoksulluğun en temel nedenlerini oluştururken, göç yoksulluğu beslemiştir.

2.2. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk en genel anlamda bir birey ya da ailenin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan temel gereksinimlerini karşılayamaması, bu gereksinimleri karşılayabilecek gelire sahip olmamasıdır. Bu tanımda dikkat edilmesi gereken nokta “temel gereksinimler”dir. Temel gereksinimler genelde beslenme, barınma, giyinme olarak belirlenmektedir. Uluslar Arası Çalışma Örgütü (ILO) 1976 yılında yapmış olduğu Küresel Konferansında temel gereksinimleri şu şekilde belirlemiştir (Tekeli, 2000: 143):

- 1) Bir ailenin (beslenme, barınma, giyim vb.) özel tüketim için gerekli olan minimumlar,
- 2) İçinde yaşanan topluluk için topluluk tarafından sağlanan, toplu tüketim konusu olan gerekli hizmetler (güvenli içme suyu, kanalizasyon, elektrik, kamu ulaşımı, sağlık ve eğitim vb.),
- 3) Kendini etkileyen kararların alınmasına katılma,
- 4) Mutlak düzeydeki temel gereksinimlerin, temel insan haklarının daha geniş bir çerçevesi içinde karşılanması,
- 5) İstihdama temel gereksinme stratejisine hem amaç hem de araç olarak yaklaşılması.

ILO tarafından belirlenen bu temel gereksinim kriterleri aslında yoksulluğun ne olduğunu göstermekte ve bize çok yönlü bir yoksulluk tanımı yapma imkânı vermektedir. Buna göre yoksulluk; bir birey ya da hane halkının yeterli gelire sahip olmamasına bağlı olarak beslenme, barınma, giyim gibi özel tüketim düzeyinin yetersiz olması; kalitesi düşük konutlarda kanalizasyon, içme suyu, elektrik gibi hizmetlerden yoksun olarak yaşama, buna bağlı olarak hastalık, fiziki güçten düşme gibi sağlık sorunlarına doğrudan maruz kalma; sağlık, eğitim gibi imkânlardan yeterli derecede yararlanamama; kendi adına alınan kararlarda sesini duyuramama, dolayısıyla siyasi ve toplumsal yaşama katılımın yetersiz olması; formel iş hayatına ve kültürel etkinliklere aktif olarak katılamama; bütün bunların sonucu ekonomik, siyasi ve sosyal hayatın dışına itilme durumudur.

Yoksulluk insanlık için ekonomik kaynaklı, buna bağılı olarak sosyal hayatı da derinden etkileyen bir sorundur. Bu sorun özellikle sanayileşmenin ve kapitalizmin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte daha hissedilir bir hal almıştır. 18. yüzyılın ortalarında kapitalist yörüngede gelişen Sanayi Devrimi her ne kadar emeğin verimliliğini olağanüstü arttırıp kitlesel üretime geçiş imkânları sağlayan, insanlık tarihinin büyük dönüşümlerinden biri olsa da beraberinde kentleşme, nüfus artışı, kitlesel bir toplum, hızla sanayileşen toplumların daha yoğun emperyalist politikalar izlemesi ve hızla sanayileşen ülkeler arasında yoğun rekabeti de beraberinde getirerek yoksulluk sorununu önemli bir toplumsal sorun olarak ortaya çıkarmıştır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 62).

Sanayileşmeyle birlikte etkinlik kazanan kapitalizm gelişip yaygınlaştıkça yoksulluk da dünyanın gündemine oturmuş, özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda yoksulluk üzerine ciddi çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu konuda yapılan ilk çalışmalardan biri 1899'da Charles Booth'un "Hayat ve Londra'da İnsanların Çalışması"dır. Booth bu çalışmasında nüfusu işteki durumlarına, kazançlarına ve yaşam biçimlerine göre sınıflandırmıştır. Yaptığı bu sınıflandırmaya bağılı olarak, bu sınıflar arasındaki ayrımlarla yoksulluğun ve mülkiyetin anlaşılabilmesine merkezi bir önem atfetmiştir (Gün, 2010: 14). Yaptığı çalışma ile yoksulluk tartışmalarında önemli bir yere sahip olan diğere bir yazar da Seebohm Rowntree'dir. Rowntree İngiltere'nin York şehrinde yapmış olduğu çalışmalar sonucunda "Yoksulluk: Kent Yaşamı Üzerine Bir İnceleme" adlı eserini ortaya koymuştur. Rowntree bu çalışmasını York şehrinde bir ücret karşılığı çalışan ailelerin üçte ikisini ziyaret ederek gerçekleştirmiştir. Yazarın yoksulluk yazını açısından önemi daha sonra mutlak ve görelî yoksulluk olarak tanımlanacak olan kavram düzeylerinin temelini oluşturmasından kaynaklanmaktadır (Gün, 2010: 15).

Rowntree'nin ortaya koyduğu, mutlak ve görelî yoksulluk kavramlarına temel olan, kavramlar şunlardır: Birincil ve ikincil yoksulluk, yoksulluk sınırı. Birincil yoksulluk, temel ihtiyacın karşılanamaması olarak tanımlanırken; ikincil yoksulluk, kazandıkları para ile en temel ihtiyaçların karşılanıp diğere gereksinimlerin karşılanmaması şeklinde tanımlanmaktadır. Yoksulluk sınırı ise, minimum gereksinimler olarak gıda, giyim gibi harcamalar dikkate alınarak bu harcamaların maliyeti olarak kabul edilmiştir (DPT, 2001: 108).

Yoksulluğun şiddeti ve etkileri arttıkça bu konu üzerine yapılan çalışmalarla birlikte yoksulluğun farklı tanım ve türleri belirlenmiştir. Bu tanımlar şu şekildedir:

Objektif – Sübjektif yoksulluk: Yoksulluğun tanımlanmasında objektif yaklaşım (refah yaklaşım) yoksulluğu neyin meydana getirdiği konusunda önceden belirlenen (normatif) değerlendirmeleri içerir (Aktan ve Vural, 2002: 6). Sübjektif yoksulluk ise kişi ya da hane halkının kendi için uygun gördüğü tatmin düzeyini sağlamaya yetecek bir gelire sahip olmamasıdır (Erdem, 2003: 22). Sübjektif yaklaşım kişilerin kendi için uygun gördüğü tatmin düzeyine, yani kişilerin kendi tercihlerine önem vermektedir. Kişilerin tatmin düzeyi ve tercihleri farklı olacağı için yoksulluğun belirlenmesinde sübjektif yaklaşım karmaşıklıklara neden olabilmektedir.

Gelir yoksulluğu: Bu kavram, yaşamı sürdürmek ya da asgari yaşam standardını karşılamak için kişi veya hane halkının ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerin karşılanabilmesi bakımından yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu olarak tanımlanabilir (Aktan ve Vural, 2002: 6).

Kırsal ve Kentsel yoksulluk: Kırsal yoksulluk gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörünün hızla çözülerek gizli işsizliğin açık işsizliğe dönüşmesi olgusuna dayanır (DPT, 2001: 105). Kırsal alanlardaki işsizlik kentlere göçü arttırarak kentsel alanlardaki yoksulluğu arttırmaktadır. UNCHS kent özelinde yaşanan konut sorunu için “kent yoksulları” adını kullanmaktadır (DPT, 2001: 105). Ancak kent yoksulluğu konut sorunu yanı sıra, gelir yetersizliği, kentin olanaklarından yararlanamama ve sosyal dışlanmayı da içermektedir.

Çalışan yoksullar: Bu kavram, kamu ve özel sektörde alt düzeyde çalışanları, enformel sektör ve marjinal sektör çalışanlarını kapsayacak biçimde düşük eğitim düzeyi ve vasıfsız işgücünü oluşturan kesimi anlatmak için kullanılmaktadır. Bu grup, çalışabilir durumda olan ancak düşük eğitim ve vasıfsızlık nedeniyle iş bulamayan ve çalışamayan yoksulları da kapsamaktadır (Kalaycıoğlu ve Tılıç, 2002: 201).

Ultra ve Kronik yoksulluk: Gelirin tamamını harcadığı halde mutlak yoksulluk kriterlerinde esas alınan günlük kalori miktarının yalnızca % 80'nini karşılayabilenler “ultra yoksul” olarak tanımlanmaktadır. WHO (Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Teşkilatı) belirlemesine göre ultra yoksulların yoksulluk durumlarının düzeltilmesinin olanaksız olduğu savunularak bu kategoriler “kronik yoksulluk” olarak tanımlanmaktadır (DPT, 2001: 106).

Olağanüstü yoksulluk: Dünya Bankası'na belirlenen bir yoksulluk tanımıdır. Buna göre 1985 yılı satın alma gücü paritelerine göre kişi başına yıllık 270\$'ın altında geliri olanlar olağanüstü yoksullar olarak sınıflanmıştır (DPT, 2001: 106).

İnsani yoksulluk: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 1997 yılında

yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'nda belirtilen “insani yoksulluk” kavramı, okur-yazarlık, yetersiz beslenme, kısa yaşam süresi, ana-çocuk sağlığının yetersizliği, önlenemez hastalıklara yakalanmak gibi temel insani yeteneklerden yoksun olmak biçiminde tanımlanabilir. Buna göre temel insan yeteneklerini sürdürebilecek olan mal, hizmet ve altyapı - enerji, hijyen, eğitim, iletişim, içme suyu – erişimin yokluğu ya da kısıtlanması yoksulluğun “insani” boyutu olarak nitelendirilmektedir (DPT, 2007: 1). İnsani yoksulluk gelir yetersizliğine bağlı yoksulluktan ziyade, insanın sahip olması gereken onurlu bir yaşamdan yoksun kalmasına dikkat çekerek yoksulluğu çok boyutlu olarak ele almaktadır.

2.2.1. Mutlak Yoksulluk

Yoksulluğun en tehlikeli hali, biyolojik bir varlık olan insanın hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan beslenme ihtiyacını karşılayamaması ve bunun sonucunda biyolojik yaşamının tehlikeye girmesidir. Yoksulluğun, insanın hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan asgari beslenme bileşenlerine odaklanmış olması ise ona mutlaklık niteliği kazandırmaktadır. Buna göre biyolojik olarak kendisini üretebilmesi için gerekli kaloriyi ve gerekli diğer besin bileşenlerini sağlayacak beslenmeyi gerçekleştiremeyenler mutlak yoksul sayılmaktadır (Tekeli, 2000: 142). Geniş anlamda ise mutlak yoksulluk kavramı, “bir kişinin veya hane halkının yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan asgari temel ihtiyaçlarının tanımlanmasının ardından, bu temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli gelirin belirlenmesiyle ortaya çıkan yoksulluk seviyesinin altındaki aynı ve nakdi geliri olanları içerir” (İnsel, 2001, 64). Yani mutlak yoksulluk, bir kişi veya hane halkının temel ihtiyaçlarını karşılayacak gelire sahip olmamasından kaynaklanmaktadır.

Mutlak yoksullukta bireylerin sağlık, barınma, eğitim ve diğer ihtiyaçları hesaplanmaz. Beslenme ihtiyacı her toplumda ve bireyde en temel ve vazgeçilmez ihtiyaç olduğundan, bu ihtiyaçlarını bile karşılamaktan yoksun olanlar mutlak yoksul olarak tanımlanmaktadır (Kunduracı, 2009: 19). Dünya Bankası mutlak yoksulluğu bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli olan minimum kalori miktarı olan 2400k/cal hesaplamasına dayanarak belirlemektedir. Buna göre günlük geliri 2400k/cal besin almaya yetmeyen insanlar Dünya Bankası'na mutlak yoksul olarak tanımlanmaktadır (DPT, 2001: 104). Dünya Bankası mutlak yoksulluğu belirlerken 2400k/cal miktarını kullanmıştır, ancak bu miktar ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları ve coğrafi koşullarına

göre değişmektedir. Bu miktar gelişmiş ülkelerde 3390 kalori, gelişmekte olan ülkelerde 2480 kalori ve az gelişmiş ülkelerde 2070 kalori olarak hesap edilmiştir (Dansuk, 1997: 6). Bu miktarlar ülkenin o yıl içindeki yiyecek fiyatlarının ortalamaları itibarı ile paraya çevrilir ve yoksulluk sınırı bulunur. Yoksulluğun evrenselliği ve satın alma paritelerinin farklılıkları da düşünülerek ortalama bir hesaplama yöntemi ile mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1 dolar kabul edilirken, Latin Amerika ve Karayipler için bu sınır 2 dolar, Türkiye'nin de dâhil edildiği Doğu Avrupa Ülkeleri'nin de içinde bulunduğu grup için 4 dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için 14,40 dolar olarak belirlenmiştir (DPT, 2001: 104).

Mutlak yoksulluk kullanımının yararı toplumdaki gıda harcamalarına göre en düşük yaşam standardını ortaya çıkarmasıdır (Dansuk, 1997: 37). Yani toplumun en alt kesiminde bulunanları belirlemektedir. Ancak mutlak yoksulluğun sadece gıdayı dikkate alması eleştirilmektedir. Mutlak yoksulluk birey ya da hane halkının sosyal, kültürel, sağlık, eğitim gibi imkânlardan yararlanamaması üzerinde durmaz. Burada sorulması gereken soru şudur: günlük alması gereken kaloriyi alabilecek gelire sahip olan, fakat yaşam kalitesi düşük konutlarda oturan, alt ve üst yapısı olmayan ortamlarda yaşayan, sağlık, eğitim gibi olanaklardan gerektiği gibi faydalanamayan, sosyal ve kültürel hayatın dışına itilen bir birey ya da hane halkı yoksul değil midir? Buna göre mutlak yoksulluk yoksullar arasındaki çeşitliliği göz ardı etmektedir. Yoksulluğun çok boyutlu bir niteliğe sahip olduğunu göz önünde bulundurursak, mutlak yoksulluk sadece bir toplumun en alt kesimi ile sınırlı kalır, ancak geniş bir çerçevede o toplumun yoksulluk profilini veremez.

2.2.2. Göreli Yoksulluk

Görelî yoksulluk mutlak yoksulluğa göre, yoksulluğu daha geniş ele alır ve insanın toplumsal bir varlık olmasından yola çıkar. Buna göre yoksulluk sadece minimum kalori ihtiyacını karşılayacak gelirden yoksun olmak değildir. Adam Smith'in tanımına göre göreli yoksulluk, temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilen ancak kişisel kaynakların yetersizliği yüzünden toplumun genel refah düzeyinin altında kalmak ve topluma sosyal acıdan katılımların engellenmesidir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 63). Görelî yoksullukta toplumun genel refah düzeyinin altında kalma durumu söz konusudur. Görelî yoksullar gelirden tamamen yoksun olmaktan çok, gelir yoksulu olan dar gelirli insanlardır. Sürekli bir gelire sahip olsalar ve asgari hayat standardını

yakalamış olsalar da, bu kesimin gelir düzeyi çoğu kez ortalama refah seviyesinin altında seyretmektedir (Kule ve Es, 2005: 264).

Bir toplumda kabul edilen en aşağı tüketim düzeyinin altında kalanlar görece yoksul kabul edilmektedir. Bu tüketim düzeyi mutlak yoksulluğun üzerindedir. Ama ne kadar üzerinde olduğu, içinde yaşadığı toplumun gelişmişlik düzeyine göre farklılaşmak durumundadır. Bu, bireyin biyolojik olarak değil sosyal olarak kendisini üretebilmesi için gerekli tüketim düzeyinin saptanmasını gerektirmektedir (Tekeli, 2000: 142).

Görelî yoksulluk iki yoldan hesaplanmaktadır. Birincisine göre, gelir dağılımı yüzdeleri baz alınır, en düşük % 20 ve 40 nüfus dilimi içindeki grup yoksul kabul edilir ve bu grubun gelirinin değişimleri yıllar bazında izlenir. Uluslar arası literatürde en alttaki yüzde 40'lık dilim genellikle yoksul kabul edilmektedir. İkinci yaklaşım ise, kişi başına ortalama gelirin belirli bir oranı yoksulluk sınırı olarak belirlenir ve bu değerlere göre yoksulluk hesaplanır. Ortalama gelirin genelde 1/3'ü veya 1/2'sinin altında gelir elde edenler yoksul sayılır ve bu gelirin altında kalanların toplam nüfusa oranının yıllar içindeki değişimi izlenir (Dansuk, 1997: 66).

Görelî yoksulluğu kullanmanın eksikliği, salt kişi başına ortalama geliri esas alması, dolayısıyla kişilerin yaşam standardı hakkında yeterli bilgi verememesidir. Buna karşılık görelî yoksulluk farklı gruplar arasındaki gelir ve refahın dağılımındaki farklılıklara odaklanmakta, bu sayede gelir dağılımı eşitsizliğini açıkça ortaya koymaktadır (Dansuk, 1997: 37). Bu görelî yoksulluğu kullanmanın faydalı yanıdır. Ayrıca görelî yoksulluk, mutlak olan yoksulları da kapsayarak bir ülkedeki yoksulluğun en üst sınırını göstermesi bakımından önemlidir.

2.3. Küresel Yoksulluk

Yirminci yüzyılda, özellikle bu yüzyılın son yirmi yılında uygulamaya konulan yapısal uyum ve istikrar programları ile kapitalist sistem dünya çapında yaygınlık kazanarak egemenliğini arttırmıştır. Kapitalizm yayılarak arttıkça yoksulluk ile arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yoksulluk az gelişmiş ülkelerin sorunu olarak görülürken 1980'lerden sonra temelde az gelişmiş ülkeler olmak üzere, gelişmiş ülkeleri de kapsayarak dünya çapında kaygı verici bir hal almıştır.

Yoksulluğun dünya çapında bir sorun olmasının en temel sebebi IMF ve Dünya Bankası'nın az gelişmiş ülkelere makro-ekonomik istikrar ve yapısal uyum

programlarını dayatmasıdır. İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda siyasal anlamda bağımsızlıklarına kavuşan az gelişmiş ülkeler, serbest piyasa ağırlıklı politikalar aracılığıyla dış dünya ile bütünleşmek yerine devlet önderliğinde içe dönük sanayileşme politikaları uygulamayı yeğlemişlerdi (Şenses, 2004: 2). Ancak 1970'li yılların sonunda IMF ve Dünya Bankası'nın katkılarıyla neo-liberal ekonomi politikaları az gelişmiş ülkelerin büyük bir kısmında hızla yayılmaya başlamıştır. Bu politikalar, mal ve faktör piyasalarında fiyat müdahalelerinin kaldırılması, dış ticaretin ve finansal piyasaların serbestleştirilmesi, kamu iktisadi ve kuruluşların özelleştirilmesi, doğrudan yabancı yatırımların ve dış finansal akımların serbestleştirilmesi, eğitim ve sağlık başta olmak üzere sosyal hizmet alanlarında özelleşme eğilimlerinin yaygınlaşması ve işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi gibi amaçları ön planda tutarak, bu ülkeleri dışa açık serbest piyasa ekonomisi doğrultusunda dönüştürme yolunda etkili olmuştur (Şenses, 2004:3).

IMF ve Dünya Bankası yapısal uyum reformlarını az gelişmiş ülkelere dayatırken “borçlandırırın yönetirsin” anlayışından yararlanmışlardır. Az gelişmiş ülkeler, borçları yeniden ele almaya yönelik düzenlemeler sonucunda ağır bir borç yükü altına girmişlerdir. Bu borç yükü 1980'lerin başından bu yana kredi kuruluşları tarafından ortaya atılan çeşitli yeniden takvimlendirme, yeniden yapılandırma ve borç-değiştirme şemalarına rağmen düzenli şekilde artmıştır. Gerçekte, bu prosedürler, IMF ve Dünya Bankası'nın uygulanan politikalar çerçevesinde (yapısal uyum programları) verdiği kredilerle birleştiğinde faizlerin zamanında ödenmesini güvence altına alırken, az gelişmiş ülkelerin ödenmemiş borçlarının büyümesine yol açmıştır (Chossudovsky, 1999: 53). Az gelişmiş ülkelerin borç yükünün atırılmasındaki amaç onları yapısal uyum programlarını kabul etmeye mecbur bırakmaktır. Bu amaç doğrultusunda borçlu ülkelerin bağımsız ulusal ülke politikalarına başvurmaları engellenmekteydi. Ayrıca ülkelere uyum sağlamalarına yardımcı olmak için para verilmekteydi. Ancak Dünya Bankası kredi anlaşmaları, katı “kredi alma koşulları” içeriyordu: Para yalnızca hükümetlerin yapısal uyum reformlarını kabul etmeleri ve aynı zamanda bunların hayata geçirilmesi için konan sürelerle kesin olarak uymaları durumunda veriliyordu (Chossudovsky, 1999: 60). Bu borçlandırma politikaları sonucunda 1980 yılında yaklaşık olarak 562 milyar dolar olan dış borç rakamı, 1984 yılında 845 milyar dolar, 1990 yılında ise, 1.5 trilyon doların üstüne çıkmıştır (Çolakoğlu, 2003: 468).

Küreselleşme süreci dünyadaki güçler dengesinin az gelişmiş ülkeler karşısında sanayileşmiş ülkelerin, genel olarak da emek karşısında sermaye kesiminin giderek

güçlendiği bir çerçevede gelişmektedir. Sermaye stoku, sanayi üretimi, dış ticaret ve teknolojik birikim açısından sanayileşmiş ülkelerin hakim konumu dünya ekonomisindeki güç ilişkilerinin temelini oluşturmakta ve az gelişmiş ülkelerin hareket alanını en baştan kısıtlamaktadır (Şenses, 2004: 5). Dünyadaki mal ve hizmetlerin dağılımı, gene sanayileşmiş ülkeler lehine olmakta ve gelir eşitsizliği hem ülkeler arasında hem de ülkeler içinde giderek artmaktadır. Dünyanın çok küçük bir kısmı müthiş bir zenginlik elde ederken büyük bir çoğunluk yoksulluğa mahkûm olmaktadır.

Dünyadaki gelir dağılımı eşitsizliği zengin ile fakir arasındaki uçurumun giderek büyümesine sebep olmaktadır. Buna göre 1960 yılında dünya nüfusunun en zengin %20'si ile en fakir % 20'si karşılaştırıldığında 30'a 1 iken (dünyanın en fakir % 20'si 1 kazanırken, en zengin % 20'sinin 30 kazanması), bu oran 1994'te 78'e 1 haline gelmiştir (DPT, 2001: 127). Buna göre, 1960'tan 1994'e kadar en fakir % 20'nin geliri olduğu yerde sayarken, en zengin % 20'nin geliri neredeyse üç kat artmıştır. Zengin ve fakir arasındaki dengesizlik ülkeler bazında ise şöyledir: dünya nüfusunun yaklaşık % 15'ine sahip olan zengin ülkeler toplam dünya gelirinin % 80'nine yakını kontrol ederken, üç milyarı aşan nüfuslarıyla dünya nüfusunun “düşük gelirli ülkeler” grubunu (Hindistan ve Çin dâhil) temsil eden % 56'sı 1993 yılında toplam dünya gelirinin yaklaşık % 5'ini, yani Fransa ve deniz-aşırı bölgelerin GSYH'sından daha azını almaktadır (Chossudovsky, 1999: 43). Bundan başka dünyadaki gelir dağılımı adaletsizliğinin sonuçlarını gösteren çeşitli örnekler verilebilir. Buna göre, dünyanın yarısı, yaklaşık 3 milyar insan, günlük iki doların altında bir gelirle yaşamaktadır ve dünyanın en yoksul 48 ülkesinin gayri safi milli hâsılası dünyanın en zengin 3 insanının servetlerinin toplamından daha azdır. Ayrıca gelişmiş ülkelerdeki nüfusun yüzde 20'si dünyadaki kaynakların yüzde 86'sını tüketirken; dünyadaki 2,2 milyar çocuğun 1 milyarı yoksuldur. Gelişmekte olan ülkelerde yaşayan 1,1 milyon insan yeterli suya, 2,6 milyon insan da temel sağlık hizmetlerine ulaşamamaktadır (Gündoğan, 2008: 44).

İkinci Dünya Savaşından sonra yoksulluk geri kalmış ülkelerin sorunu olarak görülmüş ve bu ülkelerin kalkınması ve sanayileşmesi sonucunda yoksulluğun kendiliğinden ortadan kalkacağı düşünülmüştür. Ancak 1970'lerle başlayan süreç yoksulluğun ortadan kalkmak yerine giderek tüm dünyaya yayıldığını göstermiştir. Dolayısıyla yoksulluk acil olarak önlem alınması gereken bir sorun olarak gündeme gelmiş ve birçok ülkede bu soruna çözüm yolları bulmak için bir takım politikalar geliştirilmeye başlanmıştır. Ulusal hükümetlerin yanı sıra IMF, Dünya Bankası, Uluslar Arası Çalışma Örgütü, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı gibi uluslar arası

kuruluşlarda yoksulluk sorunu ile ilgili çalışmalar başlatmıştır (Gündoğan, 2008: 48). Bu kuruluşlar arasında, Dünya Bankası uluslar arası bir kuruluş olarak bu konuda en fazla çalışmayı yapan kuruluştur. Buna rağmen, yoksulluğun ortadan kaldırılması ya da şiddetinin azaltılması konusunda Banka'nın 1980'li yıllardaki yaklaşımları ile 1990'lı yıllardaki yaklaşımları ve çözüm önerileri farklılıklar göstermektedir (Dumanlı, 1996: 1).

1980'li yılların başında Dünya Bankası yoksulluk konusunu ülkelerin iç sorunu olarak görmüş ve 1980'li yıllar boyunca neo-liberal yapısal reformlar üzerine yoğunlaşmıştır. Bu reformların olumsuz etkilerinin şiddetli bir şekilde hissedilmeye başlandığı ve eşitsiz gelir dağılımına yönelik eleştirilerin arttığı 1990'lı yıllarda Dünya Bankası yoksulluk sorununu gündemine taşımıştır. Dünya Bankası'nın yoksulluk konusuna bakış açısındaki temel değişiklik 1990 Dünya Kalkınma Raporu ile gerçekleşmiştir. Emmerij'e göre Dünya Bankası bu raporla yapısal uyum politikalarının yoksulluk üzerindeki olumsuz etkilerinin uzun bir süre göz ardı edildiğini itiraf ederek yoksulluğu "gelişme topluluğunun karşı karşıya olduğu en acil sorun" olarak tanımlamıştır (Şenses, 2001: 41). Bu raporda ekonomik büyüme, beşeri sermaye yatırımı, ekonomik denge, katılım ve çevre ile yoksullukla mücadelede gerekli parasal desteğin banka kaynaklarından karşılanması öne çıkan konular arasındadır (Altay, 2005:162). Dünya Kalkınma Raporu'nun hemen ardından Dünya Bankası sırasıyla, Yoksulluğu Azaltmak için Yardım Stratejileri, Yoksulluğun Azaltılması El Kitabı ve Dünya Bankası'nın Yoksulluğu Azaltma Stratejileri: Başarılar ve Yapılması Gerekenler adlı çalışmaları yayınlamıştır (Şenses, 2001: 42).

Dünya Bankası'nın önce tüm dünyada neoliberal politikaların yayılması için çalışması, ardından da bu politikaların sonucu olan yoksulluğa yönelmesi, onun yoksulluğu önleme konusunda ne kadar samimi olup olmadığını da tartışmaya açmaktadır. Bu noktada Dünya Bankası'nın yoksulluğa köklü çözümler bulması için öncelikle dünya çapında eşitsiz gelir dağılımına çözümler üretmesi gerekmektedir. Ancak bu, gelişmiş sanayi ülkelerinin ve Dünya Bankasının çıkarlarına ters düşmektedir. Zenginlik arttıkça yoksulluk da artacaktır. Buna göre yoksulluğu azaltmak zenginliği azaltmak demektir. Bu durum da, yoksulluk için alınan önlemlerin yetersiz kaldığını ve uygulamadaki eksikliklerini göstermektedir.

2.4. Sosyal Dışlanma

Sanayi toplumunun dünyasında sistemin yoksullara ihtiyacı vardı. Oysa bilgi toplumuna geçen küreselleşen dünyada varsılların yoksullara gereksinimi süratle azalmakta ve dışlanma olgusu yaşanmaktadır (Tekeli, 2000: 144). 1980 sonrasında neoliberal politikaların neden olduğu yüksek işsizlik, devletin geri plana itilmesi, gelir dağılımındaki eşitsizlikten dolayı toplum içindeki tabakalaşmanın belirgin bir şekilde artması sonucunda var olan yoksulların ve yoksullaşan kesimlerin sosyal hayattan dışlanması olgusu ortaya çıkmıştır. Özellikle yeni yapılanan dünya ekonomisi içinde yoksullara olan ihtiyacın azalmış olması bu kesimin toplumun genelinden ayrıştırılarak belirli mekânlar içine hapsedilmesine neden olmuştur. Bunun sonucunda da 1990'larda artan yoksulluk sorununa birde "sosyal dışlanma" eklenmiştir.

Sosyal dışlanma, kişilerin –yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla- toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılımlarının engellenmesi sürecine karşılık gelmektedir (Adaman ve Keyder, 2007: 83). Sosyal dışlama sadece toplumsal hayata katılımın engellenmesi değil, aynı zamanda ekonomik, siyasal, kültürel ve mekânsal dışlanmayı da içinde barındırarak çok boyutlu bir nitelik kazanmaktadır. Ekonomik dışlanma, emek piyasası ile bağlantıların zayıf olması ve istihdam olanaklarından yararlanamama, düşük ücretli işlerde istihdam ve formel sektörde yer alamama durumudur. Siyasal dışlanma, siyasi yaşama katılımın engellenmesi ile siyasi alanda karar alma süreçlerine katılamamaktır. Kültürel dışlanma, kişinin toplumun genelinden farklı etnik köken, dil, din, mezhep, şive gibi özelliklere sahip olmasından dolayı toplumun genelinden ayrı tutulmasıdır (Ekim, 2007: 81). Mekânsal dışlanma ise, belirli insanların özellikle göçmen ve yoksulların getto, gecekondu, varoş ya da kentin çöküntü mahalleleri gibi yerlerde yaşamalarıdır. Dolayısıyla, sosyal dışlanma çok boyutlu bir kavram olarak ele alınmakta ve yalnızca geliri değil yaşanan dünyanın koşullarını belirleyen diğer göstergeleri de kapsamaktadır (Adaman ve Keyder, 2007: 83).

Yoksulluk ile sosyal dışlanma arasında nedensel bir ilişki vardır. Her yoksullun dışlandığını ya da dışlanan herkesin yoksul olduğunu iddia edemeyiz. Ancak ekonomik dışlanma yoksulluğu beslerken, siyasal, kültürel ve mekânsal dışlanma da yoksulluğun kalıcı hale gelmesine yardım etmektedir. Dolayısıyla sosyal dışlanma, yoksulluk olgusunun yeniden ele alınarak çok boyutlu bir perspektifte değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Yoksulların ekonomik ve sosyal hayatın dışına itilmesi, siyasi sürece

alınmadığı için sesini duyurup, hakkını arayamaması, onların hareket alanını kısıtlamakta ve elini kolunu bağlamaktadır. Bu da yoksulların kendilerini aciz ve güçsüz hissetmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla yoksullukla birlikte gerçekleşen dışlanmışlık duygusu, yoksulların ümitlerini kırmakta ve onları pek çok açıdan daha yoksun duruma sokmaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 100).

Ekonomik, kültürel, siyasal ve mekânsal olarak yoksulların toplumdan dışlanmaları, onların yoksulluğun getirdiği ağır hayat koşullarını hafifletecek ve kendilerine bir gelecek kuracak fırsatlara erişimi engellemektedir. Bu durum da, yoksulluğu kronikleştirmekte ve toplumun dışında yoksullardan oluşan bir dip sınıfın oluşmasına neden olmakta ve aynı zamanda yoksulluk kültürünü oluşturacak ortamı da hazırlamaktadır.

2.5. Yeni Yoksulluk

Yirminci yüzyılın son yirmi yılında, tüm dünyada ekonomik yapının geçirdiği değişim ve bu değişimin topluma yansımaları sonucu toplumsal hayatın yapısında önemli değişimler olmuştur. Bireyselleşme, bencillik, tüketim, doyumsuzluk vs. giderek artmıştır. Yoksulluk da bu değişimden nasibini almış ve ekonomik bir mesele olmaktan çıkarak, aynı zamanda toplumsal bir nitelik kazanmıştır. Sanayi toplumunda sistemin, artan emek ihtiyacını karşılamak ve ucuz işgücü deposu oluşturmak için yoksullara ihtiyacı vardı. Ancak ekonomideki yeniden yapılanma ve gelişen teknoloji ile emeğe olan ihtiyacın azalması yoksula olan ihtiyacı da ortadan kaldırmıştır. Sistemin yoksulla ihtiyacı kalmadığı için yoksulluk sistemin bir sorunu olmaktan çıkarılmış ve insani bir sorun haline getirilmiştir. Bunun sonucunda yoksullar için uygulanan refah politikalar kaldırılarak yoksullar kendi kaderlerine bırakılmış ve toplumun dışına itilmiştir. Sistemle bütünleşmesine izin verilmeyen, toplumun dışında tutulan yoksullarla, yoksullukta yeni bir yüz kazanarak yeni yoksulluk halini almıştır.

Yeni yoksulluk, toplumsal dışlanma riski taşıyan, kenarda kalan, özellikle ekonomik ilişkiler açısından sistemle bütünleşmesi giderek zorlaşan bir tabakaya işaret etmektedir (Buğra ve Keyder, 2003). Gans, “yeni yoksulluğu” geç kapitalizmin bilgi toplumuna geçmesiyle birlikte istihdamın azalması, ücretlerin düşmesi, enformel sektörün genişlemesi ve işsizler ordusunun ortaya çıkmasına bağlamıştır (Balcı vd. 2002: 53). Ayrıca yeni yoksulluk kavramı, sadece gelir/tüketim sorunları, dolayısıyla yoksulların mutlak bir fakirlik çizgisinde yaşamasıyla ilgili değil, yaşamlarını

iyileştirecek “yapabilirliklerini” kısmen ya da tamamen yitirmeleriyle de ilgilidir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 72). Toplumdan dışlanan ve mücadele gücü körelen yoksul, yaşam koşullarını daha iyi hale getirmek için gerekli olan “yapabilirlik” özelliğini de kaybetmektedir.

Değişen dünya sisteminde var olmanın ön koşullu tüketmektir. Yeni yoksullar ise bu sistem içinde tüketim fonksiyonunu yerine getiremeyen, dolayısıyla sistem içinde kendini var edemeyenlerdir. Diğer bir ifadeyle yeni yoksul tipi, kentli ve küresel anlamda tüketim kalıplarından yoksun kalmış olandır (Özgen, 2001: 99). Bauman, bugünün yoksullarının öncelikle “işsiz” değil “tüketici olmayanlar” olduklarını; onların yerine getiremedikleri sosyal yükümlülüklerin en önemlisi pazarın sunduğu mal ve hizmetlerin aktif ve etkili alıcısı olmak olduğunu ve onları öncelikle tanımlayan şeyin “defolu tüketici” olduğunu belirtmektedir (Erdem, 2003: 56). Yani yeni yoksullar, sistemi tatmin edecek tüketim düzeyine sahip olamayanlardır.

2.6. Nöbetleşe Yoksulluk

Oğuz Işık ve Melih Pınarcıoğlu, İstanbul Sultanbeyli’nde yaptıkları ve “Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği” çalışmalarında, 1950’lerden beri kentlere göç eden insanların, konut ve iş piyasalarındaki enformelliği kullanarak yoksullukla baş etme stratejileri geliştirdiklerini, yoksulluklarını da daha sonra gelen göçmenlere devrettiklerini belirterek yoksulluğun “nöbetleşe” yaşanan bir döngüye dönüştüğünü açıklamışlardır. Burada ele alınan yoksulluk türü, kentin çeperinde, özellikle de kente kaçak yapılaşma türü gelişmelerle eklenen kesimde var olan yoksulluktur (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 39). Çalışmanın temel iddialarından biri, kentlerimizdeki yoksul kesimin homojen bir grup olmaktan çok uzak olduğudur. Özellikle son 20 yıllık dönemde kentli yoksullar, kendi içinde ayrışma potansiyeli edinmiş bir kesimdir. Çalışmanın esas ilgisi de zaten bu kesim içindeki bu ayrışma dinamiklerini anlamak ve bunun üzerine kurulu eşitsiz güç ilişkilerinin doğasını ortaya çıkarmaktır. Nöbetleşe yoksulluk kavramı da bu eşitsiz güç ilişkileri temelinde, kentli yoksul kesimin içinde bir grubun diğerinin üzerinden zenginleşmesini, refahını artırmasını betimlemektedir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 40). Diğer bir deyişle nöbetleşe yoksulluk; her türlü yerel kaynaklardan beslenen ilişki ağları sayesinde kent yoksullarının yaşama stratejileri oluşturmaları, bu stratejilerin kendilerinden sonra gelenlerin sırtından yürütmesi ve yoksulluğu bir şekilde onlara devredilmesidir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 49).

Türkiye’de, büyük kentlere göç eden kitleler, dayanışma ağlarını kullanarak hem gecekondu bölgelerinde konut hem de enformel işgücü piyasasında iş sahibi olmuştur. Ayrıca gecekondu alanlarının kent içindeki konumlarının değişmesi, diğer bir deyişle bu alanların değerlendirilmesi sonucu oluşan ranttan faydalanmayı başaran göçmen yoksullar hem kentte tutunabilmiş hem de yoksulluğun üstesinden gelmeyi başarmıştır. Kentlerin bu kesimlerine yerleşenler, özellikle 1980 sonrası dönemde imar afları ile elde ettikleri kazanımları kendilerinden sonra gelen kesimlere kiralık konut olarak sunmuşlar, böylece bir süre sonra imar aflarına gerek duymadan işleyebilen bir sistem kurulmuştur. Sonuçta nöbetleşe yoksulluk adı verilen, yoksulluğun kentlere daha sonra gelen kuşaklara aktarıldığı döngüsel bir sistem oluşmuştur (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 77). Buna göre, nöbetleşe yoksulluğun temelinde, büyük ölçüde gecekondu alanı olan kent çeperlerindeki arsalar ya da boş hazine ve orman arazilerinin parsellenmesi ve satılması bulunmaktadır. Kente ilk gelenler öncelikle kentin çeperlerinden, düşük ücretle, satın alarak ya da doğrudan işgal ederek arsa sahibi olmakta ve bu arsa üzerine kendine bir gecekondu yapmaktadır. Başlangıçta tamamen parasal ekonomi dışında kalan ve sadece kentte var olmayı sağlayan, “barınma amaçlı”, dolayısıyla sadece kullanım değeri (Erder, 2001: 19) için yapılan gecekondu, sahibi kentte ekmeleme sürecini tamamladıktan sonra ya bir başkasına kiraya verilerek ya da yıkılıp apartman haline getirilerek ticari bir boyut kazanmıştır. Bu apartmanlar da kente daha sonra gelenlere kiralanmış, böylece ilk gelenler bir sonraki gelenin üzerinden zengin olmuştur. Daha sonra gelenler de gerekli imkânlarla sahip olduğunda oda kendi yoksulluk nöbetini bir sonrakine aktararak bu döngüyü sürdürmektedir.

Nöbetleşe yoksulluk piramitsel bir yapıya sahiptir. Bu piramidin en üstünde arsa elde edilmiş ve satış döngülerine ilk girenler yer almaktadır. Bu sürece sonradan katılanlar, ilk gelenler kadar olmasa da kendilerinden sonra gelenler üzerinden zenginlik elde edebilmektedirler. Piramidin en altında ise kiracılar yer almaktadır. Başından itibaren hiyerarşik oluşan ağlar bireylerin birbirinin üstünden para kazanma pratiği ile hayata geçmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 80). Buna göre nöbetleşe yoksulluk, içinde eşitsiz güç ilişkilerini barındırmaktadır. Bu nedenle sürecin taşıdığı potansiyel imkânlar eşit olarak dağılmamakta ve sonuçta kazananlar olduğu kadar kaybedenlerde ortaya çıkmaktadır. Ancak tanımlanan bu döngü içerisinde kente sonradan gelen ya da bu süreçleri besleyen ilişki ağlarına sonradan katılan gruplar olduğu sürece, kaybedenlerin gerekli koşullar oluştuğunda farklı bir yerde, yeni bir nöbetleşe yoksulluk döngüsünde yer almaları mümkün olmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2008: 13).

Işık ve Pınarcıoğlu'na (2001: 82) göre hem büyük kentlere olan göçün yavaşlaması hem de rahat elde edilecek arsa kalmaması ile yoksulluğun devredilmesi süreci belli bir sona doğru yaklaşmaktadır. Bu ise nöbetleşe yoksulluğun sonu ve kendi içinde hiçbir düzenleyici kuralı olmayan sınıf altı bir kitlenin ya da başka bir deyişle yeni yoksulluğun ortaya çıkması anlamına gelecektir. 1990'larda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan kent merkezlerine doğru yaşanan göçlerden sonra kentlere olan göçün hızı yavaşlamaya başlamıştır. Buna göre, nöbetleşe yoksulluk piramidinin en altında Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen göçmenler yer almaktadır. Ancak bu göçmenlerin yoksulluklarını bir sonrakine devretmesini sağlayacak nöbetleşe yoksulluk döngüsü duraklamaya başlamıştır. Çünkü nöbetleşe yoksulluğu besleyen, arsaların işgal edilerek parsellenmesi ve satılması eskisi kadar kolay olmamaktadır. Ayrıca kentlerin çeperlerindeki boş arazilerin büyük sermaye ve kamu yatırımları için gözde mekânlar olması, kentlerde enformel konut yapmaya uygun arsaların artık neredeyse hiç kalmamasına neden olmuştur (Kentsel Şura, 2009: 67). Enformel yollardan konut elde etmenin zorlaşması ve dayanışma ağlarının yavaşlaması son gelen göçmenler için toplumsal bütünleşme mekanizmalarını sekteye uğratmış, dolayısıyla son göçmenler için yoksulluk süreklilik kazanmıştır. Son olarak 1980'lerde ülkede uygulanmaya konan neo-liberal politikaların olumsuz etkilerinin 1990'larda yoğun olarak hissedilmesi ve 2001'de yaşanan ekonomik kriz yoksulluğu kalıcılaştırmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Yoksulluğun çıkış noktası, hayatın idamesi için gerekli gelire sahip olamamaktır. Yani yoksulluğun temel nedeni ekonomiktir. Ancak yoksulluğu yaşayan insanlar, toplumu oluşturan bütün insanlarda olduğu gibi, değerler, inançlar ve alışkanlıklarla kuşatılmıştır. Dolayısıyla tüm toplumsal olgularda olduğu gibi yoksulluğun da her zaman sosyo-kültürel çevre ile ilişkisi olmuştur. Değerler, inançlar, alışkanlıklarla belirlenen bu çevre, insanların dünyayı algılama biçimi ile günlük yaşamın bilinen bütün ayrıntılarındaki davranış kalıplarını etkilemektedir. Hayata karamsar bakma ile coşku ve hayat dolu olma arasındaki farkın temelinde böyle bir etmen yattığı söylenebilir (Doğan, 2003: 81). Buna göre, yoksulluğun toplumda yansımaları, bu olguya farklı boyutlar kazandırmaktadır ve yoksulluğun açıklanmasında sadece ekonomik etkenler yetersiz kalmaktadır. Bunun farkına varan sosyal bilimciler yoksulluğu çok boyutlu olarak ele alan bir takım çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar içinde yer alan yoksulluk kültürü kuramı bu araştırmanın kuramsal çerçevesini çizmektedir. Çünkü yoksulluk kültürü, sosyo-kültürel yapıdan hareketle yoksulluğun, insanların tutum ve davranışlarındaki yansımalarını irdelemekte ve bunu yaparken yoksulların değer, inanç ve alışkanlıklarını da dikkate almaktadır. Bu noktadan hareketle, yoksulluğu sosyolojik bir çerçeve de ele aldığımız ve yoksulların, yoksulluğa karşı tavrı alışlarının ne yönde olduğunu sorguladığımız bu çalışmada “yoksulluk kültürü” kuramı bize yol gösterici olmuştur.

3.1. Yoksulluk Kültürü

Oscar Lewis, Puerto Rico ve Meksikalılar üzerine yaptığı çalışmalar sonucunda “yoksulluk kültürü” kavramını geliştirmiştir. Bu kavram ilk olarak 1959’da yayınlanan “Beş Aile: Yoksulluk Kültürü Üzerine Çalışmalar” kitabında kullanılmıştır. Lewis bir antropolog olarak yoksulluğu ve bir kültür, daha doğrusu aşağı bir kültür olarak bunun özelliklerini anlamaya çalışmış ve yoksulluğu kendi çerçevesi içinde ve rasyonel olarak, ailede kuşaktan kuşağa gecen bir yaşam şekli olarak tanımlamak istemiştir (Lewis, 1965: L). Ayrıca kültür deyimini yoksulluk kavramının yanında kullanmasının nedenini şu şekilde açıklamaktadır:

Kültür deyimini yoksulluk kavramının yanında kullanmanın nedeni modern ülkelerdeki yoksulluğun sadece ekonomik yoksunluk, örgütlenme yetersizliği, ya da başka şeylerin

yokluğundan ileri geldiğine dikkati çekmek değildir. Bunun aynı zamanda yapısı, ana ilkeleri ve savunma mekanizmalarıyla yoksulların sürdürdükleri hayata dayanabilmelerini sağlayan pozitif bir şey olduğunu göstermek istemişim (Lewis, 1971: XXIII).

Buna göre, Lewis yoksulluğun ekonomik kaynaklı bir mesele olmasının yanında, kültür kavramı ile birlikte bu meseleyi farklı bir noktaya taşıyarak, yoksulların hayat tarzlarına dikkat çekmek istemiştir. Yoksullar içinde yaşadıkları koşulları içselleştirerek kendilerine has tutumlar, değerler ve davranışlar geliştirerek toplumun genelinden ayrı bir hayat tarzı, kendilerine özgü bir alt kültür, yoksulluk kültürü, oluşturmaktadırlar. Yoksulluk kültürü tarihte birbiri ardınca gelen çeşitli olaylarda kendini göstermektedir. Ancak Lewis yoksulluk kültürünün oluşum ve gelişimini şu koşullara bağlamaktadır (Lewis, 1965: LI):

- 1) Para ekonomisi, ücretli işçilik ve kar amacıyla üretim,
- 2) Devamlı, büyük ölçüde işsizlik,
- 3) Düşük ücretler,
- 4) Ya hükümet baskısı ya da isteyerek sosyal, politik ve ekonomik örgütlenmenin dar gelirli tabaka için sağlanmaması,
- 5) Tek taraflı yerine çift taraflı (akrabalığın hem baba hem de ana tarafından gelmesi) bir akrabalık sisteminin varlığı,
- 6) Hâkim sınıfta servet birikimine yönelen, alt tabakaya mensup olmanın kişisel yeteneksizlikten ileri geldiğini savunan bir değer yargısı.

Bazı yoksul guruplarda bu koşullar altında meydana gelen yaşam tarzı yoksulluk kültürü olarak nitelendirilmekte ve bu kültür en iyi köyler ve şehirlerdeki gecekondu mahallelerinde incelenebilmektedir (Lewis, 1965: LI-LIII). Burada belirtilen koşullar doğrudan kapitalist düzene işaret etmektedir. Bu durumda yoksulluk kültürü, kesin tabakalara ayrılmış, kişiselliğe aşırı derecede eğilmiş, kapitalist düzendeki aşağı sınıfın gösterdiği tepki ve koşullara uyma çabasıdır (Lewis, 1965: LIII). Yoksulluk kültürü çeşitli özelliklere sahiptir ve bu özellikler ekonomik, ailevi, toplumsal ve bireysel düzeyde kendini göstermektedir:

Ekonomik düzeyde; yaşamak için devamlı uğraşma, işsizlik ve gereği kadar kazanç sağlayamama, düşük ücretler, kişilerin yetenekleri olamayan iş dallarında talihterlerini denemeleri, çocuklarını çalıştırması, para biriktirememesi, devamlı olarak para darlığı, evde devamlı yiyecek stoku bulunmayışı, gereğine göre günde birçok kere ev için yiyecek almak, özel eşyaların rehine konması, çevredeki tefecilerden çok yüksek faizle para almak, komşuların bir araya gelerek kredi birlikleri kurması, elden düşme giysi ve

eşya kullanmak (Lewis, 1971: XXV).

Toplumsal düzeyde; içinde buldukları toplumun temel kurumlarıyla bütünleşmede ve onlara katılmada yetersizlik ve bu yüzden, örgütlenme ve siyasal etki yoksunluğu (Slattery, 2007: 391).

Aile düzeyinde; çocukluk döneminin bulunmaması, cinsiyetle erken tanışma, nikâhsız evlilikler, kocaların eşleri ve çocuklarını çok sık olarak terk etmeleri, ana tarafından gelen akrabalara daha fazla yakınlık ve bunları akraba olarak daha fazla tanıma, otorite kurmaya karşı fazla eğilim, gizliliğin az oluşu, analık duygusunun yok olması, erkeğin büyüklüğüne olan yaygın inanç (Lewis, 1965: LV-LVI), alkolik oranının yüksek oluşu, çocukların yetişme döneminde sık sık dayak yemeleri, erkeklerin eşlerine şiddet uygulaması (Lewis, 1971: XXV).

Bireysel düzeyde; toplumdan ayrı tutulma duygusu, çaresizlik, başkasına bağlı olduğunu duyma ve aşağılık duygusu, zayıf bir benlik yapısı, içgüdünün kontrol edilememesi, bugünü yaşama ve yarını pek düşünmeme, kendini bırakma ve tevekkül ve her türlü psipatolojiye karşı gösterilen büyük ölçüde hoşgörü (Lewis, 1965: LVI).

Yoksulluk kültürünün diğer özellikleri de şu şekildedir: “bu kültürü benimseyenler pek az refaha kavuşur, bununda pek az karşılığını alır. Okuma, yazmaları ve öğrenimleri kıttır. Çoğu sendikalı değildir, siyasi partiye üye olmazlar, ulusal refah kurumlarının işlerine girmezler; bankalar, hastaneler, çok katlı mağazalar, müze ve sanat galerilerine pek az girip çıkarlar. Yönetici ve hâkim sınıfın belli başlı bir takım kurumlarına karşı da davranışları eleştiricidir. Örneğin polisten nefret ederler, hükümete ve yetkililere güvenmezler, hatta kiliseyi bile alaya alırlar” (Lewis, 1965: LIV).

Yoksulluk kültürünün özellikleri, özellikle ailevi ve bireysel düzeyde olanlar, bu kültüre sahip olduğu öne sürülen yoksullara olumsuz anlamlar yüklemektedir. Bu özellikler içerisinde özellikle aile yapısının bozulmuş olması, kadına ve çocuğa verilen değer azalması, akraba ve komşular arasında ikincil ilişkilerin olması, dolayısıyla sosyal denetimin azalması bireyselleşmenin artması yoksulluk kültürünü beslemektedir. Ayrıca bu kültüre sahip bir toplumda dünyaya gelen bir çocuk bu kültürü doğrudan benimseyerek ve bir sonraki kuşağa aktararak yoksulluk kültürüne süreklilik kazandırmaktadır. Lewis yoksulluk kültürünün süreklilik kazanmasını şu şekilde açıklamaktadır:

Yoksulluk kültürü, var olduğu anda çocuklar üstündeki etkisi nedeniyle kuşaktan kuşağa geçer. Gecekondu mahallelerinde yaşayan çocuklar altı ya da yedi yaşına geldikleri zaman aşağı kültürlerinin başlıca değer ve davranışlarını adeta yutarlar, psikolojik bakımdan destek görmedikleri için

yaşamları boyunca meydana gelebilecek hayat şartlarını değiştirecek fırsatlardan faydalanamazlar (Lewis, 1965: LII).

Buna göre, bu kültürün ortadan kaldırılması oldukça zordur. Hatta Lewis (1965: LX) yoksulluk kültürünü yok etmenin, yoksulluğu yok etmekten daha zor olduğunu belirtmektedir. Yoksulluk kültürünü yok etmek zordur ancak imkânsız değildir. Eğer bir yoksul, sınıf farkı gözetmeye başlar, sendikalarda militanlaşır, dünya hakkındaki bilgisi genişlerse ne kadar yoksul olursa olsun artık yoksulluk kültürünün bir parçası değildir. Herhangi bir dinsel, barışçı ya da ihtilalcı hareket yoksulluk kültürünün psikolojik ve sosyal nüvesini bütünüyle tahrip edebilecek olanağı ortaya koyabilir. (Lewis, 1965:LVII).

Lewis yoksulluk ve yoksulluk kültürünün bir birinden farklı olduğunu ileri sürmekte ve bazı toplum ya da topluluklarda yoksulluğun olmasına rağmen, yoksulluk kültürünün olmadığını savunmaktadır. Bu iddiasını da şu dört örnek ile desteklemektedir (Lewis, 1965: LVII-LVIII):

- 1) İlkel ve okuma yazması hiç bulunmayan kişiler berbat bir yoksulluk içinde bulunmuşlardır. Ancak bunlarda aşağı yoksulluk kültürünün özellikleri görülmemektedir. Çünkü toplumlarında yüksek sınıflar bulunmaktadır. Yoksulluklarına rağmen birleşik, kendilerini tatmin ve memnun eden bir kültüre sahip olmuşlardır.
- 2) Hindistan’da aşağı kastlar, çaresizlik içinde hem şehirler hem de köylerde yoksul olabilirler. Ancak çoğu geniş topluma karışmıştır ve kendilerine ait olan “panchayat”ları vardır. Bu örgütler onlara belirli bir güç vermektedir. Ayrıca klan sistemi bulunmaktadır. Tek yanlı akraba ya da klan sistemleri bulunduğu zaman orada yoksulluk kültürü bulunmaz, çünkü klan sistemi insanlara kendine ait tarihi bulunan birleşik bir topluluğa bağlı olduğu duygusunu vermektedir.
- 3) Doğu Avrupa’daki Yahudiler çok yoksul olmalarına rağmen yoksulluk kültürü özelliklerini taşıyorlardı. Çünkü okuma yazma bilmeleri, öğrenime verilen büyük önem, hahambaşının çevresinde toplumun örgütlenmesi, bölgesel birliklerin gün geçtikçe artması ve kendilerinin seçkin kişiler olduğunu söyleyen dinleri, anları yoksulluk kültüründen tam olarak ayırmaktadır.
- 4) Lewis Küba’daki incelemelerine ve yaptığı okumalara dayanarak sosyalist ülkelerde yoksulluk kültürünün bulunmadığına inanmıştır. Küba’daki incelemeleri sonucu, Castro ihtilalinden sonra şehirlerdeki gecekondu mahallelerinin hepsinde bulunan çaresizlik ve umutsuzluğun azalmış olduğunu,

gelecekte daha iyi bir yaşamı beklediklerini ve mahalledeki örgütlenmenin arttığını görmüştür.

Bu dört örnekte göze çarpan ortak nokta “örgütlenme”dir. Buna göre yoksullar, kast, din, sosyalizm ya da başka bir ideoloji gibi onları bir arada tutacak etkenlerin çevresinde birleşerek ortak bir aidiyet duygusu oluşturmakta ve dayanışma ağları geliştirmektedirler. Bu sayede çaresizlik ve kadere teslimiyet duygusundan sıyrılarak kendilerini var etmekte ve yoksulluk kültüründen sıyrılmaktadırlar.

Yoksulluk kültürü tezi, yoksullukla ilgili sosyal perspektiflerin açıklanmasına katkı sağlamaktadır. Yoksulluğun sosyal perspektiflerinin açıklanmasının sağladığı en önemli işlev, yoksulluk durumunun tanımlanmasında kullanılan ekonomik kriterlerin yetersizliğini göstermesidir. Zira yoksulluğun dar anlamda “yetersiz tüketim durumu” olarak tanımlanması; sorunun bir miktar maddi doygunlukla kolayca giderilebilir bir konuma indirgenmesine yol açarak psikolojik ve toplumsal kökenlerinin görülmesini perdelemektedir. (Bıçkı, 2007: 416). Yoksulluk kültürü, yoksulluğun ekonominin yanı sıra psikolojik ve sosyal etkilerine ve bu etkilerin yoksulların tutum ve davranışlarındaki yansımalarına dikkat çekmesi bakımından önemlidir. Bu sayede yoksulluğu ekonomik etkenlerle sınırlı tutan perspektif genişletilerek yoksulluğun sosyo-psikolojik bir niteliğe sahip olduğu ortaya konulmuştur. Her ne kadar yoksulluk kültürü kavramsallaştırılması yoksulluk olgusuna farklı boyutlar kazandırsa da bu kavram eksiklikler içermektedir ve kapitalizmin yoksullar üzerindeki olumsuz etkilerini gizlemek için kullanılmıştır.

Lewis yoksulluk kültürünün oluşum ve özelliklerini açıklarken yoksulluğa yol açan temel etkenlere değinmemekte ve yoksulluğun bizzat yoksullar tarafından üretildiği anlayışına sebep olmaktadır. 1970’lerde refah devleti uygulamalarına bağlı olarak yoksullara yapılan harcamalar sorgulanmaya başlanmış, liberal ve sağ politikalara bağlı olarak yoksulluk kültürü benimsenmiş ve yoksulluğun temel suçlusu yoksullar olarak gösterilmiştir. Bu sayede liberal politikaların yol açtığı adaletsiz gelir dağılımının asıl suçlusu göz ardı edilerek fatura yoksullara kesilmiştir. Yoksulluk kültürü batı hükümetleri tarafından, yoksulluğa çözüm getirmekten ziyade, onu gizleyecek uygun ideolojik bir araç olarak kullanılmıştır (Slattery, 2007: 394). Yoksulluk kültürü yaklaşımının neo-liberal siyasalara malzeme sağladığını belirten Özbudun da, yoksulluğu kendine özgü bir psikopatolojisi olan bir “kültür” ya da “alt kültür” olarak tanımlama girişiminin, bölüşüm ilişkileri gibi yapısal nedenleri perdeleme anlamına geleceğini düşünmektedir (Şentürk, 2009: 213).

Yoksulluk kültürü kavramsallaştırması sonucunda, yoksullara yüklenen olumsuz anlamlar yoksulları mağdur konumundan çıkararak suçlu konumuna taşımıştır. Bu da yoksulluk kültürünün çok fazla eleştiri almasına neden olmuştur. Bu noktada yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasını eleştiren Valentine, yoksulluk kültürü ve benzer anlamlar içeren kavramların kullanımının ve özellikle popülerleşmesinin, yoksulların yoksulluklarından dolayı suçlanmasında oluşturulan gerekçelere dayanak yapılmasına yol açtığını savunmaktadır. Ayrıca, yoksulluk kültürü kavramının, yoksulların yaşamlarında yer alan gerçekleri görmeye engel olduğunu, bizim bu yaşama karşı önyargılarımızı yansıttığını ve yoksullarla ilgili geliştirilen olumsuz politikaların devam etmesine yol açtığını belirtmektedir (Özdoğan, 2009: 51). Yoksulluk kültürü yaklaşımı birde, yoksulluk araştırmalarında sadece bireye ve aileye odaklanarak toplumun geri kalan kısmının dikkate alınmaması nedeniyle eleştirilmektedir. Oysa Türkdoğan'ın da belirttiği gibi, yoksulluk tüm toplumsal yapının analiz edilmesiyle tanımlanması gerekmektedir (Şentürk, 2009: 212).

Türkiye'de yoksulluk kültürü üzerine ilk çalışmayı yapan Orhan Türkdoğan'dır. Türkdoğan, her toplumun hayat tarzı, dünyaya bakış açısı ve kültür değerlerinin oluşturduğu bir yapılaşma olduğunu; bu nedenle, yoksulluk olgusunun niteliklerini bu kültür kompleksinden soyutlamak suretiyle salt ekonomik bir tabana oturarak bir çözüme ulaştırmanın çoğu kez verimsiz sonuçlar doğuracağını savunmaktadır (Türkdoğan, 2003: 106). Buna göre Türkdoğan için yoksulluğun açıklanmasında yoksulluk kültürü önemli bir yere sahiptir.

Lewis gibi Türkdoğan da yoksulluk ile yoksulluk kültürünün bir birinden farklı olduğunu düşünmekte ve yoksulluk kültürünün, yoksulluktan farklı olarak, aşağıdaki dört ayırt edici özellikleri içermesi gerektiğini belirtmektedir (Türkdoğan, 2003: 108):

- 1) Yoksulluk içinde yaşayanlar, orta ve üst tabakalara nazaran toplumun tüm kurumları ile bütünleştikleri tezi savunulamaz. Toplumu oluşturan kurum ve değerler sistemine karşı adeta bir kopukluk ve umursamazlığı yansıtırlar.
- 2) Sağlıklı bir toplumu ayakta tutan örgütlenme tutkusu yoksulluk kültürünü yaşayanlarda adeta yok gibidir veya son derece aşağı düzeydedir.
- 3) İnsanlar sadece tek hedefe yönelmişler, tüm direnç ve iradelerini geçimlerini sağlamaya hasretmişlerdir. Sadece ve sadece karın doyurma, biyolojik bir savaş yaşam biçimlerini oluşturmaktadır.
- 4) Geleceğe yönelik tasarımları, beklenti ve emellerini tamamen yitirmişlerdir. Adeta yarın yok gibidir.

Türkdoğan yoksulluk kültürünün Türk toplumunda ortaya çıkmasının çok eskilere dayandığını belirtmektedir. Bu konudaki düşüncesini ise şu şekilde ifade etmektedir:

Selçuklular ve Osmanlı'dan beri bir yanda yabancı soylu yönetici-askeri tabaka, öte yanda toprağa bağlı köylü-halk olmak üzere ikili bir toplum yapısı, yoksulluk kültürü oluşumunda önemli bir etken unsur olmuştur. Halkın toplumdan dışlanması, aşırı vergiye tabi tutulması, itilip-kakılması, sık sık merkez-çevre çatışmaları ve yerel ayaklanmalar yoksulluğun adeta kurumsallaşmasını hazırlamıştır. Merkezin çevreyi dışlaması, hatta onu bir fitne unsuru olarak kabul etmesi "reaya" denen kesimin kabuğuna çekilmesi, toplumsal hareketlilikten uzak kalması, statü yükselmesi olanaklarının sağlanmaması, eğitilmemesi, kentleşme sürecinden uzak bırakılmış olması sonucunu yaratmıştır. Bu durumun yüz yıllarca sürüp gitmesi, insanların davranış kalıpları ve kognisyonlarında yeni kültür kalıplarının meydana gelmesini hazırlar. İşte yoksulluk kültürü, tarihimizin, toplum yapımızın tek kelime ile kültürümüzün bir ürünüdür." (Türkdoğan, 2003: 106).

Türkdoğan yoksulluk kültürü üzerine ilk çalışmasını ise, 1973 yılında Erzurum gecekonduları üzerine yapmış ve bu çalışmanın sonucunda "Yoksulluk Kültürü: Gecekonduların Toplumsal Yapısı" adlı kitap ortaya çıkmıştır. Türkdoğan, bu araştırmasında Erzurum gecekonduları üzerinden Türkiye'de yoksulluk kültürünün varlığını sorgulamakta ve araştırmasının amacının "örnekleri Latin Amerika ülkeleriyle, Birleşik Devletlerde uygulanmış "yoksulluk kültürü" ile ilgili çalışmaların ışığı altında ülkemizdeki gecekondu sorununu incelemek" olduğunu belirtmektedir (Türkdoğan, 1977: 16).

Türkdoğan (1977: 19) Erzurum gecekonduları üzerine yaptığı çalışmada, gecekondu üzerine yapılan bir seri araştırmanın sonuçları değerlendirildiği takdirde, ülkemizde de yoksulluk kültürünün bu fiziksel çevrelerde bir takım evrensel nitelik taşıyan hususları açığa çıkardığını belirtmektedir. Lewis (1965:LIII), kentlere göç eden topraksız köylülerin, sağlam köylerden gelen ve iyi düzenlenmiş geleneksel kültürleri olan göçmenlerden daha fazla yoksulluk kültürünü benimseyeceklerini düşünmektedir. Türkdoğan'da bu düşünceden hareketle gecekonduların kökeninin kırsal alanlar olduğunu ve ortada bir yoksulluk kültürü varsa, gecekondu bu süreci en iyi şekilde temsil eden bir kuruluş olduğunu belirtmektedir (Türkdoğan, 1977: 21).

Türkdoğan, yoksulluk kültürünün evrensel niteliklerinin, araştırma yaptığı gecekondu bölgelerinde de gözlemlenmenin mümkün olduğunu belirtmekte ve yoksulluk kültürünün oluşumunu şu şekilde açıklamaktadır; "köylerini terk eden insanlar yoksul çevrelerde, kentin izbe ve karanlık yerlerinde toplanırlar. Belirli bir süre sonra köylülük özelliklerini yitirirler ve evrensel kültürü temsil eden kentlilik duygusunun da gerisini itirirler. Böylece kültürleri ne kent ne de köy insanına benzer. Geçen yıllar, köy ve kent zihniyetinden kopmuş bu insanları gittikçe kendi yalnızlığı içine terk eder. Köklü bir

kültür ve tarih bilinci olmadığı için, kent kültürünün omzunda bir kambur gibi durur. Egemen kültürden giderek uzaklaşır” (Türkdoğan, 1977: 22). Köylülük özelliklerini yitiren ve egemen kültüre de dâhil olamayan bu insanlar kendilerine özgü bir alt kültür, diğer bir deyişle yoksulluk kültürünü oluştururlar.

Türkdoğan, Lewis’in yoksulluk kültürü kavramsallaştırmasıyla paralellik kurmaya çalışırken bu yaşam biçiminin evrensel saydığı nitelermelerden hareketle Türkiye’deki gecekondu yaşamını açıklamaya çalışmıştır. Ancak bu nitelermelerin olduğu gibi gecekondu yaşam biçiminde var olduğunu iddia etmesi tartışılması gereken bir konudur. Çünkü sosyal bilimlerde üretilen bilimsel bilgilerde sosyal bilimcinin dikkat etmesi gereken en önemli konulardan birinin farklı toplumsal ve kültürel yapılar olduğu göz ardı edilmemelidir. Kültür gibi antropolojinin temel konularından olan bir konunun ele alınmasında farklı toplumsal yapıların önemi bir kat daha artmakta ve karşılaştırmalı ülke çalışmalarında sosyal bilimcinin farklı ülke şartlarını göz önünde bulundurmamasından dolayı hatalı bilgi üretmesi söz konusu olabilmektedir (Özdoğan, 2009: 24). Lewis, yoksulluk kültürü kavramını geliştirirken araştırmalarını Porto Riko ve Meksikalılar üzerine yapmıştır. Hâlbuki Türk kültürü ve gelenekleri, gecekondu şartları, din, toplumsal yapı Meksika’dan çok farklıdır. Bu noktada Türkdoğan, Türkiye’de yoksulluk kültürünün olduğunu iddia etmesi nedeniyle eleştirilmektedir.

Bazı araştırmacılar Türkiye’deki yoksulların hep bir üst sınıfa çıkmak için mücadele içinde olduklarını ve karamsar olmadıklarını belirterek, yoksulluk kültüründen kaynaklanan kaderci, aciz, çaresiz ve alt sınıfa mahkûm kalma gibi özelliklerin olmadığını belirtmektedir. Bu noktada, Türkiye’de yoksulların enformel sektöre yönelmeleri ve kendilerine akraba ve hemşerilere dayalı bir “ağ” sistemi kurmaları, yoksulları karamsarlığa düşmekten kurtararak, mücadele içinde olmasını sağlamıştır. Yoksullar bu “ağ” sistem sayesinde kentte karşılaşılabilecekleri, başta konut ve iş gibi birçok sorunun üstesinden gelmeyi başarmışlardır. Başlangıçta gayri resmi olarak kurulan bu akraba ve hemşeri dayanışması daha sonra resmi bir örgütlenme olarak dernekleşmeye başlamış, böylece Türkiye’deki hemşeri derneklerinin sayısı giderek artmıştır. Lewis ciddi anlamda bir örgütlenmenin yoksulluk kültürünün oluşmasını engelleyeceğini belirtmiştir. Buna göre Türkiye’de kentlere göç sırasında gelişen ve daha sonra resmiyet kazanan hemşeri dernekleri, göçmenleri gecekondu içinde kaderine terk edilmiş, kültürsüz, çaresiz ve yalnız olmaktan kurtararak kendi gibi olan akraba ya da hemşerileri ile birlik içerisinde olabileceği bir ortam sağlamıştır. Ayrıca Türk toplumunun kültür, gelenek ve inançlarının Meksika’nın toplum

yapısından farklı olmasından dolayı yoksulluk kültürünün bireysel ve ailevi özellikleri içinde yer alan alkolik olma, erken yaşta cinsellik, eşi ve çocukları terk etme, nikâhsız evlilikler gibi özelliklere Türkiye'deki yoksullar arasında pek rastlanmamaktadır. Türkiye'de yoksulluk kültürünün varlığı sorgulayan bazı çalışmalarda Türkiye'deki yoksullar arasında oluşan ilişki ağlarına ve ülkenin geleneksel yapısına dikkat çekerek, Türkdogan'ın aksine, Türkiye'de tam anlamıyla bir yoksulluk kültürü olmadığı iddia etmektedirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE GÖÇ VE YOKSULLUK

4.1. Türkiye'de Göç ve Yoksulluk İlişkisi

Endüstrileşme yönündeki çabalar ve tarımda makineleşme ile 20. yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'de, sanayileşmenin yoğunlaştığı büyük kentlere doğru kitlesel bir göç hareketi başlamıştır. Bu göç hareketi 1950'lerden başlayarak 1990'ların ortalarına kadar düzenli olmasa da sürekli bir artış içinde olmuştur. DİE verilerine göre, köyden kentlere iç göçler 1945-50'den 1950-55'e dört katlık bir sıçrama ile 904.000'e ulaşırken; 1960-65'den 1965-70'e iki katlık bir sıçrama ile 1.939.000'a ulaşmış ve 1975-80'den 1980-85'e bir buçuk katlık bir sıçrama ile 2.582.000'e ulaşmıştır (Akşit, 1998: 25). Akşit, 1950-55 arasındaki döneme İstanbul, Ankara ve İzmir gibi kentlerin yakın çevrelerindeki kırsal alanlardan bu kentlere doğru akan göçün damgasını vurduğunu; 1965-70 arasındaki ikinci alt dilimde ise, Orta Anadolu ve Karadeniz kırsalından insanların büyük kentlere doğru hareketlilik gösterdiklerini ve 1980-85 arasındaki üçüncü alt dilimde ise bu kez Doğu ve Güneydoğu Anadolu kırsalından insanların yine büyük kentlere doğru aktıklarını ifade etmektedir (Kaya vd. 2009: 64).

Kırsal bölgelerden göç eden kitleler göç etmeden önce yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalmış ve bu sorundan kurtulma umudu ile kentlere göç etmeye başlamışlardır. Ancak göç ederken yoksulluklarını da beraberlerinde getirerek, yoksulluğun kentlere taşınmasına neden olmuşlardır. Bu duruma göre göç eden kitleler için ekonomik anlamda bir değişim olmamıştır; kırsal alandaki yoksulluktan kaçıp kentsel alandaki yoksulluğun içine girmişlerdir.

Kentlerin istihdam yapısının, göç edenlerin oranı karşısında yetersiz kalması sonucunda göçmenler kendilerine yeni iş alanları bulmak için enformel sektöre yönelmiş, konut sorununu da büyük ölçüde gecekondular ile çözmüşlerdir. Zaman içerisinde devletin gecekondulara yönelik alt yapı ve tapu verme uygulamaları, bu alanların değerlendirilerek, buralarda gelir getirici yapılaşmaların oluşmasını sağlamıştır. Gecekondular mahallelerindeki bu değişim, buralarda oluşan yoksulluğun da giderek azalmasını sağlamıştır. Ancak 1980'lerde ülkede uygulanan liberal politikaların ekonomi üzerindeki etkisi ve 1985'de başlayan, 1990'larda giderek artan zorunlu göç ile yeni bir kitlesel göç hareketinin başlaması, yeni gecekondular mahallelerinin oluşmasına ve hem bu yeni mekânlarda hem de eski gecekondular

mahallelerinde yoksulluğun yeniden artmasına neden olmuştur.

1985'den önce yaşanan göçler gönüllü olarak gerçekleştirilmiş göçlerdir. Yani göçmenler kendilerini ekonomik ve psikolojik olarak göçe hazırlamıştır. 1985'ten sonraki göçler ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki terör olaylarından dolayı zorunlu olarak gerçekleşmiş, göçmenler göçe yönelik maddi ve psikolojik herhangi bir hazırlık yapma fırsatı bulamamıştır. Yani beraberinde yoksulluklarını da getiren yeni kitleler kentlerde birikmeye başlamıştır. Bu yeni kitlenin yaşadığı yoksulluğun şiddeti de eski göçmenlere göre daha etkili olmuştur. Çünkü 1980 sonrasında ülkenin sosyo-ekonomik yapısı, yoksulları ve yeni göçmenleri olumsuz etkileyecek bir dönüşüm sürecini de beraberinde getirmiştir.

4.1.1. 1980 Öncesi Türkiye'sinde Yoksulluk

Türkiye tarihinde belirli dönemler, ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasi yapısında önemli değişimlerin ortaya çıkmasına tanıklık etmektedir. 1950'ler de bu dönemlerden biridir. Bu tarihte ülke sadece CHP'nin olduğu tek partili siyaseti bırakarak Türk siyaseti için bir dönüm noktası olan çok partili hayata geçmiş ve CHP yerini Demokrat Partiye bırakmıştır. Bu dönem aynı zamanda ekonomik alanda da önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Ülke sanayi alanında ilerlemeler kat ederken, Menderes hükümeti modernleşme hamlesinin tarımdan başlamak zorunda olduğunu (Zürcher, 2003: 326) düşünerek çiftçiyi ve tarımı önceleyen bir takım uygulamalar içine girmiştir. Bu uygulamalardan en önemlisi Amerika'dan alınan yardımlar ile traktör sayısının artırılması olmuştur. Tamamen ekonomik amaçlarla gerçekleştirilen tarımda makineleşmeye geçiş ülkenin sosyal yapısında önemli dönüşümlerin gerçekleşmesine temel olacak bir takım değişimleri de beraberinde getirmiştir. Sosyal yapının dönüşümüne temel olacak bu değişim ise kırsal bölgelerden kentlere doğru kitlesel bir göçün başlamış olmasıdır.

1950'de göçü başlatan temel neden kentlerin ekonomik bakımdan gelişmiş olması değil kırların yetersiz kalmasıdır (Başel, 2007: 532). Yani kırsal alandaki itici öğelerin gittikçe artması göçün ortaya çıkmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu dönemde tarımda makineleşmenin artması göçün temel sebebi olmuştur. Traktör sayısı ve traktörle işlenen toprakların tüm topraklar içindeki oranı sürekli olarak artmıştır. Artık az işçiyle daha geniş alanların ekilip biçilmesi mümkündür. Bu durum tarım işçilerinin giderek işsiz kalması anlamına gelmektedir ve işini traktöre kaptıran işçiler

için kente göç etmekten başka çözüm yolu kalmamıştır. Kırsal alanlardan dışarı doğru göçü ortaya çıkaran gerçeklerden bir de tarımsal etkinliklerin düşük ekonomik verimliliğidir. Tarımdaki gelirin düşüklüğü ve toprağın eşitsiz dağılımı, köylüleri köylerini bırakmaya zorlamıştır. Toprağın, toprak sahibinin ölümünden sonra geride kalanlar arasında çok küçük parçalara bölünmesi de kırsal alanlardan dışarı doğru olan göçün temel nedenleri arasındadır. Ayrıca ekilebilir toprakların sınırına ulaşılmış olması ve tarımsal etkinlikler için yeni toprak kullanma olanağının kalmaması da göçün sebepleri arasında yer almaktadır (Kongar, 1979: 385-387). Son olarak Türkiye’de bölgeler arası eşitsizliğin giderek artması, eğitim, sağlık, alt yapı, sanayi, istihdam gibi olanakların ülkenin geneline eşit olarak dağıtılması yerine başta Marmara bölgesi olmak üzere, Ege, Akdeniz ve İç Anadolu gibi bölgelerde yoğunlaşması, ekonomik ve sosyal anlamda ülke ortalamasının altında bulunan Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu’dan dışa doğru göçlerin artmasına neden olmuştur.

1950’lerde yaşanan göçün temel özelliklerinden biri, köylerdeki işgücünün, topraktan koparak kentlere akın etmesidir. Göç eden kitleler köylerde oluşan yoksulluk ortamından kaçarak yeni umutlarla kentlere gelmişlerdir, ancak gelirken yoksulluklarını da yanlarında getirmişlerdir. Üstelik hükümetin bu göçe hazırlıksız yakalanması ve bu olayla ilgili herhangi bir tedbir almaması göçmenleri kendi sorunları ile baş başa bırakmıştır. Kendi başının çaresine bakmak zorunda kalan göçmenlerin kentte en büyük sıkıntısı “iş” ve “konut” olmuştur ve bu sıkıntılarını büyük ölçüde enformel yollarla gidermeye çalışmışlardır.

Keleş’e göre, kentlerdeki iş olanakları işgücü artış hızının çok altında gelişmekle birlikte yine de sanayideki yüksek ücretler, çekicilik noktasında önemli bir yere sahiptir. 1965 yılında, sanayi kesiminde birey başına gelir, tarım kesiminde birey başına gelirin 4.5 katıydı (Kongar, 1979: 388). Bu yüzden sanayi sektörü göç eden kitleler için önemli bir istihdam alanı olmuştu. Ancak kentte ilk göç edenler sanayi alanında emeğe olan ihtiyacı karşılamış, sonradan gelen göçmenler için sanayi sektöründeki iş olanakları yetersiz kalmıştır.

Göç, işgücü piyasası açısından emek arzına karşı yeterince talep oluşturmayan yerlerde işsizliği kente taşımaktadır (Başel, 2006: 308). Bu durum kentlerde giderek artan işgücü ordusu oluşturmakta ve sanayi alanındaki gelişmeler bu işgücünü istihdam etme noktasında yetersiz kalmaktadır. Üstelik işsiz sayısındaki artış işçiler arasında bir rekabet unsuru oluşturarak hem çalışma koşullarını olumsuz etkilemekte hem de ücretlerin düşmesine sebep olmaktadır. Sonuçta sanayi alanında çalışma umudu

kalmayan göçmenler iş piyasasında kendilerine yeni mekanizmalar geliştirme yoluna gitmişlerdir. Formel alanda iş bulamayanlar, marjinal ya da enformel olarak tanımlanan işler ile geçimini sağlamaya başlamıştır. Marjinal nitelikli işlerin sermaye talebinin çok az ya da hiç olmaması, bu iş alanlarının örgütlenmediği ya da kabul görmediği için kuramsal engeller ve düzenlemelerden muaf olması ve burada çalışanların kendi işlerinin patronu olması (Başel, 2006: 313) ile bu sektör göçmenler için cazibeli hale gelerek kentlerde ortaya çıkan yedek işgücü ordusunun büyük ölçüde bu alana kaymasını sağlamıştır. Böylece işportacılık, seyyar satıcılık, ayakkabı boyacılığı, hamallık enformel sektörde en çok tercih edilen işler arasındaki yerini almıştır.

İş sorununu enformel yollarla çözüme kavuşturan göçmenler konut sorununu da enformel yollardan çözerek gecekondu olgusunu ortaya çıkarmışlardır. Gecekondu, hızla kentlere gelen nüfusun barınma ihtiyacını karşılamak için kentin çeperlerindeki, kamu arazileri üzerine izinsiz olarak, çok kısa sürede yapılan konutları ifade etmektedir. İlk yapılan gecekonduların temel özelliği, konut sahibi, yapımçı ve kullanıcı arasında bir ayrışma olmamasıdır. Bu gecekondu henüz ticari bir alışverişe konu olmamakta ve tamamen kullanıcının barınma gereksinimini karşılamak üzere üretilmektedir (Kaygalak, 2009: 84). Gecekondu ve bu konutların yayılarak artması sonucu oluşan gecekondu mahalleleri, alt yapı, elektrik, su gibi hizmetlerden yoksun yerlerdir. Kısacası gecekondu, yaşam niteliği oldukça düşük koşulları içinde barındırmaktadır. 1960'larda gecekondu bölgelerindeki yaşam koşulları hiç parlak değildir. Bu alanda ilk kapsamlı çalışmalardan birini yapan Hart'a göre 1960'ların başında İstanbul'un eski gecekondu yerleşimlerinden biri olan Zeytinbunu'nda evlerin yarısından fazlasının mutfağı yoktu, olanların çoğunu da birden fazla aile ortak kullanıyordu. Evlerin % 79'unun banyosu, daha doğrusu ayrı bir yıkanma alanı yoktu. Sadece % 24'ünün içeride tuvaleti vardı. Hemen hemen hiçbir evde çeşme suyu yoktu. Elektrik bağlantısı olan evlerin oranı ise % 25 kadardı ve bunların çoğu şehir hattından kaçak çekilmiş elektrik kullanıyordu (Buğra, 2008: 181). Her ne kadar bu oranlar Zeytinbunu'ndaki gecekondu koşullarını yansıtsa da diğer gecekondu mahallelerinde yaşayan hemen hemen herkesin aynı koşullara sahip olduğu söylenebilir. Artık göç, gecekondu ve yoksulluk bir biri ile özdeşleşmiş olgular olarak ortaya çıkmaya başlamıştır.

1960'larda devlet ithal ikameci planlı kalkınma modelini benimsemiş ve bu planlı kalkınma döneminin başlaması ile yaşam kalitesi oldukça düşük ve sayısı katlanarak artan gecekondu sorunu üzerine de bir takım uygulamalar başlatılmıştır. Bu doğrultuda 1966'da gecekondu kanunu kabul edilmiştir. Bu kanun ile mevcut

gecekonduların ıslahı, tasfiyesi, yeniden gecekondu yapımının önlenmesi ve bu amaçlarla alınması gereken tedbirlerin bütünü amaçlanmıştır¹. Ancak hem bazı gecekondu bölgelerinde özel şahıs veya vakıf arazisi üzerindeki kaçak yapılaşmanın hazine veya belediye arazisi üzerindikilerden daha fazla olması, hem de tasfiye gereken durumlarda yapılması gereken sosyal konut projeleri, bu çözümün büyük bir kaynak gerektirdiğine işaret etmekteydi. Ortada ne bu kaynağı ayırmak ne de gecekondu da oturanları mağdur etmeyecek bir çözüme gitmek konusunda ciddi bir kararlılık görünüyordu (Buğra, 2008: 182). Dolayısıyla, artan gecekondulaşmaya bir önlem olarak çıkarılan gecekondu kanunu, uygulamada başarısız olmuş ve gecekondu sayısının artmasını engelleyememiştir. Üstelik parlamento ve yerel yönetimlerdeki politikacılar “bir seçim yatırımı” olarak benimsedikleri gecekondu olgusu karşısındaki özendirici ve koruyucu tavırları ile gecekonduların sayısı hızla artmaya devam etmiş; 1965’te 430.000’e ulaşan bu sayı, 1970’e gelindiğinde 600.000’i bulmuştur (Kaygalak, 2009: 86). Sonuçta seçim zamanları, yasa dışı yapılan, gecekondu tapuları verilerek, bunlara yasal bir nitelik kazandırılmıştır. Böylece sayıları gittikçe artan gecekondu nüfusunun oylarını toplamak için bir yandan tapu sorunu çözülürken, öte yandan da gecekondu bölgelerine su, elektrik gibi hizmetler götürülmüştür (Kongar, 1979: 401).

Kentin sunduğu kısıtlı olanaklar karşısında göçmenlerin geliştirdiği mekanizmalardan bir diğeri de “cemaatleşme”dir. Aynı yöreden, ilçeden veya ilden gelen grupların bir arada yaşaması biçiminde tezahür eden cemaatleşme Türkiye kenteleşmesinin önemli bir özelliğidir (Kayygalak, 2009: 85). Kentte geçirilen ilk zamanlarda, yeni çevrede tutunabilmek için hem sayıca hem de kültürel olarak kendi insanlarına ihtiyaç duyan kentteki kır göçmenleri, özellikle kentin çeperlerindeki iskan edilmemiş arazilere konutlarını yaparken köylü veya akrabalarıyla ve daha genelde aynı yöreden gelmiş kişilerle aynı mahallede toplanma eğilimi göstermişlerdir (Erman, 2002: 2). Bir arada olma eğilimi içinde olan akraba ve hemşeriler ağ türü ilişkiler kurarak kentte karşılaşılabilecekleri her türlü sorunu en aza indirmeyi başaramışlardır. Özellikle sonradan gelenler için bu ağ türü ilişkiler, konut ve iş bulma sürecinde sonuna kadar kullanılmıştır. Kendi ile aynı deneyimi yaşamış kişilerle bir arada olmak, aynı zamanda göçmenlere önemli bir güvence sağlamıştır. Bu güvencenin bir bölümü, bu bir aradlığın yarattığı güven ve dayanışma duygusundan, bir bölümü de bu ilişkilerin işgücü piyasasında sağladığı avantajlardan kaynaklanmıştır (Işık ve Pınarcuoğlu, 2001:

¹<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/htm/404.html>

117). Göçmenlerin kendi aralarında kurdukları ağ türü ilişkiler aynı zamanda gecekonduların semtlerinde yaşayanların, daha üst sınıflara çıkmaya ve toplumla bütünleşmeye istekli olmalarını sağlamıştır (Zürcher, 2003: 393). Bu ilişkiler aynı zamanda gecekondularda yaşayan göçmenlerin içinde buldukları yoksulluğu aşabilmelerinde onlara imkanlar sağlamış, her şeyden önemlisi umutsuzluk ve çaresizlik duygusuna kapılmak yerine mücadeleci olma ve eline geçen her fırsatı en iyi şekilde değerlendirebilme imkanı vermiştir.

1970'lerin ortasından itibaren tüm dünyayı saran petrol krizi sonucu ortaya çıkan döviz darboğazları, Türkiye'de uygulanan ithal ikamesinin de krize girmesine neden olmuştur. Giderek büyüyen ödemeler dengesi açıkları, sanayileşmenin ithal yoluyla ucuz girdi temini sayesinde finanse edilmesini olanaksız hale getirmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu: 2001: 102). Hükümet, ülkenin içine girdiği krize karşı önlemler almaktan aciz kalmış ve sorumsuz mali politikalar enflasyonu körüklemiştir. 1970'lerin ilk döneminde enflasyon yılda yüzde 20 civarındayken, 1979'a gelindiğinde yüzde 90'a ulaşmış ve yükselme devam etmiştir. Hükümet, Fiyat Kontrol Komitesi vasıtasıyla fiyatları denetleyerek enflasyonu indirmeye çalışmış, ancak uygulama muazzam bir karaborsa ile sonuçlanmıştır. Türkiye'yi saplandığı mali ve ekonomik bataktan kurtarmak için köktenci önlemlere gerek olduğu anlaşılmış ve 1978'de Ecevit Hükümeti, IMF, Dünya Bankası ve OCED ile yeni krediler için görüşmelere başlamıştır. Bu kuruluşların ekonomik reforma ilişkin ağır talepleri yüzünden görüşmeler sürüncemede kalmış, ancak Temmuz 1979'da 1.8 milyar dolarlık yeni krediler çıkaracak bir anlaşmaya varılmıştır (Zürcher, 2003: 389-390). Bu anlaşma ülkenin ekonomik yapısında kökten bir değişim yapmasını öngörürmüş ve hükümet de bu değişimi yapmaktan kaçınmayarak 1980'li yıllarda ülkenin ekonomik yapısında köklü değişimler yapmaya başlamıştır. Ancak krizden kurtulmak için ekonomik yapıda uygulanan değişimler, ülkeyi bir çıkmazdan alıp başka bir çıkmazın içine sokmuş, artık Türkiye sürekli olarak işsizliğin ve yoksulluğun arttığı bir sürecin içine girmiştir.

4.1.2. 1980 Sonrası Türkiye'sinde Yoksulluk

1979'da Demirel hükümeti, ekonomik bunalıma karşılık çözüm olarak görülen kredileri alabilmek için IMF'nin istediği ekonomik reforma ilişkin girişimlerde bulunmuştur. Bu dönemde Başbakanlık Müsteşarlığı'na getirilen Turgut Özal'a yeni bir ekonomik istikrar programı hazırlama görevi verilmiştir. Özal bu görev sonucunda

devlet müdahaleciliği ağırlıklı bir ekonomiden dışa açık ve serbest piyasa kurallarıyla işleyen bir ekonomiye geçmeyi hedefleyen (Kaygalak, 2001: 137) ve 24 Ocak Kararları adıyla anılan reform paketini hazırlamıştır. Paket, ithalat ve ihracat denetimlerinin kaldırılması, devlet sübvansiyonlarının kesilmesi, faiz oranlarının serbest bırakılması, fiyatların yükseltilmesini ve devlet harcamalarının kısılmasını içermektedir (Zürcher, 2003: 390). Ancak 24 Ocak kararlarıyla kabul edilen tipik bir IMF uyum programının uygulanması mevcut siyasi ortam içinde pek mümkün görünmemektedir. Nitekim 12 Eylül 1980’de yapılan askeri darbenin en önemli taahhütlerinden biri bu istikrar programının hayata geçirilmesi ve Türkiye’de dışa açık bir sanayileşme modelinin yürürlüğe girmesi olmuştur (Buğra, 2008: 197).

12 Eylül darbesi ile önünde hiçbir engel kalmayan yapısal uyum politikaları uygulamaya konulduktan sonra küçük bir burjuva dışında toplumun geri kalanını çok büyük kayıplara uğrattığı görülmüştür. Yüksek gümrük duvarları arkasında iç piyasaya yönelik üretim yapan, özellikle dayanıklı tüketim malları üreten sektörlerde büyük üretim kayıpları yaşanmıştır. Ekonomideki bu yeni yönelişin geniş halk kitleleri açısından anlamı açıktır; artık işçi sınıfı ve çalışan kitleler, politik denklemin bir parçası değildir. Toplumun yeni güçler dengesi, bu kesimlerin dışlanması esasına dayanmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 124).

24 Ocak kararlarının uygulanmasından sonra devlet, ekonomik alanda pasif bir rol üstlenerek geri plana çekilmiştir. Üstelik toplumsal ilişkilerdeki hakem rolünden de çekilmiştir. Bu durum özellikle alt sınıfın ekonomik ve siyasal alanda savunmasız kalmasına neden olmuştur. Ülke içinde zengin ve fakir şeklinde bir kutuplaşma, özellikle fakirlerin lehine giderek artmaya başlamıştır. Bir tarafta, ekserisi çok zengin olan girişimcilerin oluşturduğu yeni bir sınıf ortaya çıkmıştır. Servetlerini ithalat, ihracat ve inşaatlardan yapmışlardır. Bu yeni zenginler, eskiden Türkiye’de akla getirilmesi hoş karşılanmamış olan bir şekilde ve Latin Amerika’yı anımsatan tarzda servetleriyle gösterişe kalkışmışlardır. Diğer tarafta ise, halk çoğunluğunun satın alma gücü 1980’lerin sonunda son derece azalmıştır ve birçok Türk’ün evinde tam bir yoksulluk vardır. Buna bir de, işsizlerin sayısındaki çok büyük bir artış da eklenmiştir (Zütcher, 2003: 431). Sonuçta Türkiye, işsizlik, gelir dağılımı dengesizliğinin artması, toplumsal ve mekânsal kutuplaşmaların belirginleşmesi, sosyal adalet düşüncesinin gerilemesi, kamusal hizmet alanının daraltılması gibi yoksulluk olgusunu besleyen süreçlerin etkisi altına girmiştir (Kargalak, 2001: 137).

Yapısal uyum politikalarının uygulamaya konulduğu 1980 sonrasında ekonomik yapı değişirken, küreselleşmenin de etkileriyle toplumsal yapı da değişmeye başlamıştır. Lüks ve gösteriş meraklısı yeni zenginler ortaya çıkmış ve bu yeni zenginler alt sınıfa karşı oldukça sert ve dışlayıcı bir tavır takınmıştır. Yeni zenginler 1980 öncesinden çok farklıdır; 1980 öncesi dönemin zenginleri, ürkektir, utangaçtır, ailenin zenginliğini göstermekten çekinen uslu çocuğu gibidir; zenginliği neredeyse suç sayan bir ikilemde var olması nedeniyle, hem devlete hem de diğer sınıflara olan ilişkilerinde küstah değil, ölçülüdür (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 37). Ancak 1980 sonrasında eskinin utangaç, içine kapalı, zenginliğini göstermekten ürken zenginler gitmiş, yerine zenginliklerini her yolla göstermekten büyük bir keyif alan, kendi gibi olmayanlarla işbirliği yapmayan, geri kalanına kendi terimlerini dikte eden ve kesinlikle uzlaşmaya yanaşmayan bir kesim gelmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 140). Bu yeni zenginler saldırgandır ve özellikle yoksullara karşı dışlayıcı bir tavır takınmaktadır. Ayrıca bu dönemde yoksullar gecekondulara hapsedilirken, zenginler dışarıdan içerinin, içerden de dışarının görünmediği, içinde her türlü imkânların bulunduğu yüksek duvarlı lüks siteler içinde yaşamaya başlamıştır. Bu mekânsal ayrışma, yoksullara karşı giderek artan mekânsal dışlanmayı da beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte kentte ayakta durabilmek için her konuda bir biri ile dayanışma içinde olan eskinin göçmenleri de özellikle kentsel ranttan pay kapmak çabasının artmasıyla birlikte çözülme sürecine girmiştir.

1980 öncesinde gecekondu bölgelerinin partiler için oy deposu olarak görülmesi sonucu her seçim öncesinde tapuların verilmesi ve bu bölgelere belediye hizmetlerinin götürülmesi, gecekonduların yasallaşarak değer kazanmasının temelini oluşturmuştur. Zamanla gecekondular kullanım değeri için yapılmaktan uzaklaşarak değişim değeri için yapılmaya başlanmıştır. Bu da kentsel rantın oluşmasını sağlayarak gecekondularda oturanlar için yeni bir servet edinme imkânı yaratmıştır. 1980 sonrasında Özal Dönemi'nde çıkarılan gecekondu afları ve gecekondu arazisi üzerinde dört kata kadar bina yapılmasına izin verilmesi ile birlikte gecekonduluya formel konut piyasasında rant yolu açılmış; gecekondu arazisi büyük kazanç getiren ticarî meta haline gelmiştir (Erman, 2004: 9). Böylece gecekonduların ticarileşmesi, kente ilk göç ettiğinde yoksulluk içinde yaşayan göçmelere zenginleşme fırsatı sağlamıştır. Ancak gecekondu bölgelerinde ortaya çıkan ranttan pay almak isteyenlerin sayısı arttıkça “arazi mafyası” ve “gecekondu mafyası” gibi yasadışı ilişki ağları da oluşmaya başlamıştır.

Gecekonduların çok önceden başlayan ticarileşmesi, şehir yoksullarının konut edinme imkânlarını giderek zorlaştırırken, bir yandan da şehrin gelişmesi ve yeni çevre

yollarının ulaşımı kolaylaştırmasıyla orta sınıf konutları, tüketim kalıpları farklı yeni para sahiplerinin tercihleri doğrultusunda şehir merkezlerinden çevreye doğru yayılmaya başlamıştır. Bu yeni yerleşim biçimleri orta sınıfın konut ihtiyacına cevap veren büyük inşaat şirketlerinin çevre arazilere el koyma gayreti içinde potansiyel gecekondularla rekabete girmelerine yol açmıştır (Buğra, 2008: 202). Orta sınıfın taleplerini karşılama isteği, kentin çeperlerinde bulunan gecekonduların değerine değer katarken, özel sektörün de ilgi odağı olmaya başlamıştır. Uzun yıllar kapitalistleşme süreci dışında bırakılan gecekondular artık sistemin bir parçası olmaya başlamış ve bunun gerçekleşmesinde Özal hükümetinin çıkardığı gecekondular ve toplu konut yasaları etkili olmuştur.

1980 sonrasında Türkiye'ye damgasını vuran olaylardan biri de, bu dönemin ikinci yarısından sonra başlayan ve 1990'larda yoğunluk kazanan zorunlu göç olayıdır. 1980'lerin ikinci yarısında Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da asker ile terör örgütü arasındaki çatışmaların giderek artması, yeni bir içgöç dalgasının başlatıcısı olmuştur. Çatışmalar sonucu hem güvenliği tehlike altında olan hem de ekonomik faaliyetlerini yürütemeyen halk mecburen göç etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca köy boşaltma faaliyetleri, Olağanüstü Hal (OHAL) uygulaması ve geçici köy koruculuğunun ilgili köylüler tarafından reddedilmesi zorunlu göçün en temel sebepleri arasında yer almaktadır. Bu dönemde Türkiye, hazırlıksız yakalandığı yeni bir göç dalgası ile karşı karşıyadır ve bu göçün hem göçmenler üzerinde hem de göç edilen yerler üzerine etkileri önceki göçlere göre daha şiddetli olmuştur. T.C. İç İşleri Bakanlığı'nın verilerine göre, 2005 yılı ocak ayı sonu itibarıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki 12 ilde şiddet, çatışma, terör ve terörle mücadele nedeniyle 357.000 civarında nüfus yer değiştirmiştir. Öte yandan Göç-Der gibi bazı sivil toplum kuruluşları, söz konusu nüfusun 1 ile 3 milyon arasında değiştiğini ifade etmektedir (Kaya vd. 2009: 69). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün "Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması" adlı çalışmasının verilerine göre 14 ilde kentsel ve kırsal yerleşim yerlerinden 1986-2005 döneminde güvenlik nedeniyle göç eden nüfus büyüklüğünün tahmini olarak 953.680-1.201.200 aralığında olduğu belirtilmektedir (HÜNEE, 2006). Bu yeni kitlesel göçün yönü İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentlere doğru olmakla birlikte bu kentlere Diyarbakır, Adana, Mersin ve Antalya da eklenmiştir.

1980 yılının ikinci yarısında Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da ortaya çıkan kitlesel göç, her bakımdan 1950-1985 arası yapılan göçlerden farklıdır. Bu yeni göçün nedenleri ekonomik değil siyasidir ve en önemlisi göç, kitlelerin çoğunun iradesi

dışında gerçekleşmiştir. Göç etmek zorunda kalan insanların terörden kaynaklı çatışma ortamına tanık olması, hatta fiziki ve psikolojik olarak bu çatışmalara maruz kalması, üstüne bir de ekonomik ve psikolojik hazırlık yapma imkanı bulmadan göç etme zorunluluğu yeni göçmen kitlesinde tramvaya yol açmıştır. Bu göçün bir özelliği de ailelerin topluca hareket etmek zorunda kalmasıdır; oysa önceki göç dalgalarında bekar erkeklerden başlamak üzere aile bireyleri tedricen kente göç ediyor, diğer bireyler ve başka akrabalar iş ve konut gibi temel ihtiyaçlar karşısında onlara katılıyordu. Ayrıca köylerini çok kısa bir süre içerisinde terk etmek zorunda kalan aileler, kente ne maddi ne de manevi hiçbir yönden hazırlanamadan, gerekli parasal birikimi yapamaya veya ilişkileri kurmaya fırsat bulamadan göç etmiştir. Son olarak, köyleri yıkıldığı veya köye giriş-çıkışları yasaklandığı için köyleriyle bağları tamamen kopmuş, önceki göçmenlerin kentteki yaşam stratejilerinde önemli bir yer tutan köyden mal desteği kesilmiş ve göçmenler kentte başlarının çaresine bakmak durumunda kalmıştır (Yılmaz, 2003: 97).

Yeni göçmenler, enformel ilişki ağlarının en altında yer almaktadır. Dolayısıyla hem konut hem de iş piyasasında bu grubun var olan ilişki ağlarına girmesi oldukça zordur. Gecekondu arazisinin giderek ranta açılmasıyla kent çeperlerindeki arazi üzerinde artan bir rekabetin ortaya çıkması, güçsüz olan yeni göçmenlerin gecekondu yapma sürecinde engellerle karşılaşmasına neden olmuştur. Ayrıca artık gecekondu çok farklı iki kurgu ve bunların dayandığı iki farklı gerçeklikle karşımıza çıkmaktadır; bunlardan biri “köşeyi dönen” diğeri ise “yoksulluk içine hapsolan”dır (Erman, 2004: 10).

Yeni göçmenlerin yaşam koşullarının eski göçmenlerden farklı olması, aynı zamanda onların “yeni yoksul” olarak anılmasını da gündeme getirmiştir. Işık ve Pınarcıoğlu (2001: 156), nöbetleşe yoksulluğun oluşturduğu ilişki ağlarının, kentte var kalabilmenin temel koşulu olan iş ve konut piyasasında tutunabilme fırsatları yarattığını ve göçmenlere yükselebilmek ve refahlarını arttırabilme umudu sağladığını belirterek, bu ilişki ağları sayesinde yeni yoksulluğun Türkiye’de oluşmadığını ortaya koymaktadırlar. Ancak 1990’dan sonra, nöbetleşe yoksulluğu oluşturan ilişki ağlarının zayıflaması ve ortadan kalkması, yeni yoksulluğun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Buğra ve Keyder sorumluluğunda “Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi” başlığıyla Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı için hazırlanan raporda (2003: 23) da 1990 sonrasında geleneksel ilişki ağlarının öneminin azalarak yeni yoksulluk ortamının oluştuğu belirtilmektedir. Bu rapora göre 1990’lara kadar büyük kentlere göçen bir aile,

hemşerilerinin mahallesine yerleşip çok da zorlanmadan bir arsa bulabiliyor, kısa bir zaman içinde arsanın üstüne konut yapabiliyordu. Zaman içinde bu konutun mülkiyetini kendi üzerine alıyor, hatta kat çıkararak bir servet edinme ihtimali dahi ortaya çıkıyordu. Ayrıca göç eden aile genellikle hemşerilerinin veya akrabalarının oturduğu mahalleye hemen uyum sağlıyor, böylece de onların sağladığı ilişki ağları ve toplumsal sermayeye de katılabiliyor, bu yolla iş bulma, iktisadi fırsatlardan haberdar olma, belki de zor dönemlerde yardım alma imkânına kavuşuyordu. Ancak 1990'dan sonra arsa sahibi olmanın zorlaşması ve gecekondulaşmanın bitmesi ile yeni göçmenlerin kentle bütünleşme süreci çok daha zor olmuştur. Çünkü yeni göçmenlerin, eski göçmenler gibi, kentle bütünleşmelerini sağlayacak ilişki ağları artık kalmamıştır. Bu durumda yeni yoksulluk olgusu, toplumsal bütünleşme ihtimalini büyük çapta ortadan kaldıran koşulların bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır.

Yeni dönemde değişen toplum yapısı ve ilişki ağları ile birlikte gecekonduya ve gecekonduluya yüklenen anlamlar da değişmiştir. Gecekondu, toplumda yasa dışı bölücü siyasi örgütlerin kök saldıdığı, Cumhuriyet'in kuruluş ilkelerine ve özellikle laikliğe aykırı yaşantı ve görüşlerin hüküm sürdüğü çevreler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, tinerci çocuklardan, sokak çetelerine, kapkaççılara kadar her türlü şiddetin ve yasa dışılığın adresi gecekondular olmaktadır. Ve bu durumu ifade etmek için yeni bir kavram oluşturulmuş durumdadır: “varoş” ve “varoşlu”. Varoş sözcüğü giderek günlük yaşamda ve özellikle basında yaygın olarak kullanılan bir kavram haline gelmektedir (Erman, 2004: 11). Ayrıca medyanın o dönemde sık sık yoksulları, suç, hırsızlık/kapkaç, madde bağımlılığı, şiddet, tinerci gibi toplumun genelinde korku ve nefret uyandıran temsillerle yansıtması (Gökalp vd. 2010), yoksullara karşı merhamet duygusunun yok olmasına ve onlara toplumun düzen ve huzurunu bozan insanlar olarak bakılmasına neden olmuştur. Yoksullara yüklenen bu anlamlar, onları toplumdan dışlayanları da bir anlamda haklı konumuna getirmiştir.

Liberal politikaların sonucu istihdam olanaklarının giderek azalması ve emeğe olan ihtiyacın ortadan kalkması ile ülkedeki işsizlik sorunu da giderek artmaya başlamıştır. Bu işsizlik artışına bir de göçlerle gelen yeni işsiz kitle eklendiğinde, özellikle de büyük kentlerde işsizler ordusu ciddi anlamda büyümüştür. İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası'nın “Türkiye’de İşsizliğin Göç Haritası” ve Ankara Ticaret Odası'nın “Türkiye’de İşsizliğin ve Göçün Raporu”nda, göç eden işsizlerin göç alan kentlerdeki işsizlere eklenmesiyle işsizlik oranlarında patlama yaşandığını ülke genelinde 2000 yılında 1 milyon 497 bin olan işsiz sayısının 1.3

milyon artarak 2 milyon 796 bine ulaştığı vurgulanmaktadır (Yücel, 2011: 39). İşsizliğin oldukça yüksek olduğu bir ortamda göçmenler için tek çare enformel sektör görünmektedir. Artık insanlar “ne iş olsa yaparım” mantığındadır ve seyyar satıcılık, inşaat işçiliği gibi geçici ve düşük ücretli işler, göçmenlerin günlük geçimlerini sağlayabilmek için öncelikli tercihleri arasında bulunmaktadır.

1980’lerin önemli bir özelliği de, bu dönemde uygulanan neo-liberal politikalar sonucu kentsel iş piyasasında işten çıkarma, taşeronlaşma, eve iş verme, parça başı iş, sözleşmeli ve dönemsel/mevsimlik işçilik gibi uygulamaların yaygınlaşmasıdır. Bu durum, bir yandan çalışanların ücretlerinin düşmesine neden olurken, diğer yandan da özellikle yeni göç edenler açısından, kent ekonomisi içindeki örgütsüz çalışma kanallarını çoğaltmaktadır (Kaygalak, 2001: 140). Özellikle formel sektörün, taşeronlaşma ile yeni bir ilişki içine girerek hem işçi örgütlenmesini hem de ücret artışlarını sınırlaması, ayrıca kayıt dışı istihdamın giderek artması “çalışan yoksul” olgusunu ortaya çıkarmıştır (Buğra, 2008: 201). Artık sadece işsiz olan yoksul değildir, özel ve devlet kurumlarının alt kademelerinde ya da enformel sektörde çalışanlar da yoksuldur.

İşsizliğin artışına paralel olarak yoksulluk giderek artarken, gecekondu mahallelerinde oturan yeni göçmenler yoksulluğu en ağır şekliyle hissedenler olmuştur. Kentteki yoksulluk adresi gecekondulardır ve gecekondu artık köylü değil, kentin yoksuludur (Erman, 2004: 10). Ve bu yoksulluk 1980 öncesine göre çok farklı etkilere sahiptir. Öncelikle toplumun yapısı değişmiştir; bir tarafta sayısı giderek artan alışveriş merkezlerinde (AVM) aşırı lüks harcamalar yapan ve bunu sergilemekten zevk duyan, yüksek duvarlarla çevrili, lüks sitelerde kendilerine korunaklı bir dünya kuran bir zengin kesimi varken; diğer tarafta yol kenarlarında mendil satan, cam silen çocuklar, dilencilik yapan, çöpten ekmek toplayan yoksullar vardır. Ayrıca yeni göçmenler yoksulluk nöbetini kendilerinden önceki yoksullardan devralmıştır, ancak yoksulluklarını devredecek mekanizmaların tıkanmış olması, onları yoksulluğun daimi nöbetçileri yapmıştır. Kısacası 1980 öncesindeki göçmenler için geçici olan yoksulluk yeni göçmenler için süreklilik kazanmıştır.

Türkiye’de yoksulluk artarken, yoksullukla mücadele konusu ise, hükümet gündemine uzunca bir süre gelmemiş, kuramsal anlamda devletin sorumluluğu, devletçe bakım ve geçici yardımlar biçiminde sürdürülmüş olup, yoksullukla mücadele, yoksullara belirli zamanlarda yardım yapma biçiminde Kızılay Derneği ve Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu gibi bazı kurumların yan işlevleri arasında yer

almıştır (Gündoğan, 2008: 52). Ancak 1980’lerde tüm dünyayı etkileyen liberal politikaların Türkiye’yi de olumsuz etkileyerek, gelir dağılımı dengesinin bozulması ve işsizliğin artmasının yanı sıra 2001’de yaşanan ekonomik kriz, Türkiye’de yoksulluğu ciddi boyutlara taşımıştır. Bunun sonucunda devlet yoksulluk sorununu kuramsal düzeyde ele alma ihtiyacı duymuş ve politikalar geliştirilmeye başlamıştır. Türkiye’de sosyal yardım konusunda merkezi devlet politikasının en önemli aracı olarak “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu” görülmektedir (Altay, 2005: 173). Doğrudan yoksullukla mücadeleye yönelmiş önemli uygulamalara sahip Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu, yoksulluk içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlara yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici önlemler olarak gelir dağılımının iyileştirilmesine katkı sağlamak, sosyal yardımlaşmayı ve dayanışmayı teşvik etmek amacıyla 3294 sayılı yasa ile 1986 yılında kurulmuş ve 2004 yılında Başbakanlığa bağlı bir genel müdürlüğe dönüştürülmüştür (Gündoğan, 2008: 52).

Türkiye’de yoksullukla mücadele amaçlı geliştirilen politikalardan biri de Şartlı Nakil Transferi’dir. Şartlı Nakil Transferi, çocukların düzenli olarak okula devamının sağlanması veya sağlık muayenelerinin yaptırılması gibi insana yatırım yapmaları şartıyla yoksul ailelere düzenli olarak nakdi para transferi yapılmasıdır (Altay, 2005: 173). Bu yardımla, çocukların korunması ve eğitim ile vasıflı hale getirilerek kendine bir gelecek kurması ve bunun sonucunda yoksulluğun kuşaklararası akışını engellenmesi amaçlanmaktadır.

Ayrıca yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin de yoksullukla mücadele de önemli uygulamaları bulunmaktadır. Yerel yönetimler genelde durumu kötü olan ailelere gıda ve kömür yardımı yapmakta, ayrıca okuyan çocuklara burs vermektedir. Sivil toplum örgütleri arasında ise Deniz Feneri Derneği önemli bir yere sahiptir. Deniz Feneri özellikle 1990’ların sonu ve 2000’lerin başında Türkiye’de adı sıkça geçen bir dernek olmuştur. Hatta bu derneği ve faaliyetlerini konu alan çalışmalar yapılmıştır. Deniz Feneri 1996’da TV programı olarak ortaya çıkmış, toplum tarafından oldukça ilgi görmesi üzerine 1998’de kalıcı ve bağımsız bir sivil toplum kuruluşu haline gelmiştir². Dernek, ihtiyaç sahiplerine gıda, giyim, sağlık, eğitim, yakacak, kira, barınma, evlenme, yuva kurma, iş kurma, konut ve sair bütün hususlarda ayni, nakdi her türlü maddi ve manevi yardım yapmak amacıyla faaliyetlerini yürütmüş³, aynı zamanda yardım

² Seyyar, A. “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede STK’lerin Roller ve Önemleri (Deniz Feneri Derneği Örneği), http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yoksullukla_mucad.

³ <http://www.denizfeneri.org.tr/icerik.aspx?kod=deniz-feneri-d>

götürdüğü yoksulları ve onların yaşam koşullarını bir televizyon programında göstererek derneğin ve faaliyetlerinin ilgi çekici hale gelmesini sağlamıştır.

Türkiye’de yoksullukla mücadele için uygulanan yardımların ne kadar başarılı olduğu, daha da önemlisi uygulanan faaliyetlerin yoksulluğa kalıcı çözüm getirecek düzeyde olup olmadığı tartışılması gereken bir konudur. Bu soruna karşı mücadelede yapılması gereken ilk şey, yoksulluğun nedenlerini belirlemektir. Bu sayede yoksulluğa daha kalıcı çözümler geliştirilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

5.1. Nicel Araştırma Verilerinin Analizi

5.1.1. Araştırma Bulgularının Frekanslar Halinde Verilmesi

Tablo 1: Yaş

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
20 ve daha az	7	3,5	3,5	3,5
21-30	37	18,5	18,5	22,0
31-40	88	44,0	44,0	66,0
41-ve üzeri	68	34,0	34,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 1'e göre, katılımcıların % 44'ü 31-40, % 34'ü 41 ve üzeri, % 18,5'i 21-30, % 3,5'i 20 ve daha aşağı yaş grupları arasında yer almaktadır.

Tablo 2: Eğitim durumu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Okumadım	35	17,5	17,5	17,5
Sadece okuryazar	38	19,0	19,0	36,5
İlköğretim mezunu	117	58,5	58,5	95,0
Lise mezunu	10	5,0	5,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 2'de katılımcıların yarısından biraz fazlasının(% 58,5) ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Bunu % 19 ile sadece okuryazar ve % 17,5 ile hiç okumayanlar takip etmektedir. Lise mezunları ise % 5'lik bir dilime sahiptir.

Tablo 3: Meslek

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
İnşaat sektörü	102	51,0	51,0	51,0
Tekstil işçisi	9	4,5	4,5	55,5
Pazarıcı	18	9,0	9,0	64,5
Esnaf	13	6,5	6,5	71,0
Hurdacı	1	,5	,5	71,5
Hamal	12	6,0	6,0	77,5
Çaycı	3	1,5	1,5	79,0
Ayakkabı boyacısı	2	1,0	1,0	80,0
Seyyar satıcı	2	1,0	1,0	81,0
İşsiz	19	9,5	9,5	90,5
Serbest meslek	19	9,5	9,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 3'e göre katılımcıların çoğu (% 51) inşaat sektöründe yoğunlaşmaktadır. Bu sektör içerisinde vasıfsız işçiler ve inşaatla ilgili belirli bir alanda uzmanlık gerektiren meslekler(sıva, kalıp, fayans vb.) yer almaktadır. Bunun dışındaki mesleklerde dağılım oranları bir birine çok yakındır. Buna göre; % 9'u pazarcı, % 6,5'i esnaf, % 6'sı hamal, % 4,5'i tekstil işçisi, % 1,5'i çaycı, % 1' ayakkabı boyacısı, % 1'i seyyar satıcı, % 0,5' hurdacıyken; % 9,5'i serbest meslek sahibi, % 9,5'i de işsizdir. İşsizlik oranı düşüktür, ancak katılımcıların sahip olduğu meslekler genel itibariyle eğitim ve uzmanlık gerektirmeyen ve düşük gelir getiren işlerdir.

Tablo 4: Memleket (Göçten önce yaşanılan şehir)

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Ağrı	41	20,5	20,5	20,5
Siirt	72	36,0	36,0	56,5
Muş	38	19,0	19,0	75,5
Van	14	7,0	7,0	82,5
Erzurum	10	5,0	5,0	87,5
Batman	10	5,0	5,0	92,5
Diğer Doğu İller	15	7,5	7,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 4'e göre katılımcıların göç ettikleri yerlere bakıldığında üç ilde yoğunluk görülmektedir. Buna göre, göçmenlerin % 36'sı Siirt'ten, % 20,5'i Ağrı'dan, % 19'u Muş'tan göç etmiştir. Diğer kentlerin oranları ise düşük ve bir birine yakındır. Buna göre, göçmenlerin % 7'si Van'dan, % 5'i Erzurum'dan, % 5'i de Batman'dan gelirken; % 7,5'i de Diğer doğu illerinden gelmektedir.

Tablo 5: Denizli'ye göç edilen yıl

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
1990 öncesi	100	50,0	50,0	50,0
1990 ve sonrası	100	50,0	50,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 5'e göre katılımcıların yarısı 1990 öncesinde, diğer yarısı da 1990 ve sonrasında Denizli'ye göç etmiştir. 1990 ve sonrasında özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan büyük şehirlere yoğun bir göç olmuştur. Denizli'de bu yıllarda doğudan yoğun şekilde göç alan şehirler arasında yer almaktadır.

Tablo 6: Göç etme sebebi

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Ekonomik sebepler	119	59,5	59,5	59,5
Siyasi sebepler	47	23,5	23,5	83,0
Coğrafi sebepler	5	2,5	2,5	85,5
Ailevi sebepler	29	14,5	14,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 6'ya göre göçmenlerin % 59,5'i ekonomik, % 23,5'i siyasi, % 14,5'i ailevi, % 2,5'i ise coğrafi sebeplerden dolayı göç etmiştir. Ekonomik ve siyasi sebepler Türkiye'de yaşanan iç göçlerin temel nedenlerini oluşturmaktadır. Tablodan elde edilen verilerde bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 7: Konut türü

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Müstakil ev	110	55,0	55,0	55,0
Apartman dairesi	81	40,5	40,5	95,5
Gecekondu	9	4,5	4,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 7'de belirtildiği gibi göçmenlerin % 55'i müstakil evlerde, % 40,5'i apartman dairesinde oturmaktadır. Gecekondu ile göçmen mahalleleri bir biriyle özdeşleşmiş iki olgudur. Ancak katılımcıların sadece % 4,5'i gecekonduya yaşamaktadır. Bunu sebeplerinden biri gecekonduların zamanla yenilenerek tek ya da iki katlı müstakil evlere çevrilmesi ya da yıkılarak apartman yapılmasıdır. Diğer bir sebep ise özellikle 1990'lardan sonra arazi işgalleri ve gecekondu yapımının 1980 öncesi gibi kolay olmamasıdır. Ayrıca apartman dairesinde oturanların oranının yüksek olması göçmen mahallelerinde apartmanlaşmanın arttığının bir göstergesidir.

Tablo 8: Yaşanan konutun mülkiyet durumu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Kendimin	93	46,5	46,5	46,5
Kira	85	42,5	42,5	89,0
Bir akrabamın	22	11,0	11,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 8'e göre, katılımcıların % 46,5'i oturduğu konutun sahibiyken; % 42,5'i kirada oturmaktadır. % 11'i ise akrabalarından birine ait bir konutta oturmaktadır.

Tablo 9: Aylık gelir

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
500-1000	164	82,0	82,0	82,0
1100-1500	27	13,5	13,5	95,5
1600 ve üzeri	9	4,5	4,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 9'dan elde edilen verilere göre katılımcıların aylık gelirlerine bakıldığında 500-1000 arasında gelir elde edenlerde önemli bir yoğunluk (% 82) görülmektedir. 1100-1500 alanların oranları % 13,5 iken; 1600 ve üzeri gelir elde edenlerin oranı % 4,5'dir.

Tablo 10: Sosyal güvence

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	132	66,0	66,0	66,0
Hayır	68	34,0	34,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 10'a göre katılımcıların % 66'sının sosyal güvencesi vardır. Yani yeşil kart sahibi ya da sigortalıdır. % 34'lük bir dilim ise sosyal güvenceye sahip değildir.

Tablo 11: Hane reisinin bakmak zorunda olduğu birey sayısı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
2-5	95	47,5	47,5	47,5
6-9	75	37,5	37,5	85,0
10 ve üzeri	30	15,0	15,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 11'e göre hane reislerinin % 47,5'i 2-5 kişiye bakmakla yükümlüdür. Bunu % 37,5 ile 6-9 kişiye bakanlar takip ederken; 10 ve üzeri kişiye bakanların oranı % 15'dir. Görüldüğü gibi hane reislerinin bakmakla yükümlü olduğu birey sayısı 2-5 kişi arasında yoğunlaşmaktadır. Bu aynı zamanda katılımcıların yarısına yakını kalabalık bir aileye sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 12: Okula giden çocuk sayısı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
3 ve daha az	155	77,5	77,5	77,5
4-5	37	18,5	18,5	96,0
6 ve üzeri	8	4,0	4,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 12’de belirtildiği gibi araştırma kapsamına giren göçmenlerin % 77,5’nin okula giden çocuk sayısı 3 ve daha azdır. % 18,5’nin 4-5 çocuğu, % 4’nün 6 ve üzeri çocuğu okula gitmektedir.

Tablo 13: Göçmenlerin Denizli’ye göçlerini değerlendirme

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Çok memnunum	39	19,5	19,5	19,5
Memnunum	131	65,5	65,5	85,0
Memnun değilim	22	11,0	11,0	96,0
Hiç memnun değilim	8	4,0	4,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 13’de göçmenlerin % 65,5’i Denizli’ye göç etmekten memnun olduklarını, % 19,5’i ise çok memnun olduklarını belirterek olumlu bir görüş belirtmişlerdir. Buna karşılık % 11’i memnun olmadığını, % 4’ü hiç memnun olmadığını belirtmişti.

Tablo 14: Göçmenlerin Denizli’ye geldiklerinde ilk yaptıkları meslek

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Cevapsız	3	1,5	1,5	1,5
İnşaat işçisi	131	65,5	65,5	67,0
Tekstil işçisi	9	4,5	4,5	71,5
Pazarıcı	4	2,0	2,0	73,5
Esnaf	6	3,0	3,0	76,5
Hurdacı	4	2,0	2,0	78,5
Hamal	16	8,0	8,0	86,5
Çaycı	12	6,0	6,0	92,5
Ayakkabı boyacısı	1	,5	,5	93,0
Seyyar satıcı	6	3,0	3,0	96,0
Serbest meslek	8	4,0	4,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 14 araştırmanın kapsamına giren göçmenlerin Denizli’ye geldiklerinde ilk yaptıkları meslekleri göstermektedir. Buna göre göçmenlerin % 65,5’i ilk olarak eğitim ve uzmanlık gerektirmeyen inşaat işçisi olarak işe başlamıştır. Diğer mesleklerin oranları düşük ve bir birine yakındır. Buna göre katılımcıların Denizli’de ilk yaptıkları işlerin sıralaması şöyledir; % 8 hamal, % 6 çaycı, % 4,5 tekstil işçisi, % 4 serbest meslek sahibi, % 3 esnaf, % 3 seyyar satıcı, % 2 pazarıcı, % 2 hurdacı, % 0,5 ayakkabı boyacısıdır.

Tablo 15: Çok sık işsiz kalma durumu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	130	65,0	65,0	65,0
Hayır	70	35,0	35,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 15’de katılımcıların % 65’i çok sık işsiz kaldığını belirtirken; % 35’i çok sık işsiz kalmadığını belirtmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası enformel sektörde yer alan işlerde çalışmaktadır. Özellikle inşaat işçiliğinde yoğunlaşma vardır. Bu durum göçmenlerin yarısından fazlasının neden çok sık işsizlik sorunu ile karşılaştığını açıklamaktadır.

Tablo 16: Meslekten memnunluk derecesi

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Cevapsız	1	,5	,5	,5
Evet	134	67,0	67,0	67,5
Hayır	65	32,5	32,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 16’da katılımcıların % 67’si şuan çalıştığı işten memnun olduğunu belirtirken; % 32,5’i memnun olmadığını belirtmiştir. % 5’i ise cevap vermemiştir.

Tablo 17: Eşin (evin hanımı) çalışma durumu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	9	4,5	4,5	4,5
Hayır	191	95,5	95,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 17’ye göre katılımcıların eşlerinin neredeyse tamamı (% 95,5) çalışmamaktadır. Yani ev hanımıdır. Buna karşılık katılımcıların sadece % 4,5’nin eşi çalışmaktadır.

Tablo 18: Çocukların çalışma durumu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	51	25,5	25,5	25,5
Hayır	149	74,5	74,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 18’e göre araştırma kapsamına giren göçmenlerin çocuklarının % 25,5’i çalışırken, % 74,5’i çalışmamaktadır. Bu oranlar katılımcı göçmenler arasında çocuk işçiliğinin düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo 19: Gelir sağlayan mal/mülkü durumu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	20	10,0	10,0	10,0
Hayır	180	90,0	90,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 19’da görüldüğü gibi katılımcıların nerdeyse tamamına yakını (% 90) kendisine gelir sağlayan herhangi bir mal/mülke sahip değildir. Kendisine gelir sağlayan herhangi bir mal/mülke sahip olanların oranı ise % 10’dur.

Tablo 20: Peşin para sıkıntısı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Hemen hemen her zaman	62	31,0	31,0	31,0
Zaman zaman	123	61,5	61,5	92,5
Hemen hemen hiç bir zaman	15	7,5	7,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 20’de Katılımcı göçmenlerin % 61,5’i zaman zaman peşin para sıkıntısı çektiğini; % 31’i ise hemen hemen her zaman peşin para sıkıntısı çektiğini belirtmiştir. Hiçbir zaman peşin para sıkıntısı yaşamayanların oranı ise % 7,5’dir.

Tablo 21: Alışverişlerde ki ödeme biçimi

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Veresiye	38	19,0	19,0	19,0
Peşin	150	75,0	75,0	94,0
Kredi kartı ile	12	6,0	6,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 21’e bakıldığında alışverişlerini peşin olarak yapanlarda dikkate değer bir yoğunluk (% 75) görülmektedir. Buna karşılık % 19’u veresiye, % 6’sında kredi kartı ile alışveriş yapmaktadır.

Tablo 22: Gıda alışverişlerinin yapıldığı mekanlar

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Migros, Kipa, Carrefour gibi marketlerden	1	,5	,5	,5
BİM, ŞOK, DİASA gibi marketlerden	23	11,5	11,5	12,0
Mahalle bakkalı/Marketinden	87	43,5	43,5	55,5
Semt pazarından	89	44,5	44,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 22’de görüldüğü gibi katılımcıların % 44,5’i gıda alışverişlerini semt pazarından yapmaktadır. Bunu % 43,5 ile mahalle bakkalı/ marketinden yapanlar takip etmektedir. BİM, ŞOK, DİASA gibi marketler genelde ucuzluğu ile bilinen marketlerdir, ancak bu marketlerden alışveriş yapanların oranı sadece % 11,5’dir. Bu oranının düşük olmasının nedeni göçmenlerin oturdukları mahallelerde veya yakınlarında bu marketlerin olmamasından kaynaklanmaktadır. Migros, Kipa, Carrefour gibi marketler daha çok toplumun üst tabakası tarafından tercih edilen marketlerdir ve yoksullar için pahalıdır. Bu nedenle sadece % 0,5’lik bir dilim bu marketlerden alışveriş yapmaktadır.

Tablo 23: Mutfak alışverişi yapma sıklığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Her hafta	60	30,0	30,0	30,0
İki haftada bir	52	26,0	26,0	56,0
İhtiyaç oldukça	88	44,0	44,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 23’e göre araştırma kapsamına giren göçmenlerin % 44’ü ihtiyaç oldukça alışveriş yapmaktadır. Yani düzenli olarak alışveriş yaparak gıda maddeleri stoklamak yerine küçük miktarda alışveriş yapmaktadır. % 30’u her hafta, % 26’sı iki haftada bir mutfak alışverişlerini yapmaktadır.

Tablo 24: Market alışverişlerinde alınan üründe dikkat edilen etkenler

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Fiyatın düşük olmasına	122	61,0	61,0	61,0
Markasına	19	9,5	9,5	70,5
Kalitesine	59	29,5	29,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 24’de katılımcı göçmenler için market alışverişlerinde aldıkları ürünün markası ve kalitesinden ziyade fiyatının düşük olması önemlidir. Tablodan da görüldüğü gibi alınan üründe fiyatın düşük olmasına dikkat edenlerin oranı % 61’dir. Buna karşılık % 29,5’i kalitesine dikkat ederken; % 9,5’i markasına dikkat etmektedir.

Tablo 25: Giyim alışverişlerinin yapıldığı mekanlar

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
AVM'lerden	1	,5	,5	,5
Çınar'dan	11	5,5	5,5	6,0
Bayramyeri'nden	109	54,5	54,5	60,5
Semt pazarından	79	39,5	39,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 25'e göre katılımcıların % 54'ü giyim alışverişlerini Bayramyeri'nden yaparken; % 39'4'ü semt pazarından yapmaktadır. Bayramyeri Denizli'nin genelde ucuza alışveriş yapılan yerlerindedir. Ayrıca göçmenlerin yoğunlukta yaşadıkları yerlere de yakın olması alışverişlerde göçmenler için tercih edilen bir yer olmasını sağlamıştır. Çınar'dan giyim alışverişi yapan katılımcıların oranı % 5,5'dir. Çınar Denizli'nin çarşısı olarak bilinir ve burada giyim alışverişi için çeşitli markalara ait mağazalar yer almaktadır. Ancak fiyatlar Bayramyeri'ne göre yüksektir. Son olarak AVM'lerden alışveriş yapanların oranı ise sadece % 0,5'dir.

Tablo 26: Kıyafet alışverişlerinde markaya önem verme eğilimi

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	33	16,5	16,5	16,5
Hayır	167	83,5	83,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 26'ya göre katılımcıların neredeyse tamamına yakını (% 83,5) kıyafet alışverişlerinde markaya dikkat etmemektedir. Buna karşılık % 16,5'lik bir dilim için kıyafet alışverişlerinde marka önemlidir.

Tablo 27: Alınan herhangi bir kıyafeti kullanma süresi

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Hevesim gecene kadar	12	6,0	6,0	6,0
Eskiyene kadar	122	61,0	61,0	67,0
Kullanılmayacak hale gelene kadar	66	33,0	33,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 27'ye göre katılımcı göçmenlerin % 61'i aldığı herhangi bir kıyafeti eskiyene kadar kullanırken; % 33'ü kullanılmayacak hale gelene kadar kullanmaktadır. % 6'lık bir dilim ise aldığı herhangi bir kıyafeti hevesi gecene kadar kullanmaktadır. Bu

oranlar tüketim çağının “kullan at” anlayışının bu araştırmaya katılan göçmenler için geçerli olmadığını göstermektedir.

Tablo 28: Evdeki mobilya durumu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Birinci el	102	51,0	51,0	51,0
İkinci el	52	26,0	26,0	77,0
Mobilyalarımız yok	46	23,0	23,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 28’de görüldüğü gibi katılımcıların % 51’nin evinde kullandığı mobilya birinci el, % 26’sının ise ikinci eldir. Buna karşılık % 23’ünün evinde hiç mobilya yoktur.

Tablo 29: Denizli’ye göç etmede hemşerilerin etkisi

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	85	42,5	42,5	42,5
Hayır	115	57,5	57,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 29’da “Denizli’ye göç etmenizden hemşerilerinizin bir etkisi oldu mu?” Sorusuna verilen cevapların oranları bir birine yakın olmasına rağmen % 57,5’i hemşerilerinin etkisi olmadığını; % 42,5’i etkisi olduğunu belirtmiştir.

Tablo 30: Hemşerilere gidip gelme sıklığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Her zaman	50	25,0	25,0	25,0
Bazen	127	63,5	63,5	88,5
Hiçbir zaman	23	11,5	11,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 30’a göre katılımcılardan % 63,5’i hemşerilerine bazen gidip gelmektedir. Bu oran çok sıkı olmasa da göçmenlerin hemşerileri ile ilişkilerin devam ettiğini göstermektedir. Bunu % 25 ile her zaman gidip gelenler takip ederken; % 11,5’i hiçbir zaman gitmemektedir.

Tablo 31: Sıkıntılı günlerde hemşerilerden destek görme durumu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	109	54,5	54,5	54,5
Hayır	91	45,5	45,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 31’de “Sıkıntılı günlerinizde hemşerilerinizden destek görürü müsünüz?” sorusuna katılımcıların % 54,5’i evet derken, % 45,5’i hayır demiştir.

Tablo 32: Hemşerilerle dertleşme durumu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	122	61,0	61,0	61,0
Hayır	78	39,0	39,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 32’de görüldüğü gibi katılımcıların % 61’i hemşerileri ile dertleşirken; % 39’u dertleşmemektedir. Göçmenlerin hemşerileri ile yakın oturması, ekonomik ve sosyal olarak benzer sıkıntıları paylaşması bir birlerini daha iyi anlamalarını sağlamaktadır.

Tablo 33: Hemşerilerden borç isteme eğilimi

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	88	44,0	44,0	44,0
Hayır	112	56,0	56,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 33’e göre göçmenlerin % 56’sı hemşerilerinden borç para istemezken; % 44’ü rahatlıkla hemşerilerinden borç para isteyebilmektedir.

Tablo 34: Kent merkezine gitme sıklığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Hemen hemen her zaman	25	12,5	12,5	12,5
Zaman zaman	130	65,0	65,0	77,5
Hemen hemen hiç bir zaman	45	22,5	22,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 34’de göre araştırma kapsamına giren katılımcıların % 65’i zaman zaman yani ihtiyaç oldukça şehir merkezine gitmektedir. Bunu % 22,5 ile hemen hemen hiçbir zaman gitmeyenler takip etmektedir. Ardından da % 12,5 ile hemen hemen her

zaman gidenler gelmektedir. Bu oranlar gösteriyor ki göçmenler gerekmedikçe oturdukları mahallelerden (göçmen mahalleleri) çıkıp şehir merkezine gitmemekte, dolayısıyla Denizli'nin yerel halkı ile faza ilişki içerisine girmemektedir.

Tablo 35: Denizliler tarafından dışlanma durumu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Fakir olduğum için dışlandığımı düşünüyorum	11	5,5	5,5	5,5
Doğudan Geldiğim için dışlandığımı düşünüyorum	48	24,0	24,0	29,5
Dışlandığımı düşünmüyorum	141	70,5	70,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 35'de "Denizlilerin sizi dışladığımı düşünüyor musunuz?" sorusuna katılımcıların % 70,5'i dışlandığımı düşünmüyorum demiştir. % 24'ü doğudan geldiğim için dışlandığımı düşünüyorum diyerek etnik kimliğinin farklı olmasından dolayı dışlandığımı belirtmiştir. % 5,5'i ise fakir olduğu için dışlandığımı dile getirmiştir.

Tablo 36: Devlet kurumlarında (hastane, okul... vb) ayrımcılıkla karşılaşma durumu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	27	13,5	13,5	13,5
Hayır	173	86,5	86,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 36'da katılımcı göçmenlerin % 86,5'i Devlet kurumlarında (hastane, okul vb.) herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadığını belirtirken; % 13,5'i ayrımcılığa maruz kaldığını dile getirmiştir.

Tablo 37: Şehir merkezinde yaşama isteği

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	88	44,0	44,0	44,0
Hayır	112	56,0	56,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 37'ye göre katılımcıların % 56'sı şehir merkezinde oturmak istemezken; % 44'ü şehir merkezinde oturmak istemektedir. Göçmen mahalleleri genelde alt yapı ve üst yapı sıkıntısı olan, kentin olanaklarından uzak olan yerlerdir. Buna rağmen katılımcıların yarısından biraz fazlası yaşadığı yerden memnundur. Göçmen mahallelerinin her ne kadar bir takım sıkıntıları olsa da bu yerleşkeler göçmenlerin

kentte tutunabilmelerinde onlara bir takım olanaklar sunmaktadır. İş ve ucuz konut bunun başında gelmektedir. Ayrıca bu mahalleler göçmenlerin akraba ve hemşerileri ile birlikte yaşadığı mekânlardır, dolayısıyla sosyal dayanışma ağları da güçlüdür. Bu etkenler göçmen mahallelerini şehir merkezinde yaşamaktan daha cazip kılmaktadır.

Tablo 38: Okuyan çocukları sonuna kadar okutma eğilimi

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Çocuğum isterse okuturum	127	63,5	63,5	63,5
Çocuğum istemese de okuturum	41	20,5	20,5	84,0
Ben istesem de çocuğum okumaz	32	16,0	16,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 38’de “Okuyan çocuklarınızın hepsini sonuna kadar okutmayı düşünüyor musunuz?” sorusuna katılımcıların % 63,5’i “çocuğum isterse okuturum” cevabını vermiştir. Ardından % 20,5 ile “çocuğum istemese de okuturum” diyenler gelirken; son olarak da % 16 ile “ben istesem de çocuğum okumaz” diyenler yer almaktadır.

Tablo 39: Eğitime olan bakış açısı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	180	90,0	90,0	90,0
Hayır	20	10,0	10,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 39’a göre katılımcı göçmenlerin nerdeyse tamamı (% 90) okumuş olsaydı hayatının daha farklı olacağını düşünmektedir. % 10’u ise okumuş olmanın hayatına farklılık getireceğini düşünmemektedir.

Tablo 40: Göçmene göre yoksulluğun nedeni

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Eğitimsizlik	75	37,5	37,5	37,5
Göç etmiş olmak	22	11,0	11,0	48,5
İş imkânlarının yetersiz olması	76	38,0	38,0	86,5
Çalışmamak/tembellik	27	13,5	13,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 40’a göre katılımcıların % 38’ne göre yoksulluğun nedeni iş imkânlarının yetersiz olmasıdır. Bunu % 37,5 ile eğitimsizlik diyenler takip etmektedir. % 13,5’i için yoksulluğun nedeni çalışmamak/tembellik iken; % 11’i için göç etmiş olmak yoksulluk nedenidir. Bu durumda iş imkânlarının yetersiz olması ve eğitimsizlik ya da eğitim

seviyesinin düşük olması göçmenler için yoksulluğun temel sebebidir.

Tablo 41: Yoksulluktan kurtulma inancı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle evet	118	59,0	59,0	59,0
Kesinlikle hayır	82	41,0	41,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 41’de görüldüğü gibi araştırma kapsamına giren göçmenlerin % 59’u fakirlikten kurtulacağına inanmaktadır. Bu oran gösteriyor ki katılımcıların yarısından biraz fazlası içinde buldukları fakirlik durumunun daimi olacağına yönelik bir kabulleniş yerine bu durumun geçici olduğuna, diğer bir ifadeyle bir kurtuluş yolunun varlığına inanmaktadır. Buna karşılık katılımcıların % 41’i fakirlikten kurtulacağına inanmamaktadır ve bu oran azımsanmayacak kadar fazladır. Yani katılımcı göçmenlerin yarısından biraz azı fakirlik durumunu sürekli olacağına inanmaktadır.

Tablo 42: Hayattan memnuniyet durumu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	161	80,5	80,5	80,5
Hayır	39	19,5	19,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 42’de katılımcıların % 80,5’i hayatından memnun olduğunu belirtmiştir. Buna karşılık hayatlarından memnun olmayanların oranı ise sadece % 19,5’dir. Hayatlarından memnun olan katılımcı göçmenlerin oranının bu kadar yüksek çıkmasının temelinde “beterin beteri var” ve “buna da şükür” anlayışı vardır. Ayrıca göçmenleri için düzenli gelir getirecek bir iş, karınlarını doyuracak bir kap yemek, başlarını sokacak bir evin olması hayatlarından memnun olmak için yeterlidir.

Tablo 43: Kurum/Kuruluşlardan (Belediye, Vakıf, Dernek...) yardım alma durumu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Para yardımı alıyorum	10	5,0	5,0	5,0
Gıda yardımı alıyorum	9	4,5	4,5	9,5
Kömür yardımı alıyorum	23	11,5	11,5	21,0
Para ve kömür yardımı alıyorum	8	4,0	4,0	25,0
Para, gıda ve kömür yardımı alıyorum	14	7,0	7,0	32,0
Hiçbir yardım almıyorum	136	68,0	68,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 43'e göre katılımcı göçmenlerin % 68'i herhangi bir kurum/kuruluştan hiçbir yardım almamaktadır. Yardım alanların oranları ise şöyledir: % 11,5'i kömür yardımı, % 7'si para, gıda ve kömür yardımı, % 5'i para yardımı, % 4,5'i gıda yardımı, % 4'ü para ve kömür yardımı almaktadır. Herhangi bir yardım alanların toplamı % 32'dir, yani katılımcıların sadece % 32'si herhangi bir yardıma bağımlı yaşamaktadır.

Tablo 44: Göçmenin yoksul tanımı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Değerlendirme dışı	20	10,0	10,0	10,0
Cevapsız	3	1,5	1,5	11,5
Çalışmayan insan	36	18,0	18,0	29,5
Parası, malı-mülkü olmayan	30	15,0	15,0	44,5
Muhtaç olan insan	35	17,5	17,5	62,0
Eğitimsiz, cahil olan	23	11,5	11,5	73,5
Bizim gibiler	16	8,0	8,0	81,5
Bilmiyorum	37	18,5	18,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Yoksula göre yoksulun kim olduğunu gösteren tablo 44'e göre; katılımcıların % 18,5'i yoksulun kim olduğunu bilmemektedir, % 18'ine göre yoksul "çalışmayan insan", % 17,5'ne göre "muhtaç olan insan", % 15'ne göre "parası, malı-mülkü olmayan", % 11,5'ne göre "eğitimsiz, cahil olan"dır. % 8'i ise "bizim gibiler" diyerek doğrudan kendi yoksulluklarına gönderme yapmaktadır.

Tablo 45: Göçmene göre yoksulluktan kurtulmanın yolu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Değerlendirme dışı	5	2,5	2,5	2,5
Cevapsız	3	1,5	1,5	4,0
Çok çalışmak	140	70,0	70,0	74,0
Eğitim	20	10,0	10,0	84,0
Kurtulmanın yolu yok	5	2,5	2,5	86,5
Bilmiyorum	27	13,5	13,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 45’de görüldüğü gibi araştırma kapsamına giren göçmenlerin % 70’ine göre fakirlikten kurtulmanın yolu çok çalışmaktır. Bunu % 10 ile eğitim diyenler takip etmekte, ardından da % 2,5 ile fakirlikten kurtulmanın yolu yok diyenler gelmektedir. % 13,5’i ise fakirlikten kurtulmanın yolunu bilmediğini belirtmektedir. Yoksulluktan kurtulmanın yolu olmadığını düşünenlerin oranının düşük olması katılımcıların bu noktada iyimser bir bakış açısı içerisinde olduğunu göstermektedir. Yani onlara göre yoksulluktan kurtuluş var ve bu kurtuluş çok çalışmakla gerçekleşebilir. Ancak çalışmak içinde düzenli gelir getiren bir işe sahip olmak gerekir. Bu durumda fakirlikten kurtulmanın yolu iş imkânlarının artırılması ile sağlanabilir.

Tablo 46: Gelecek için para biriktirme eğilimi

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	62	31,0	31,0	31,0
Hayır	138	69,0	69,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 46’ya göre katılımcıların % 69’u yani yarısından fazlası gelecek için para biriktirmemekte, diğer bir ifadeyle tasarruf yapmamaktadır. Bunun nedeni kazanılan paranın günlük ihtiyaçları anca karşılamasıdır. Buna karşılık gelecek için para biriktirenlerin sayısı ise % 31’dir.

Tablo 47: Gelecekle ilgili beklentiler

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Cevapsız	1	,5	,5	,5
Her şey daha iyi olacak	119	59,5	59,5	60,0
Her şey daha kötü olacak	7	3,5	3,5	63,5
Hiçbir şey değişmeyecek	73	36,5	36,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 47’de, “Gelecekle ilgili beklentileriniz nelerdir?” sorusuna katılımcı göçmenlerin % 59,5’i “her şey daha iyi olacak” cevabını vermiştir. Bu da katılımcıların çoğunluğunun geleceğe olumlu baktıklarını, gelecek adına umut var olduklarını göstermektedir. “Her şey daha kötü olacak” diyenlerin oranı ise sadece % 3,5’dir. Yani geleceğe dair karamsar bir bakış içerisinde olanların oranı oldukça düşüktür. Gelecekte hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşüneler ise % 36,5’dir. Bu % 36,5’lik dilim için gelecek ne iyi olacak nede kötü olacak, yani içinde buldukları durum olduğu gibi devam edecektir.

Tablo 48: Çocukların gelecekte daha rahat bir hayatının olacağına duyulan inanç

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Cevapsız	1	,5	,5	,5
Kesinlikle evet	167	83,5	83,5	84,0
Kesinlikle hayır	32	16,0	16,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 48’de, “Çocuklarınızın sizden daha rahat bir hayatının olacağına inanıyor musunuz?” sorusuna katılımcıların % 83,5’i kesinlikle evet derken; % 16’sı kesinlikle hayır demektedir.

Tablo 49: Bir gün zengin olma düşüncesi

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	69	34,5	34,5	34,5
Hayır	131	65,5	65,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 49’da görüldüğü gibi araştırma kapsamına giren göçmenlerin % 65,5’i “Bir gün zengin olacağını düşünüyor musunuz?” sorusuna hayır cevabını verirken; % 34,5’i evet cevabını vermektedir. Katılımcılar için zenginlik ile fakirlikten kurtulmak aynı şey değildir. Yoksulluktan mutlak bir kurtuluşun olduğuna inansalar bile bu kurtuluşun zenginlik olmadığını bilmektedirler.

5.1.2. Hipotezlerin Sınanması

5.1.2.1. Mesleğe İlişkin Hipotezler

Denizli'ye 1990 öncesinde gelenlerin % 49'u inşaat sektöründe çalışırken; % 5'i tekstil işçisi, % 17'si pazarcı, % 7'si esnaf, % 1'i hurdacı, % 3'ü hamal, % 5'i işsizdir. % 13'ü serbest meslek sahibi iken çaycı, ayakkabı boyacısı ve seyyar satıcı olan yoktur. 1990 ve sonrasında Denizli'ye gelenlerin % 53'ü inşaat sektöründe çalışmaktadır. % 4'ü tekstil işçisi, % 1'i pazarcı, % 6'sı esnaf, % 9'u hamal, % 3'ü çaycı, % 2'si ayakkabı boyacısı, % 2'si seyyar satıcı, % 14'ü işsizdir. % 6'sı serbest meslek sahibi iken; hurdacılık yapan yoktur. 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında gelenlerin inşaat sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir. Bu da gösteriyor ki inşaat sektörü Denizli'ye gelen göçmenler için önemli bir iş kapısıdır. Diğer mesleklerin oranları oldukça düşük ve bir birine yakındır. Ancak 1990 öncesi ile 1990 ve sonrası Denizli'ye gelenler arasında bir karşılaştırma yapacak olursak; 1990 ve sonrası gelenlerde işsizlik oranı 1990 öncesinde gelenlerden daha yüksektir. Ayrıca gelirleri diğer mesleklerden nispeten fazla olan pazarcılık, esnaflık ve serbest mesleğin oranları 1990 öncesinde gelenlerde daha yüksekken, daha çok enformel sektör içinde bilinen, uzmanlık, eğitim ve sermaye gerektirmeyen hamal, ayakkabı boyacısı, seyyar satıcı gibi mesleklerin oranları ise 1990 ve sonrası gelenlerde daha yüksektir.

Tablo 50: Denizli'de yaşanan süre ile yapılmakta olan meslek ilişkisi

	Mesleğiniz nedir?											Total
	İnşaat sektörü	Tekstil işçisi	Pazarcı	Esnaf	Hurdacı	Hamal	Çaycı	Ayakkabı boyacısı	Seyyar satıcı	İşsiz	Serbest meslek	
Kaç yılında Denizli'ye geldiniz? 1990 öncesi	49	5	17	7	1	3	0	0	0	5	13	100
	49,0%	5,0%	17,0%	7,0%	1,0%	3,0%	,0%	,0%	,0%	5,0%	13,0%	100,0 %
	48,0%	55,6%	94,4%	53,8%	100,0%	25,0%	,0%	,0%	,0%	26,3%	68,4%	50,0%
1990 ve sonrası	53	4	1	6	0	9	3	2	2	14	6	100
	53,0%	4,0%	1,0%	6,0%	,0%	9,0%	3,0%	2,0%	2,0%	14,0%	6,0%	100,0 %
	52,0%	44,4%	5,6%	46,2%	,0%	75,0%	100,0 %	100,0%	100,0%	73,7%	31,6%	50,0%
Total	102	9	18	13	1	12	3	2	2	19	19	200
	51,0%	4,5%	9,0%	6,5%	,5%	6,0%	1,5%	1,0%	1,0%	9,5%	9,5%	100,0 %
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0 %	100,0%	100,0 %	100,0 %	100,0%	100,0%	100,0 %	100,0%	100,0 %

$$X^2=32,409 \quad sd=10 \quad p=,000$$

İnşaat sektöründe çalışanların % 48'i 1990 öncesinde, % 52'si 1990 ve sonrasında; tekstil işçisi olanların % 55,6'sı 1990 öncesi, % 44,4'ü 1990 ve sonrasında; pazarcılık yapanların % 94,4'ü 1990 öncesi, % 5,6'sı 1990 ve sonrasında, esnaf olanların % 53,8'i 1990 öncesi, % 46,2'si 1990 ve sonrasında, hurdacılık yapanların tamamı 1990 öncesinde, hamallık yapanların % 25'i 1990 öncesi, % 75'i 1990 ve sonrasında, çaycı, ayakkabı boyacısı ve seyyar satıcı olanların tamamı 1990 ve sonrasında, işsiz olanların % 26,3'ü 1990 ve öncesi, % 73,7'si 1990 ve sonrasında, serbest meslek sahibi olanların % 68,4'ü 1990 öncesi, % 31,6'sı 1990 ve sonrasında Denizli'ye göç etmiştir. Tekstil işçisi, pazarcı, esnaf, hurdacı ve serbest meslek sahibi olanların oranları 1990 öncesinde gelenlerden 1990 ve sonrasında gelenlere doğru azalırken; inşaat sektöründe çalışanlar, hamal, ayakkabı boyacısı, seyyar satıcı ve işsiz olanların oranı ise 1990 ve sonrasında gelenlere doğru artmaktadır. Ayrıca Denizli'de yaşanan süre ile meslek durumları arasında güçlü bir ilişki vardır($\chi^2=32,409$ $sd=10$ $p=0,000$)

1990 öncesinde Denizli'ye gelenlerin geldiklerinde yaptıkları ilk işlerin sıralaması şöyledir: % 65 inşaat işçisi, % 7 çaycı, % 6 tekstil işçisi, % 6'sı esnaf, % 6'sı hamal, % 3'ü pazarcı, % 3'ü serbest meslek sahibi, % 1'i ayakkabı boyacısı, % 1'i seyyar satıcıdır ve hurdacı olan yoktur. 1990 ve sonrasında gelenlerin yaptıkları işlerin sıralaması ise; % 66'sı inşaat işçisi, % 10'u hamal, % 5'i çaycı, % 5'i seyyar satıcı, % 5'i serbest meslek sahibi, % 4'ü hurdacı, % 3'ü tekstil işçisi, % 1', pazarcı iken esnaf ve ayakkabı boyacısı olan yoktur. Görüldüğü gibi inşaat işçisi olarak çalışanlarda dikkate değer bir yoğunluk görülmektedir. 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında gelenlerin yarısından fazlası Denizli'ye ilk geldiklerinde inşaat işçisi olarak işe başlamıştır. Ancak tablo 50'de inşaat sektöründeki yoğunluğun devam etmesi gösteriyor ki göçmenlerin çoğu geldikleri günden bu güne kadar inşaat ile ilgili herhangi bir işte istihdam etmeye devam etmiş. Diğer mesleklerin oranları ise oldukça düşük ve bir birine yakındır.

Tablo 51: Denizli’de yaşanan süre ile Denizli’ye geldiğinde ilk yapılan meslek ilişkisi

	Denizli'ye ilk geldiğinizde yaptığınız meslek nedir?											Total
	Cevapsız	İnşaat işçisi	Tekstil işçisi	Pazarcı	Esnaf	Hurdacı	Hamal	Çaycı	Ayakkabı boyacısı	Seyyar satıcı	Serbest meslek	
Kaç yılında Denizli'ye geldiniz?	2	65	6	3	6	0	6	7	1	1	3	100
	2,0%	65,0%	6,0%	3,0%	6,0%	,0%	6,0%	7,0%	1,0%	1,0%	3,0%	100,0%
	66,7%	49,6%	66,7%	75,0%	100,0%	,0%	37,5%	58,3%	100,0%	16,7%	37,5%	50,0%
1990 öncesi	1	66	3	1	0	4	10	5	0	5	5	100
	1,0%	66,0%	3,0%	1,0%	,0%	4,0%	10,0%	5,0%	,0%	5,0%	5,0%	100,0%
	33,3%	50,4%	33,3%	25,0%	,0%	100,0%	62,5%	41,7%	,0%	83,3%	62,5%	50,0%
1990 ve sonrası	3	131	9	4	6	4	16	12	1	6	8	200
	1,5%	65,5%	4,5%	2,0%	3,0%	2,0%	8,0%	6,0%	,5%	3,0%	4,0%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Total												

$$X^2=17,841 \quad sd=10 \quad p=,058$$

Denizli’ye geldiğinde ilk olarak inşaat işçiliği yapanların % 49’u 1990 öncesi, % 50,4’ü 1990 ve sonrasında, tekstil işçisi olanların % 66,7’si 1990 sonrası, % 33,3’ü 1990 ve sonrasında, pazarcılık yapanların % 75’i 1990 öncesi, % 25’i 1990 ve sonrasında, esnaf olanların tamamı 1990 öncesinde, hurdacı olanların tamamı 1990 ve sonrasında, hamal olanların % 37,5’i 1990 öncesi, % 62,5’i 1990 ve sonrasında, çaycılık yapanların % 58,3’ü 1990 öncesi, % 41,7’si 1990 ve sonrasında, ayakkabı boyacısı olanların tamamı 1990 öncesinde, seyyar satıcı olanların % 16,7’si 1990 öncesi, % 83,3’ü 1990 ve sonrasında, serbest meslek sahibi olanların % 37,5’i 1990 öncesi, % 62,5’i 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Denizli’de yaşanan süre ile Denizli’ye ilk geldiğinde yapılan meslek arasında ilişki yoktur ($x^2=17,841$, $sd=10$, $p=0,058$).

1990 ve öncesinde gelen, yani Denizli de 22 yıldan fazla süreden beri yaşayan göçmenlerin % 56’sı çok sık işsiz kaldığını belirtirken; % 44’ü çok sık işsiz kalmadığını belirtmiştir. 1990 ve sonrasında gelenlerin (göç edeli 22 yıl ve daha az olanların) % 74’ü çok sık işsiz kalırken; % 26’sı çok sık işsiz kalmamaktadır. 1990 ve sonrasında gelenler 1990 öncesinde gelenlere göre daha sık işsiz kalmaktadır. Ancak 1990 öncesinde gelenlerin yarısından biraz fazlası çok sık işsiz kalmaktadır ve bu oranda oldukça yüksektir. Her iki kategoride de işsiz kalma sıklığının fazla olması katılımcıların neredeyse yarısının inşaat ile ilgili bir işte çalışmasından kaynaklanmaktadır. Herhangi bir inşaat yapımında çalışan işçiler o inşaat bittikten sonra

yeni bir inşaat işi bulana kadar işsiz kalmaktadır. Bu durumda doğal olarak işsizlik oranlarını arttırmaktadır.

Tablo 52: Denizli’de yaşanan süre ile işsiz kalma sıklığı arasındaki ilişki

		Çok sık işsiz kaldığınız oluyor mu?		Total
		Evet	Hayır	
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	56	44	100
		56,0%	44,0%	100,0%
	1990 ve sonrası	43,1%	62,9%	50,0%
		74	26	100
1990 ve sonrası	74,0%	26,0%	100,0%	
	56,9%	37,1%	50,0%	
Total		130	70	200
		65,0%	35,0%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%

$$X^2=7,121 \text{ sd}= 1 \text{ p}= ,008$$

Çok sık işsiz kaldığımı belirtenlerin % 43,1’i 1990 öncesinde, % 56,9’u 1990 ve sonrasında göç ederken; çok sık işsiz kalmadığımı belirtenlerin % 62,9’u 1990 öncesinde, % 37,1’i 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Çok sık işsiz kalanların oranları 1990 öncesinde gelenlerden 1990 ve sonrasında gelenlere doğru artarken çok sık işsiz kalmayanlarda tam tersiz söz konusudur. Denizli’de yaşanan süre ile çok sık işsiz kalma durumu arasında orta düzeyli bir ilişki vardır ($x^2=7,121 \text{ sd}=1 \text{ p}=0,008$)

5.1.2.2. Gelire İlişkin Hipotezler

1990 öncesinde gelenleri % 73’ü 500-1000 arasında, % 19’u 1100-1500 arasında, % 8’i 1600 ve üzerinde bir gelire sahipken; 1990 ve sonrasında gelenlerin % 91’i 500-1000 arası, % 8’i 1100-1500 arası, % 1’i 1600 ve üzeri bir gelir elde etmektedir. Her iki kategoride de 500 -1000 arası gelir elde edenlerden 1600 ve üzeri gelir elde edenlere doğru düzenli bir azalma görülmektedir. Gene her iki kategorinin 500-1000 arası gelirden yoğunlaştığı göze çarpmaktadır.

Tablo 53: Denizli’de yaşanan süre ile aylık gelir arasındaki ilişki

		Aylık geliriniz ne kadar?			Total
		500-1000	1100-1500	1600 ve üzeri	
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	73	19	8	100
		73,0%	19,0%	8,0%	100,0%
		44,5%	70,4%	88,9%	50,0%
	1990 ve sonrası	91	8	1	100
		91,0%	8,0%	1,0%	100,0%
		55,5%	29,6%	11,1%	50,0%
Total	164	27	9	200	
	82,0%	13,5%	4,5%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$X^2=11,902 \text{ sd}=2 \text{ p}=,003$$

Aylık 500-1000 arasında gelir elde edenlerin % 44,5’i 1990 öncesi, % 55,5’i 1990 ve sonrasında, 1100 ve 1500 arası bir gelire sahip olanların % 70,4’ü 1990 öncesinde, % 29,6’sı 1990 ve sonrasında, 1600 ve üzeri geliri olanların % 88,9’u 1990 öncesi, % 11,1’i 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Aylık gelire göre 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında Denizli’ye gelenler arasındaki en belirgin farklılaşma 1600 ve üzeri gelir elde edenlerde görülürken; en az farklılaşma 500-1000 arasında gelir elde edenlerde görülmektedir. Ayrıca Denizli’de yaşanan süre ile aylık gelir arasında anlamlı bir ilişki vardır($x^2=11,902 \text{ sd}=2 \text{ p}=0,003$)

Denizli’ye geleli 22 yıldan fazla olanların (1990 öncesinde gelenlerin) % 36’sının çocuğu herhangi bir işte çalışırken; % 64’ünün çocuğu çalışmamaktadır. Denizli’ye göç edeli 22 yıl ve daha az olanların (1990 ve sonrasında gelenlerin) % 15’nin çocuğu çalışırken; % 85’inin çocuğu çalışmamaktadır. Görüldüğü gibi 1990 öncesinde gelen göçmenlerde çocuk işçiliği daha fazladır. Bu aynı zamanda çocuk üzerinden sağlanan ek bir gelirin olduğunu göstermektedir. Buna karşılık 1990 ve sonrasında gelenlerde çocuk işçiliği oranı düşüktür. Ancak her iki kategoride de göçmenlerin çoğunluğunun çocuğunun çalışmadığı görülmektedir.

Tablo 54: Denizli’de yaşanan süre ile çocukların çalışma durum arasındaki ilişki

		Çocuklarımızdan çalışan var mı?		Total
		Evet	Hayır	
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	36	64	100
		36,0%	64,0%	100,0%
		70,6%	43,0%	50,0%
	1990 ve sonrası	15	85	100
		15,0%	85,0%	100,0%
		29,4%	57,0%	50,0%
Total		51	149	200
		25,5%	74,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%

$$X^2=11,607 \text{ sd}=1 \text{ p}=,001$$

Çocukları çalışan göçmenlerin % 70,6’sı 1990 öncesi, % 29,4’ü 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç ederken; çocukları çalışmayanların % 43’ü 1990 öncesinde, % 57’si 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Çocukları çalışanların oranları 1990 öncesinde gelenlerden 1990 ve sonrasında gelenlere doğru azalırken; çocukları çalışmayanlarda tam tersi görülmektedir. Denizli’de yaşanan süre ile çocukların çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır($x^2=11,607 \text{ sd}=1 \text{ p}=0,001$).

1990 öncesinde Denizli’ye gelmiş olanların % 15’i kendisine gelir getiren mal/mülke sahip iken; % 85’i sahip değildir. 1990 ve sonrasında gelenlerin ise % 5’i gelir getiren mal/mülke sahip iken; % 95’i sahip değildir. Görüldüğü gibi 1990 öncesinde gelenler ile özellikle 1990 ve sonrasında gelenlerin neredeyse tamamına yakını kendisine gelir getiren herhangi bir mal/mülke sahip değildir. Buda göçmenlerin çoğunun kendilerine düzenli gelir sağlayacak herhangi bir yatırımları olmadığını göstermektedir. Ancak herhangi bir mal/mülke sahip olanları kendi içinde karşılaştıracak olursak; 1990 sonrasında gelenlerin oranı 1990 ve sonrasında gelenlerin oranından daha yüksektir.

Tablo 55: Denizli’de yaşanan süre ile gelir getiren mal/mülk durumu arasındaki ilişki

		Size gelir sağlayan mal/mülkünüz var mı?		Total
		Evet	Hayır	
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	15	85	100
		15,0%	85,0%	100,0%
		75,0%	47,2%	50,0%
	1990 ve sonrası	5	95	100
		5,0%	95,0%	100,0%
		25,0%	52,8%	50,0%
Total	20	180	200	
	10,0%	90,0%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	

$$X^2=5,556 \text{ sd}=1 \text{ p}=,018$$

Kendisine gelir getiren herhangi bir mal/mülke sahip olanların % 75’i 1990 öncesinde, % 25’i 1990 ve sonrasında Denizli’ye gelirken; kendisine gelir getiren herhangi bir mal/mülke sahip olmayanların % 47,2’si 1990 öncesinde, % 52,8’i 1990 ve sonrasında Denizli’ye gelmiştir. Gelir getiren mal/mülk durumuna göre 1990 öncesinde gelenler ile 1990 ve sonrasında gelenler arasındaki en belirgin farklılaşma kendine gelir sağlayan herhangi bir mal/mülke sahip olanlarda görülmektedir. Elde edilen değerler ($x^2=5,556 \text{ sd}=1 \text{ p}=0,018$) Denizli’de yaşanan süre ile gelir getiren mal/mülk durumu arasında orta düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 13’ü hemen hemen her zaman, % 74’ü zaman zaman peşin para sıkıntısı çekerken; % 13’ü ise hemen hemen hiçbir zaman peşin para sıkıntısı çekmemektedir. 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise % 49’u hemen hemen her zaman, % 49’u zaman zaman peşin para sıkıntısı çekerken; yalnızca % 2’si hemen hemen hiçbir zaman peşin para sıkıntısı çekmemektedir. 1990 öncesinde gelenlerde hemen hemen her zaman para sıkıntısı çekenler ile hemen hemen hiçbir zaman para sıkıntısı çekmeyenlerin oranları aynıdır ve zaman zaman para sıkıntısı çekenlerde dikkate değer bir yoğunluk görülmektedir. 1990 ve sonrasında gelenlerde ise hemen hemen her zaman ve zaman zaman para sıkıntısı çekenlerin oranları aynıdır ve bu oran azımsanmayacak kadar fazladır. Buna karşılık hiçbir zaman para sıkıntısı çekmeyenlerin oranı oldukça düşüktür. Bu da gösteriyor ki 1990 ve sonrasında gelenler için peşin para sıkıntısı önemli bir sorundur.

Tablo 56: Denizli’de yaşanan süre ile peşin para sıkıntısı çekme durumu arasındaki ilişki

	Peşin para sıkıntısı çektiğiniz oluyor mu?			Total	
	Hemen hemen her zaman	Zaman zaman	Hemen hemen hiç bir zaman		
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	13	74	13	100
		13,0%	74,0%	13,0%	100,0%
		21,0%	60,2%	86,7%	50,0%
	1990 ve sonrası	49	49	2	100
		49,0%	49,0%	2,0%	100,0%
		79,0%	39,8%	13,3%	50,0%
Total	62	123	15	200	
	31,0%	61,5%	7,5%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$X^2=34,051 \text{ sd}=2 \text{ p}=,000$$

Hemen hemen her zaman para sıkıntısı çekenlerin % 21’i 1990 öncesinde, % 79’u 1990 ve sonrasında, zaman zaman para sıkıntısı çekenlerin % 60,2’si 1990 öncesinde, % 39,8’i 1990 ve sonrasında, hemen hemen hiçbir zaman para sıkıntısı çekmeyenlerin % 86,7’si 1990 öncesinde, % 13,3’ü 1990 ve sonrasında Denizli’ye gelmiştir. Hemen hemen hiçbir zaman peşin para sıkıntısı çekmeyenlerin yoğunluklu olarak 1990 öncesinde gelenler olduğu görülürken, hemen hemen her zaman peşin para sıkıntısı çekenlerin ise yoğunluğunun 1990 ve sonrasında gelenlerde olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca Denizli’de yaşanan süre ile peşin para sıkıntısı çekme durumu arasında güçlü bir ilişki vardır ($x^2=34,051 \text{ sd}=2 \text{ p}=0,000$).

5.1.2.3. Tüketime İlişkin Hipotezler

1990 öncesinde Denizli’ye gelenlerin % 7’si alışverişlerini veresiye, % 85’i peşin, % 8’i kredi kartı ile yapmaktadır. 1990 ve sonrasında gelenlerin ise % 31’i veresiye, % 65’i peşin, % 4’ü kredi kartı ile yapmaktadır. 1990 öncesinde gelenlerin neredeyse tamamına yakını, 1990 ve sonrasında gelenlerinde yarısından fazlası alışverişlerini peşin olarak yapmaktadır. 1990 ve sonrasında gelenlerde alışverişlerini veresiye olarak yapanların oranı 1990 öncesine göre oldukça yüksektir. Kredi kartı ile yapılan alışverişleri de peşin olarak kabul edersek 1990 öncesinde gelenlerin neredeyse tamamının alışverişlerini peşin olarak yaptıklarını söyleyebiliriz.

Tablo 57: Denizli’de yaşanan süre ile alışverişlerdeki ödeme biçimi arasındaki ilişki

		Alışverişlerinizi nasıl yaparsınız?			Total
		Veresiye	Peşin	Kredi kartı ile	
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	7	85	8	100
		7,0%	85,0%	8,0%	100,0%
		18,4%	56,7%	66,7%	50,0%
	1990 ve sonrası	31	65	4	100
		31,0%	65,0%	4,0%	100,0%
		81,6%	43,3%	33,3%	50,0%
Total	38	150	12	200	
	19,0%	75,0%	6,0%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$\chi^2=19,158 \text{ sd}=2 \text{ p}=,000$$

Alışverişlerini veresiye olarak yapanların % 18,4’ü 1990 öncesinde, % 81,6’sı 1990 ve sonrasında, peşin olarak yapanların % 56,7’si 1990 öncesinde, % 43,3’ü 1990 ve sonrasında, kredi kartı ile yapanların % 66,7’si 1990 öncesinde, % 33,3’ü 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Alışverişlerini peşin ve kredi kartı ile yapanların oranları 1990 öncesinde gelenlerden 1990 ve sonrasında gelenlere doğru azalırken; alışverişlerini veresiye yapanlarda tam tersi görülmektedir. Diğer bir deyişle veresiye alışveriş yapanların oranı Denizlide yaşanan süre arttıkça azalırken; peşin ve kredi kartı ile alışveriş yapanların oranı Denizlide yaşanan süre arttıkça artmaktadır. Ayrıca Denizli’de yaşana süre ile alışverişlerdeki ödeme biçimi arasında güçlü bir ilişki vardır($\chi^2=19,158 \text{ sd}=2 \text{ p}=0,000$).

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 39’u her hafta, % 20’si iki haftada bir, % 41’i ihtiyaç oldukça mutfak alışverişi yapmaktadır. 1990 ve sonrasında gelenlerin ise % 21’i her hafta, % 32’si iki haftada bir, % 47’si ihtiyaç oldukça mutfak alışverişi yapmaktadır. 1990 öncesinde Denizli’ye gelenler de her hafta ve ihtiyaç oldukça alışveriş yapanlarda yoğunluk görülmektedir ve oranlar bir birine çok yakındır. 1990 ve sonrasında gelenlerin oranları ise her hafta mutfak alışverişi yapanlardan ihtiyaç oldukça yapanlara doğru düzenli olarak artmaktadır.

Tablo 58: Denizli’de yaşanan süre ile mutfak alışverişi yapma sıklığı arasındaki ilişki

	Ne sıklıkla mutfak alışverişi yaparsınız?			Total	
	Her hafta	İki haftada bir	İhtiyaç oldukça		
Kaç yılda Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	39	20	41	100
		39,0%	20,0%	41,0%	100,0%
		65,0%	38,5%	46,6%	50,0%
Kaç yılda Denizli’ye geldiniz?	1990 ve sonrası	21	32	47	100
		21,0%	32,0%	47,0%	100,0%
		35,0%	61,5%	53,4%	50,0%
Total	Total	60	52	88	200
		30,0%	26,0%	44,0%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$X^2=8,578 \text{ sd}=2 \text{ p}=.014$$

Her hafta mutfak alışverişi yapanların % 65’i 1990 öncesinde, % 35’i 1990 ve sonrasında, iki haftada bir alışveriş yapanların % 38,5’i 1990 öncesi, % 61,5’i 1990 ve sonrasında, ihtiyaç oldukça alışveriş yapanların % 46,6’sı 1990 öncesinde, % 53,4’ü 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Her hafta düzenli olarak alışveriş yapanların yoğunluklu olarak 1990 öncesinde gelenler olduğu görülürken; iki haftada bir alışveriş yapanlarda yoğunluk 1990 ve sonrasında gelenlerdedir. Denizli’de yaşanan süre ile mutfak alışverişi yapma sıklığı arasında orta düzeyde bir ilişki vardır($x^2=8,578 \text{ sd}=2 \text{ p}=0,014$).

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 42’si market alışverişlerinde aldığı üründe fiyatının düşük olmasına, % 13’ü markasına, % 45’i kalitesine dikkat etmektedir. Fiyatın düşük olmasına ve kalitesine dikkat edenlerin oranları bir birine çok yakinken, markasına dikkat edenlerin oranlarında dikkate değer bir düşüş görülmektedir. Bu durumda 22 yıldan fazladır Denizli’de yaşayanlar için aldıkları ürünlerin fiyatları ve kalitesi önemlidir diyebiliriz. 1990 ve sonrasında gelenlerin oranları ise şöyledir; % 80’ni aldığı ürünün fiyatının düşük olmasına dikkat etmektedir, bunu % 14 ile kalitesine dikkat edenler takip etmekte, ardından % 6 ile markasına dikkat edenler gelmektedir. Görüldüğü gibi 1990 ve sonrasında Denizli’ye gelenlerin neredeyse tamamına yakını ürünlerin fiyatına dikkat etmektedir. Buna karşılık kalitesine ve özellikle markasına dikkat edenlerin oranları oldukça düşüktür. 1990 öncesi ile 1990

ve sonrasında gelenlerin oranlarını göz önünde bulundurarak, Denizli’de yaşanan süre arttıkça alınan ürünlerde fiyatın yanı sıra kalitesine de önem verildiğini söyleyebiliriz.

Tablo 59: Denizli’de yaşanan süre ile market alışverişlerinde alınan ürünlerde dikkat edilen unsurlar arasındaki ilişki

	Market alışverişlerinizde aldığınız ürünlerde neye dikkat edersiniz?			Total	
	Fiyatın düşük olmasına	Markasına	Kalitesine		
Kaç yılda Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	42	13	45	100
		42,0%	13,0%	45,0%	100,0%
		34,4%	68,4%	76,3%	50,0%
	1990 ve sonrası	80	6	14	100
		80,0%	6,0%	14,0%	100,0%
		65,6%	31,6%	23,7%	50,0%
Total	122	19	59	200	
	61,0%	9,5%	29,5%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$X^2=30,703 \text{ sd}=2 \text{ p}=,000$$

Market alışverişlerinde aldığı ürünün fiyatının düşük olmasına dikkat edenlerin % 34,4’ü 1990 öncesinde, % 65,6’sı 1990 ve sonrasında, markasına dikkat edenlerin % 68,4’ü 1990 öncesinde, % 31,6’sı 1990 ve sonrasında, kalitesine dikkat edenlerin % 76,3’ü 1990 öncesinde, % 23,7’si 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Market alışverişlerinde alınan ürünlerde dikkat edilen unsurlara göre 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında göç edenler arasındaki en belirgin farklılaşma aldığı ürünün kalitesine dikkat edenlerde görülürken, en az farklılaşma fiyatın düşük olmasına dikkat edenlerde görülmektedir. Elde edilen değerlere göre($x^2=30,703 \text{ sd}=2 \text{ p}=0,000$) Denizli’de yaşanan süre ile market alışverişlerinde alınan üründe dikkat edilen unsurlar arasında çok güçlü bir ilişki vardır.

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 27’si kıyafet alışverişlerinde markaya dikkat ederken % 73’ü dikkat etmemektedir. 1990 ve sonrasında gelenlerin ise % 6’sı markaya dikkat ederken, neredeyse tamamı (% 94) markayı önemsememektedir. 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında gelenlerin yoğunlukta olarak markaya önem vermediği görülmektedir. Ancak 1990 öncesinde göç edenlerde markaya önem verenlerin oranı 1990 ve sonrasında gelenlerden daha yüksektir.

Tablo 60: Denizli’de yaşanan süre ile giyim alışverişlerinde markaya verilen önem arasındaki ilişki

		Kıyafet alışverişlerinizde markaya dikkat eder misiniz?		Total
		Evet	Hayır	
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	27	73	100
		27,0%	73,0%	100,0%
		81,8%	43,7%	50,0%
	1990 ve sonrası	6	94	100
		6,0%	94,0%	100,0%
		18,2%	56,3%	50,0%
Total	33	167	200	
	16,5%	83,5%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	

$$X^2=16,004 \text{ sd}=1 \text{ p}=,000$$

Giyim alışverişlerinde markaya önem verenlerin % 81,8’i 1990 öncesinde, % 18,2’si 1990 ve sonrasında; markaya önem vermeyenlerin ise % 43,7’si 1990 öncesinde, % 56,3’ü 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Elde edilen değerlere göre ($x^2=16,004 \text{ sd}=1 \text{ p}=0,000$) Denizli’de yaşanan süre ile giyim alışverişlerinde markaya önem verme durumu arasında güçlü bir ilişki vardır. Markaya verilen önem durumuna göre 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç edenler arasındaki en belirgin farklılaşma markaya önem verenler arasında görülmektedir.

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 10’u aldığı herhangi bir kıyafeti hevesi gecene kadar, % 80’ni eskiyene kadar, % 10’u kullanılmayacak hale gelene kadar kullanmaktadır. Eskiyene kadar kullananlarda aşırı bir yoğunluk görülürken, hevesi gecene kadar ve kullanılmayacak hale gelene kadar kullananların oranları ise aynı ve oldukça düşüktür. 1990 ve sonrasında gelenlerin ise % 2’si hevesi gecene kadar, % 42’si eskiyene kadar, % 56’sı kullanılmayacak hale gelene kadar kullanmaktadır. Burada hevesi gecene kadar kullananlardan kullanılmayacak hale gelene kadar kullananlara doğru oranlar düzenli bir şekilde artmaktadır. Ancak hevesi gecene kadar kullananların oranında göze çarpan bir düşüş görülmektedir.

Tablo 61: Denizli’de yaşanan süre ile alınan herhangi bir kıyafetin kullanım süresi arasındaki ilişki

		Aldığımız herhangi bir kıyafeti ne kadar kullanırız?			Total
		Hevesim gecene kadar	Eskiyene kadar	Kullanılmayacak hale gelene kadar	
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	10	80	10	100
		10,0%	80,0%	10,0%	100,0%
		83,3%	65,6%	15,2%	50,0%
	1990 ve sonrası	2	42	56	100
		2,0%	42,0%	56,0%	100,0%
		16,7%	34,4%	84,8%	50,0%
Total		12	122	66	200
		6,0%	61,0%	33,0%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$X^2=49,230 \text{ sd}=2 \text{ p}=,000$$

Aldığı herhangi bir kıyafeti hevesi gecene kadar kullananların % 83,3’ü 1990 öncesinde, % 16,7’si 1990 ve sonrasında; eskiyene kadar kullananların % 65,6’sı 1990 öncesinde, % 34,4’ü 1990 ve sonrasında; kullanılmayacak hale gelene kadar kullananların % 15,2’si 1990 öncesinde, % 84,8’i 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Aldığı bir kıyafeti hevesi gecene kadar kullananları yoğunluklu olarak 1990 öncesinde gelenler oluştururken; kullanılmayacak hale gelene kadar kullananların ise yoğunluklu olarak 1990 ve sonrasında gelenler olduğu görülmektedir. Denizli’de yaşanan süre ile alınan herhangi bir kıyafetin kullanım süresi arasında çok güçlü bir ilişki vardır($x^2=49,230 \text{ sd}=2 \text{ p}=0,000$).

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 73’nün evindeki mobilya birinci el, % 22’sinin ikinci el iken; % 5’nin evinde mobilya yoktur. 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise % 29’u birinci el, % 30’u ikinci el mobilya kullanırken; % 41’nin evinde mobilya yoktur. 1990 öncesinde göç edenlerin oranları birinci el mobilya kullananlardan mobilyası olmayanlara doğru düzenli olarak azalmaktadır. Buna karşılık 1990 ve sonrasında gelenlerin oranları birinci el mobilya kullananlardan mobilyası olmayanlara doğru düzenli olarak artmaktadır. Bu durumda Denizli’de yaşanan süre arttıkça evde mobilya kullanımı ve mobilyaların kalitesi artmaktadır.

Tablo 62: Denizli’de yaşanan süre ile evde mobilya olma durumu arasındaki ilişki

		Evinizdeki mobilyalarınız için ne söyleyebilirsiniz?			Total
		Birinci el	İkinci el	Mobilyalarımız yok	
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	73	22	5	100
		73,0%	22,0%	5,0%	100,0%
		71,6%	42,3%	10,9%	50,0%
	1990 ve sonrası	29	30	41	100
		29,0%	30,0%	41,0%	100,0%
		28,4%	57,7%	89,1%	50,0%
Total	102	52	46	200	
	51,0%	26,0%	23,0%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$\chi^2=48,385 \text{ sd}=2 \text{ p}=,000$$

Evinde birinci el mobilya kullananların % 71,6’sı 1990 öncesinde, % 28,4’ü 1990 ve sonrasında, ikinci el mobilya kullananların % 42,3’ü 1990 öncesinde, % 57,7’si 1990 ve sonrasında, evinde mobilyası olmayanların % 10,9’u 1990 öncesinde, % 89,1’i 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. İkinci el mobilya kullananlar ile mobilyası olmayanların yoğunluklu olarak 1990 ve sonrasında gelenler olduğu görülürken, birinci el mobilya kullananların yoğunluğunun 1990 öncesinde gelenlerde olduğu görülmektedir. Ayrıca elde edilen değerler ($\chi^2=48,385 \text{ sd}=2 \text{ p}=0,000$) Denizli’de yaşanan süre ile evde mobilya kullanma durumu ve var olan mobilyaların niteliği arasında çok güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.

5.1.2.4. Hemşeri İlişkilerine İlişkin Hipotezler

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 62’si sıkıntılı günlerinde hemşerilerinden destek görürken, % 38’i görmemektedir. 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise % 47’si sıkıntılı günlerinde hemşerilerinden destek görürken, % 53’ü destek görmemektedir. 1990 öncesinde gelenlerin oranları sıkıntılı günlerinde hemşerilerinden destek görenlerden görmeyenlere doğru azalırken, 1990 ve sonrasında gelenlerin oranları ise sıkıntılı günlerinde destek görenlerden görmeyenlere doğru artmaktadır. Buna göre 1990 öncesinde gelenler 1990 ve sonrasında gelenlerden daha fazla hemşerilerinden destek görmektedir.

Tablo 63: Denizli’de yaşanan süre ile sıkıntılı günlerde hemşerilerden destek görme durumu arasındaki ilişki

		Sıkıntılı günlerinizde hemşerilerinizden destek görür müsünüz?		Total
		Evet	Hayır	
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	62	38	100
		62,0%	38,0%	100,0%
		56,9%	41,8%	50,0%
	1990 ve sonrası	47	53	100
		47,0%	53,0%	100,0%
		43,1%	58,2%	50,0%
Total		109	91	200
		54,5%	45,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%

$$X^2=4,537 \text{ sd}=1 \text{ p}=.033$$

Sıkıntılı günlerinde hemşerilerinden destek görenlerin % 56,9’u 1990 öncesinde, % 43,1’i 1990 ve sonrasında, sıkıntılı günlerinde hemşerilerinden destek görmeyenlerin % 41,8’i 1990 öncesinde, % 58,2’si 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Elde edilen oranlar bir birine çok yakındır, yani göze çarpan bir farklılık yoktur. Ayrıca Denizli’de yaşanan süre ile sıkıntılı günlerde hemşerilerden destek görme durumu arasında vasat bir ilişki vardır($x^2=4,537 \text{ sd}=1 \text{ p}=0,033$)

5.1.2.5. Dışlanmaya İlişkin Hipotezler

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 19’u hemen hemen her zaman, % 62’si zaman zaman kent merkezine gittiğini belirtirken; % 19’u hemen hemen hiçbir zaman gitmediğini belirtmiştir. 1990 ve sonrasında göç edenlerin % 6’sı hemen hemen her zaman, % 68’i zaman zaman kent merkezine giderken, % 26’sı hemen hemen hiçbir zaman kent merkezine gitmemektedir. 1990 öncesi ve 1990 ve sonrasında göç edenlerin yoğunluklu olarak zaman zaman kent merkezine gittiği görülmektedir. Ancak 1990 ve sonrasında göç edenlerin, hemen hemen her zaman kent merkezine gitme oranı 1990 öncesinde gelenlerden daha düşüktür, hemen hemen hiçbir zaman kent merkezine gitmeyenlerin oranı daha yüksektir. Bu durum, her zaman kent merkezine gidenlerin oranları düşük olsa bile, Denizli’de yaşanan süre arttıkça kent merkezine gitme sıklığının arttığını göstermektedir.

Tablo 64: Denizli’de yaşanan süre ile kent merkezine gitme sıklığı arasındaki ilişki

		Kent merkezine ne sıklıkla gidersiniz?			Total
		Hemen hemen her zaman	Zaman zaman	Hemen hemen hiç bir zaman	
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	19	62	19	100
		19,0%	62,0%	19,0%	100,0%
		76,0%	47,7%	42,2%	50,0%
	1990 ve sonrası	6	68	26	100
		6,0%	68,0%	26,0%	100,0%
		24,0%	52,3%	57,8%	50,0%
Total	25	130	45	200	
	12,5%	65,0%	22,5%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$X^2=8,126 \text{ sd}=2 \text{ p}=,017$$

Hemen hemen her zaman kent merkezine gidenlerin % 76’sı 1990 öncesinde, % 24’ü 1990 ve sonrasında, zaman zaman kent merkezine gidenlerin % 47,7’si 1990 öncesinde, % 52,3’ü 1990 ve sonrasında, hemen hemen hiçbir zaman kent merkezine gitmeyenlerin % 42,2’si 1990 öncesinde, % 57,8’i 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Kent merkezine gitme sıklığına göre 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında göç edenler arasındaki en belirgin farklılaşma hemen hemen her zaman kent merkezine gidenlerde görülürken, en az farklılaşma zaman zaman gidenlerde görülmektedir. Denizli’de yaşanan süre ile kent merkezine gitme sıklığı arasında orta düzeyli bir ilişki vardır($x^2=8,126 \text{ sd}=2 \text{ p}=0,017$).

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 1’i fakir olduğu için, % 16’sı Doğu’dan geldiği için dışlandığını belirtirken, tamamına yakını ise (% 83) dışlandığını düşünmediğini belirtmiştir. 1990 ve öncesinde gelenlerin ise % 10’u fakir olduğu için, % 32’si Doğu’dan geldiği için dışlandığını dile getirirken, % 58’i dışlanmadığını ifade etmiştir. 1990 öncesinde göç edenlerde fakir olduğu için ya da Doğu’dan geldiği için dışlandığını düşünenlerin oranı 1990 öncesinde gelenlerin oranından daha yüksektir. Ayrıca 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç edenlerde Doğudan geldiği için dışlananların oranı fakir olduğu için dışlananların oranından daha yüksektir. Buda gösteriyor ki göçmenlerin dışlanmasının temelinde ekonomik etkenlerden ziyade etnik yapı ve kültürel farklılıklar yer almaktadır. Son olarak 1990 öncesinde göç edenlerde dışlandığını düşünmeyenlerin oranının oldukça yüksek çıkması Denizli’de yaşanan süre arttıkça dışlanmanın da azaldığını göstermektedir.

Tablo 65: Denizli’de yaşanan süre ile Denizliler tarafından dışlanma durumu arasındaki ilişki

	Denizlilerin sizi dışladığını düşünüyor musunuz?			Total	
	Fakir olduğum için dışlandığımı düşünüyorum	Doğudan geldiğim için dışlandığımı düşünüyorum	Dışlandığımı düşünmüyorum		
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	1	16	83	100
		1,0%	16,0%	83,0%	100,0%
		9,1%	33,3%	58,9%	50,0%
	1990 ve sonrası	10	32	58	100
		10,0%	32,0%	58,0%	100,0%
		90,9%	66,7%	41,1%	50,0%
Total	11	48	141	200	
	5,5%	24,0%	70,5%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$X^2=17,130 \text{ sd}=2 \text{ p}=,000$$

Fakir olduğu için dışlandığını düşünenlerin % 9,1’i 1990 öncesinde, % 90,9’u 1990 ve sonrasında, Doğudan geldiği için dışlandığını düşünenlerin % 33,3’ü 1990 öncesinde, % 66,7’si 1990 ve sonrasında, dışlanmadığını düşünenlerin % 58,9’u 1990 öncesinde, % 41,1’i 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Fakir olduğu için ve Doğudan geldiği için dışlandığını düşünenlerin yoğunluklu olarak 1990 ve sonrasında gelenler olduğu görülmektedir. Dışlandığını düşünmeyenler ise 1990 öncesinde yoğunlaşırken, bu yoğunluk ile 1990 ve sonrasında gelenlerin yoğunluğu arasında belirgin bir farklılık yoktur. Elde edilen değerler ($x^2=17,130 \text{ sd}=2 \text{ p}=0,000$) Denizli’de yaşanan süre ile Denizliler tarafından dışlanma durumu arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.

5.1.2.6. Yoksulluktan Kurtulmaya İlişkin Hipotezler

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 73’ü “Okuyan çocuklarınızın hepsini sonuna kadar okutmayı düşünüyor musunuz?” sorusuna “çocuğum isterse okuturum”, % 13’ü çocuğum istemese de okuturum”, % 14’ü “ben istesem de çocuğum okumaz” cevabını vermiştir. 1990 ve sonrasında gelenlerin ise % 54’ü “çocuğum isterse okuturum”, % 28’i “çocuğum istememse de okuturum”, % 18’i “ben istesem de çocuğum okumaz” demiştir. 1990 ve sonrasında göç edenlerin oranları “çocuğum isterse okuturum” diyenlerden “ben istesem de çocuğum okumaz” diyenlere doğru

düzenli bir şekilde azalmaktadır. 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında gelenler “çocuğum isterse okuturum” cevabı üzerinde yoğunlaşmıştır. Hatta bu yoğunluk 1990 öncesinde gelenlerde daha yüksektir. Bu durum çocuklar okumak isterlerse ailelerinin onları okutacağını, ancak okumak istemediklerinde de okumaları için onları zorlamayacaklarını göstermektedir.

Tablo 66: Denizli’de yaşanan süre ile okuyan çocukları sonuna kadar okutma durumu arasındaki ilişki

		Okuyan çocuklarınızın hepsini sonuna kadar okutmayı düşünüyor musunuz?			Total
		Çocuğum isterse okuturum	Çocuğum istemese de okuturum	Ben istesem de çocuğum okumaz	
Kaç yılda Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	73	13	14	100
		73,0%	13,0%	14,0%	100,0%
		57,5%	31,7%	43,8%	50,0%
	1990 ve sonrası	54	28	18	100
		54,0%	28,0%	18,0%	100,0%
		42,5%	68,3%	56,3%	50,0%
Total	127	41	32	200	
	63,5%	20,5%	16,0%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$X^2=8,830 \text{ sd}=2 \text{ p}=,012$$

Okuyan çocuğunu çocuk istediği sürece okutacak olanların % 57,5’i 1990 öncesinde, % 42,5’i 1990 ve sonrasında, çocuğu istemese bile okutacak olanların % 31,7’si 1990 öncesinde, % 68,3’ü 1990 ve sonrasında, kendisi istese bile çocuğu okumayanların % 43,8’i 1990 öncesinde, % 56,3’ü 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Çocuğu istemese de okutacak olanların ve kendisi istese de çocuğu okumayanların oranları 1990 öncesinde gelenlerden 1990 ve sonrasında gelenlere doğru artarken, çocuğu istediği sürece okutacak olanlarda azalmaktadır. Ancak oranlar arasında göze çarpan bir farklılık yoktur. Denizli’de yaşanan süre ile okuyan çocukları sonuna kadar okutma durumu arasında orta düzeyli bir ilişki vardır ($x^2=8,830 \text{ sd}=2 \text{ p}=0,012$).

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 39’una göre yoksulluğun nedeni eğitimsizlik, % 2’sine göre göç etmiş olmak, % 44’üne göre iş imkânlarının yetersiz olması, % 15’ine göre çalışmamak/tembelliktir. 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise % 36’sına göre eğitimsizlik, % 20’sine göre göç etmiş olmak, % 32’sine göre iş imkânlarının yetersiz olması, % 12’sine göre çalışmamak/tembelliktir. Görüldüğü gibi

hem 1990 öncesinde hem de 1990 ve sonrasında göç edenler eğitimsizlik ve iş imkânlarının yetersiz olması nedenleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Okumuş olan insanın daha kolay iş bulacağına dair oluşan inancı göz önünde bulundurursak eğitim sahibi olmak göçmenler için aynı zamanda iş sahibi olmak demektir. Buna göre göçmenler için aslında yoksulluğun en temel sebebi çalışacak istihdam alanının olmamasıdır. 1990 öncesinde gelenlerde göç etmiş olmak nedeninin oranı oldukça düşükken; 1990 ve sonrasında göç edenlerde bu yoksulluk nedeninin oranı yüksektir. Bunun nedeni 1990 ve sonrasında göç edenlerin büyük bir kısmının iradeleri dışında göçe maruz kalmalarıdır. Son olarak her iki kategoride de çalışmamak/tembellik nedeninin oranları düşük ve bir birine yakındır.

Tablo 67: Denizli’de yaşanan süre ile yoksulluğun nedeni arasındaki ilişki

		Yoksulluğun nedeni sizce ne olabilir?				Total
		Eğitimsizlik	Göç etmiş olmak	İş imkânlarının yetersiz olması	Çalışmamak/ Tembellik	
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	39	2	44	15	100
		39,0%	2,0%	44,0%	15,0%	100,0%
		52,0%	9,1%	57,9%	55,6%	50,0%
	1990 ve sonrası	36	20	32	12	100
		36,0%	20,0%	32,0%	12,0%	100,0%
		48,0%	90,9%	42,1%	44,4%	50,0%
Total	75	22	76	27	200	
	37,5%	11,0%	38,0%	13,5%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$\chi^2:17,075$ sd:3 p:,001

Yoksulluğun nedeni eğitimsizliktir diyenlerin % 52’si 1990 öncesinde, % 48 1990 ve sonrasında, göç etmiş olmak diyenlerin % 9,1’i 1990 öncesinde, % 90,9’u 1990 ve sonrasında, iş imkânlarının yetersiz olması diyenlerin % 57,9’u 1990 öncesinde, % 42,1’i 1990 ve sonrasında, çalışmamak/tembellik diyenlerin % 55,6’sı 1990 öncesinde, % 44,4’ü 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Yoksulluğun nedenlerine göre 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında göç edenler arasında en büyük farklılaşma yoksulluğun nedeni olarak göç etmiş olmayı görenlerde olmaktadır. Denizli’de yaşanan süre ile yoksulluk nedeni arasında güçlü bir ilişki vardır($\chi^2=17,075$ sd=3 p=0,001).

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 80’ni fakirlikten kurtulacağına inanırken, % 20’si inanmamaktadır. 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise % 38’i

fakirlikten kurtulacağına inanırken, % 62'si inanmamaktadır. 1990 öncesinde Denizli'ye gelenler yoğunluklu olarak fakirlikten kurtulacağına inanırken; 1990 ve sonrasında gelenler ise yoğunluklu olarak fakirlikten kurtulacağına inanmamaktadır. Buna göre Denizli'de yaşanan süre arttıkça yoksulluktan kurtuluş inancında artmaktadır.

Tablo 68: Denizli'de yaşanan süre ile yoksulluktan kurtuluş inancı arasındaki ilişki

		Fakirlikten kurtulacağınıza inanıyor musunuz?		Total
		Kesinlikle evet	Kesinlikle hayır	
Kaç yılında Denizli'ye geldiniz?	1990 öncesi	80	20	100
		80,0%	20,0%	100,0%
		67,8%	24,4%	50,0%
	1990 ve sonrası	38	62	100
		38,0%	62,0%	100,0%
		32,2%	75,6%	50,0%
Total	118	82	200	
	59,0%	41,0%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	

$$X^2=36,471 \text{ sd}=1 \text{ p}=,000$$

Yoksulluktan kurtulacağına inananların % 67,8'i 1990 öncesinde, % 32,2'si 1990 ve sonrasında, yoksulluktan kurtulacağına inanmayanların % 24,4'ü 1990 öncesinde, % 75,6'sı 1990 ve sonrasında Denizli'ye göç etmiştir. Fakirlikten kurtulacağına inananlar 1990 öncesinde yoğunlaşırken, inanmayanlar 1990 ve sonrasında yoğunlaşmaktadır. Elde edilen değerlere göre ($x^2=36,471 \text{ sd}=1 \text{ p}=0,000$) Denizli'de yaşanan süre ile fakirlikten kurtuluş umudu arasında güçlü bir ilişki vardır.

1990 öncesi Denizli'ye göç edenlerin % 94'ü hayatından memnun iken; % 6'sı memnun değildir. 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise % 67'si hayatından memnun iken; % 33'ü memnun değildir. 1990 öncesinde gelenlerin neredeyse tamamının hayatından memnun olduğu görülürken, 1990 ve sonrasında gelenlerin de büyük bir kısmı hayatından memnundur.

Tablo 69: Denizli’de yaşanan süre ile hayattan memnuniyet durumu arasındaki ilişki

	Hayatınızdan memnunuz?		Total	
	Evet	Hayır		
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	94	6	100
		94,0%	6,0%	100,0%
		58,4%	15,4%	50,0%
	1990 ve sonrası	67	33	100
		67,0%	33,0%	100,0%
		41,6%	84,6%	50,0%
Total	161	39	200	
	80,5%	19,5%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	

$$X^2=23,220 \text{ sd}=1 \text{ p}=,000$$

Hayatından memnun olanların % 58,4’ü 1990 öncesinde, % 41,6’sı 1990 ve sonrasında; hayatından memnun olmayanların ise % 15,4’ü 1990 öncesinde, % 84,6’sı 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Hayatından memnun olanların oranları 1990 öncesinde gelenlerden 1990 ve sonrasında gelenlere doğru azalırken; hayatından memnun olmayanlarda tam tersi söz konusudur. Denizli’de yaşanan süre ile hayattan memnuniyet durumu arasında güçlü bir ilişki vardır($x^2=23,220 \text{ sd}=1 \text{ p}=0,000$).

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 2’si para yardımı, % 6’sı gıda yardımı, % 6’sı kömür yardımı, % 1’i para ve kömür yardımı, % 1’i para, gıda ve kömür yardımı alırken, % 84’ü hiçbir yardım almaktadır. 1990 ve öncesinde göç edenlerin % 8’i para yardımı, % 3’ü gıda yardımı, % 17’si kömür yardımı, % 7’si para ve kömür yardımı, % 13’ü para, gıda ve kömür yardımı alırken, % 52’si hiçbir yardım almamaktadır. 1990 öncesinde göç edenlerin neredeyse tamamı hiçbir yardım almamaktadır. 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise yarısından biraz fazlası hiçbir yardım almazken, yarısından biraz azı (%8+%3+%17+%7+%13) yardım almaktadır. Diğer bir deyişle 1990 ve sonrasında gelenler 1990 öncesinde gelenlerden daha fazla yardım almaktadır. Buna göre Denizli’de yaşanan süre arttıkça herhangi bir yardım alma oranı da azalmaktadır.

Tablo 70:Denizli’de yaşanan süre ile kurum/kuruluşlardan yardım alma durumu arasındaki ilişki

		Kurum/Kuruluşlardan (Belediye, Vakıf, Dernek...) yardım alıyorsunuz musunuz?					Total	
		Para yardımı alıyorum	Gıda yardımı alıyorum	Kömür yardımı alıyorum	Para ve kömür yardımı alıyorum	Para, gıda ve kömür yardımı alıyorum		Hiçbir yardım almıyorum
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	2 2,0% 20,0%	6 6,0% 66,7%	6 6,0% 26,1%	1 1,0% 12,5%	1 1,0% 7,1%	84 84,0% 61,8%	100 100,0% 50,0%
	1990 ve sonrası	8 8,0% 80,0%	3 3,0% 33,3%	17 17,0% 73,9%	7 7,0% 87,5%	13 13,0% 92,9%	52 52,0% 38,2%	100 100,0% 50,0%
Total		10 5,0% 100,0%	9 4,5% 100,0%	23 11,5% 100,0%	8 4,0% 100,0%	14 7,0% 100,0%	136 68,0% 100,0%	200 100,0% 100,0%

$$X^2=32,176 \text{ sd}=5 \text{ p}=,000$$

Para yardımı alanların % 20’si 1990 öncesinde, % 80’ni 1990 ve sonrasında, gıda yardımı alanların % 66,7’si 1990 öncesinde, % 33,3’ü 1990 ve sonrasında, kömür yardımı alanların % 26,1’i 1990 öncesinde, % 73,9’u 1990 ve sonrasında, para ve kömür yardımı alanların % 12,5’i 1990 öncesinde, % 87,5’i 1990 ve sonrasında, para, gıda ve kömür yardımı alanların % 7,1’i 1990 öncesinde, % 92,9’u 1990 ve sonrasında, hiçbir yardım almayanların % 61,8’i 1990 öncesinde, % 38,2’si 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. kurum/kuruluşlardan yardım alma durumuna göre 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında göç edenler arasındaki en belirgin farklılaşma para, gıda ve kömür yardımı alanlarda görülürken; en az farklılaşma hiçbir yardım almayanlarda görülmektedir. Elde edile değerlere göre ($x^2=32,176 \text{ sd}=5 \text{ p}=0,000$) Denizli’de yaşanan süre ile kurum/kuruluşlardan yardım alma durumu arasında çok güçlü bir ilişki vardır.

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 80’ni çok çalışmayı, % 5’i eğitimi fakirlikten kurtulmanın yolu olarak görürken, % 2’si fakirlikten kurtulmanın yolu olmadığını, % 9’u bilmediğini belirtmiştir. 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise % 60’ı çok çalışmayı, % 15’i eğitimi fakirlikten kurtulmanın yolu olarak görmektedir, % 3’üne göre fakirlikten kurtulmanın yolu yoktur ve % 18’i fakirlikten kurtulmanın yolunu bilmemektedir. Tablodan görüldüğü gibi 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında gelenler yoğunluklu olarak çok çalışmayı fakirlikten kurtulmanın yolu olarak görmektedir. Bu oranlara göre göçmenler için fakirlikten kurtulmanın bir yolu vardır, o da çok çalışmak.

Tabi çalışabilmek için de düzenli gelir sağlayan bir işe sahip olmakta çok önemlidir. Ayrıca fakirlikten kurtulmanın yolu olmadığını düşünenlerin oranı 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında gelenlerde dikkate değer ölçüde düşüktür. Yani göçmenler içinde buldukları yoksulluk halinin kalıcı olmadığını çok çalışarak bu durumdan kurtulabileceklerini düşünmektedir.

Tablo 71: Denizli’de yaşanan süre ile yoksulluktan kurtulmanın yolu arasındaki ilişki

		Sizce fakirlikten kurtulmanın yolu nedir?					Total	
		Değerlendirme dışı	Cevapsız	Çok çalışmak	Eğitim	Kurtulmanın yolu yok		Bilmiyorum
Kaç yılda Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	2	2	80	5	2	9	100
		2,0%	2,0%	80,0%	5,0%	2,0%	9,0%	100,0%
		40,0%	66,7%	57,1%	25,0%	40,0%	33,3%	50,0%
	1990 ve sonrası	3	1	60	15	3	18	100
		3,0%	1,0%	60,0%	15,0%	3,0%	18,0%	100,0%
		60,0%	33,3%	42,9%	75,0%	60,0%	66,7%	50,0%
Total	5	3	140	20	5	27	200	
	2,5%	1,5%	70,0%	10,0%	2,5%	13,5%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$X^2=11,590 \text{ sd}=5 \text{ p}=,041$$

Yoksulluktan kurtulmanın yolunu çok çalışmak olarak görenlerin % 57,1’i 1990 öncesinde, % 42,9’u 1990 ve sonrasında, eğitim olarak görenlerin % 25’i 1990 öncesinde, % 75’i 1990 ve sonrasında, fakirlikten kurtulmanın yolu olmadığını düşünenlerin % 40’ı 1990 öncesinde, % 60’ı 1990 ve sonrasında, yoksulluktan kurtulmanın yolunu bilmeyenlerin % 33,3’ü 1990 öncesinde, % 66,7’si 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Fakirlikten kurtulmanın yollarına göre 1990 öncesi ile 1990 ve sonrası arasındaki en belirgin farklılaşma fakirlikten kurtulmanın yolunu eğitim olarak görenlerde olurken; en az farklılaşma fakirlikten kurtulmanın yolunu çok çalışmak olarak görenlerde olmaktadır. Ayrıca Denizli’de yaşanan süre ile yoksulluktan kurtulmanın yolu arasında anlamlı bir ilişki vardır ($x^2=11,590 \text{ sd}=5 \text{ p}=0,014$).

5.1.2.7. Gelecek Beklentilerine İlişkin Hipotezler

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 79’u gelecekte her şeyin daha iyi olacağını, % 20’si hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünürken, her şeyin daha kötü olacağını düşünen yoktur. 1990 ve sonrasında göç edenlerin % 40’ı gelecekte her şeyin daha iyi olacağını, % 7’si her şeyin daha kötü olacağını, % 53’ü hiçbir şeyin

değişmeyeceğini düşünmektedir. 1990 öncesinde göç edenler gelecekte her şeyin daha iyi olacağı düşüncesi üzerinde yoğunlaşmakta, buna karşılık her şeyin kötü olacağını düşün yoktur. Diğer bir deyişle 1990 öncesinde göç edenler gelecek için karamsar değil, aksine oldukça umutludur. 1990 ve sonrasında göç edenlerde ise gelecekte her şeyin daha iyi olacağını düşünenlerin oranı 1990 öncesine göre neredeyse yarı yarıya düşmektedir. Ayrıca hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünenlerde yoğunluk gömülemektedir. Her şeyin daha kötü olacağını düşünenlerin oranı oldukça düşüktür. Bu da gösteriyor ki; 1990 ve sonrasında göç edenler geleceğe karamsar bakmamakta, fakat geleceğinde bu günden farklı olmayacağını düşünmektedir. Buna rağmen gelecekte her şeyin daha iyi olacağını düşünenlerin oranı da azımsanacak kadar az değildir.

Tablo 72: Denizli’de yaşanan süre ile gelecekle ilgili beklentiler arasındaki ilişki

		Gelecekle ilgili beklentileriniz nelerdir?				Total
		Cevapsız	Her şey daha iyi olacak	Her şey daha kötü olacak	Hiçbir şey değişmeyecek	
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	1 1,0% 100,0%	79 79,0% 66,4%	0 ,0% ,0%	20 20,0% 27,4%	100 100,0% 50,0%
	1990 ve sonrası	0 ,0% ,0%	40 40,0% 33,6%	7 7,0% 100,0%	53 53,0% 72,6%	100 100,0% 50,0%
Total		1 ,5% 100,0%	119 59,5% 100,0%	7 3,5% 100,0%	73 36,5% 100,0%	200 100,0% 100,0%

$$X^2=35,699 \text{ sd}=3 \text{ p}=,000$$

Gelecekte her şeyin daha iyi olacağını düşünenlerin % 66,4’ü 1990 öncesinde, % 33,6’sı 1990 ve sonrasında; her şeyin daha kötü olacağını düşünenlerin tamamı 1990 ve sonrasında, hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünenlerin % 27,4’ü 1990 öncesinde, % 72,6’sı 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Gelecekte her şeyin daha kötü olacağını ve hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünenler 1990 ve sonrasında yoğunlaşırken; her şeyin daha iyi olacağını düşünenler 1990 öncesinde yoğunlaşmaktadır. Denizli’de yaşanan süre ile gelecekle ilgili beklentiler arasında oldukça güçlü bir ilişki vardır ($x^2=35,699 \text{ sd}=3 \text{ p}=0,000$)

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin % 91’i çocuklarının kendisinden daha rahat bir hayatının olacağına inanırken, % 8’i inanmamaktadır. 1990 ve sonrasında göç

edenlerin % 76'sı çocuklarının gelecekte daha rahat bir hayatının olacağına inanırken, % 24'ü inanmamaktadır. Hem 1990 öncesinde hem de 1990 ve sonrasında Denizli'ye göç edenlerin büyük bir kısmı çocuklarının gelecekte daha rahat bir hayatının olacağına inanmaktadır. Ancak 1990 öncesinde ile 1990 ve sonrasında göç edenleri kendi içinde karşılaştırsak; 1990 öncesinde gelenlerde çocuklarının daha rahat bir hayat yaşayacağına inananların oranı 1990 ve sonrasında gelenlere göre daha yüksektir.

Tablo 73: Denizli'de yaşanan süre ile göçmenlerin çocuklarının geleceğine bakış açıları arasındaki ilişki

	Çocuklarınızın sizden daha rahat bir hayatının olacağına inanıyor musunuz?			Total	
	Cevapsız	Kesinlikle evet	Kesinlikle hayır		
Kaç yılında Denizli'ye geldiniz?	1990 öncesi	1 1,0% 100,0%	91 91,0% 54,5%	8 8,0% 25,0%	100 100,0% 50,0%
	1990 ve sonrası	0 ,0% ,0%	76 76,0% 45,5%	24 24,0% 75,0%	100 100,0% 50,0%
Total	1 ,5% 100,0%	167 83,5% 100,0%	32 16,0% 100,0%	200 100,0% 100,0%	

$$\chi^2=10,347 \text{ sd}=2 \text{ p}=,006$$

Çocuğunun daha rahat bir hayatının olacağına inananların % 54,5'i 1990 öncesinde, % 45,5'i 1990 ve sonrasında; çocuğunun daha rahat bir hayatının olacağına inanamayanların ise % 25'i 1990 öncesinde, % 75'i 1990 ve sonrasında Denizli'ye göç etmiştir. Çocuğunun daha rahat bir hayatının olacağına inananların oranları 1990 öncesinde göç edenlerden 1990 ve sonrasında göç edenlere doğru azalırken; çocuğunun daha rahat bir hayatının olacağına inanmayanlarda tam tersi olmaktadır. Ayrıca Denizli'de yaşanan süre ile göçmenlerin çocuklarının geleceğine bakış açıları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2=10,347 \text{ sd}=2 \text{ p}=0,006$).

1990 öncesinde Denizli'ye göç etmiş olanların % 50'si bir gün zengin olacağını düşünürken, % 50 'si düşünmemektedir. 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise % 19'u bir gün zengin olacağını düşünürken, % 81'i düşünmemektedir. 1990 öncesinde göç edenlerde oranlar bir gün zengin olacağını düşünen ve düşünmeyenlerde yarı yarıya dağılmıştır. 1990 ve sonrasında göç edenlerde ise oranlar zengin olacağını düşünmeyenlerde yoğunlaşmaktadır.

Tablo 74: Denizli’de yaşanan süre ile zengin olma düşüncesi arasındaki ilişki

		Bir gün zengin olacağınızı düşünüyor musunuz?		Total
		Evet	Hayır	
Kaç yılında Denizli’ye geldiniz?	1990 öncesi	50	50	100
		50,0%	50,0%	100,0%
		72,5%	38,2%	50,0%
	1990 ve sonrası	19	81	100
		19,0%	81,0%	100,0%
		27,5%	61,8%	50,0%
Total	69	131	200	
	34,5%	65,5%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	

$$X^2=21,263 \text{ sd}=1 \text{ p}=,000$$

Bir gün zengin olacağını düşünenlerin % 72,5’i 1990 öncesinde, % 27,5’i 1990 ve sonrasında; bir gün zengin olacağını düşünmeyenlerin ise % 38,2’si 1990 öncesinde, % 61,8’i 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç etmiştir. Bir gün zengin olacağını düşünenler 1990 öncesinde yoğunlaşırken, düşünmeyenler 1990 ve sonrasında yoğunlaşmaktadır. Denizli’de yaşanan süre ile zengin olma düşüncesi arasında güçlü bir ilişki vardır ($x^2=21,263 \text{ sd}=1 \text{ p}=0,000$)

5.2. Nitel Araştırma Verilerinin Analizi

5.2.1. Denizli ve Yoksulluk

Denizli, ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyi açısından Türkiye’nin önemli illeri arasında yer almaktadır. Özellikle sanayi alanındaki atılımları şehrin öneminin artmasında önemli bir yere sahiptir. Tarihten gelen sanayi alt yapısı, günümüz özellikleri ile de birleşerek özellikle 1980’li yıllardan sonra önemli bir hamle yapan Denizli sanayi, günümüzde de ülke ekonomisi içindeki etkinliğini korumaktadır. Kalkınmada öncelikli iller arasına alındığı 1973 yılında ekonomik ve sosyal gelişmişlik sıralamasında 63 il arasında 38. sırada yer alan Denizli 1995’te 76 il içinde 16. sıraya girmiştir. Günümüzde ise sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi sıralamasında 12. sırada yer almaktadır. Tekstil sanayi, yüksek istihdam hacmi ve zamanda yarattığı katma değer büyüklüğü bakımından Denizli’nin önde gelen sanayi sektörü durumundadır⁴. Ayrıca

⁴ www.prohayat.com/2012/03/16/denizli-ekonomisi

şehirde sanayi sektöründen başka, tarım, turizm ve hizmet sektörü de aktif bir yapıya sahiptir. Denizli'nin ekonomik yapısındaki bu sürekli gelişme, iş olanaklarını da arttırmış ve şehir göç için önemli bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Özellikle Afyon, Aydın, Burdur gibi çevre illerden yoğun olarak göç alırken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan da göç almıştır. Ayrıca 1990'larda Doğu illerinden kent merkezlerine doğru başlayan göç akımından Denizli'de nasibini almış ve bu yıllarda Doğu illerinden önemli ölçüde göçmen kabul etmiştir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Denizli'ye gelen göçmenlerin büyük bir kısmı Esentepe'de yoğunlaşırken, Gümüşler, Yeşilyurt, Muratdede, TOKİ göçmenlerin yaşadığı mahalleler arasında yerini almıştır. Denizli'de özellikle Ağrı, Siirt ve Muş kentlerinden gelen göçmenlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Ağrılıların Denizli'ye göçü genellikle 1970'lerde ekonomik sebeplerden dolayı olurken, Siirt ve Muşluların göçü 1990'larda siyasi sebeplerden dolayı olmuştur. Bunların dışında Erzurum, Batman, Diyarbakır ve Van'dan gelen göçmenlerde bulunmaktadır.

Araştırmamız Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen göçmenlerin yoğunlukta olduğu Esentepe ve Yeşilyurt semtlerinde yapılmıştır. Esentepe ve Yeşilyurt Denizli'nin merkezinde değildir, ancak merkeze çok yakındır. Yeşilyurt'tan Denizli'nin merkezinde yer alan Bayramyeri'ne yürüyerek gelinebilmektedir, ayrıca devlet hastanesine de çok yakındır. Bayramyeri'nden çıkıp Yeşilyurt'a girildiğinde binaların yapısındaki değişiklik dikkat çekmektedir. Genelde tek ya da iki katlı binalar ile apartmanlar karışık durumdadır. Neredeyse her sokakta bir apartman inşaatı göze çapmaktadır. Dikkat çeken bir diğer nokta, bazı apartmanların yapımının tam olarak bitirilmeden, içinde yaşayanların olmasıdır. Bu durumda olan binaların genelde bir ya da ikinci kata kadar yapımı tamamlanmıştır. Yeşilyurt'an sonra Esentepe gelmektedir ve Esentepe'ye doğru ilerledikçe apartmanlar yerini tek ya da iki katlı, geneli bahçe içinde müstakil evlere bırakmaktadır. Mahallelerde gecekonduya yok denecek kadar az rastlanılmıştır. Bu, gecekonduların yıkılarak yerine apartman yapılması ya da zamanla gecekonduların yapılaşmaların müstakil evlere çevrilmesinden kaynaklanmaktadır. Araştırma yaptığımız mahallelerde ciddi anlamda bir alt yapı sorunu yoktur, yollar asfalttır. Merkeze ulaşım büyük ölçüde minibüs hattı ile sağlanmaktadır. Evlerin içinde su, elektrik, banyo, WC bulunmaktadır ve ısınma odun sobaları ile sağlanmaktadır. 1990 öncesinde göç edenlerin büyük bir kısmının oturduğu ev kendine ait iken, yirmi yıl ve daha az bir süredir Denizli'de yaşayanların geneli kiracıdır. Bu durum Işık ve Pınarcıoğlu'nun belirttiği gibi, 1990 sonrasında göç edenlerin yoksulluğu bir

öncekilerden devralarak, nöbetleşe yoksulluk piramidinin en altında yerlerini aldıklarını göstermektedir.

Araştırma sırasında girilen bazı evlerde hiç mobilya olmadığı görülmüştür. Bu duruma özellikle yirmi yıldan az bir süre önce Denizli'ye gelen göçmenlerin evlerinde rastlanmıştır. Mobilya olmayan evlerde genelde yer minderleri kullanılmaktadır. Evlerde televizyon, buzdolabı ve çamaşır makinesi gibi elektrikli makineler bulunmaktadır. Ancak bu makinelerin de eski olduğu göze çarpmaktadır.

Göçmenlerin eğitim düzeyi oldukça düşüktür, geneli ya ilkokul mezunudur ya da hiç okula gitmemiştir. Kadınlarda ise okula gitmeyen ve okuma-yazma bilmeyenlerin oranı daha yüksektir. Göçmenlerin büyük bir kısmı inşaat sektöründe istihdam etmektedir. İnşaat işçiliğine çok erken başlayanlar zamanla sıvacı, fayansçı gibi inşaatın özel bir alanında uzmanlaşırken, geneli amele, yani vasıfsız işçi olarak çalışmaktadır. Görüşmecilerin belirttiğine göre, kış aylarında inşaat işi pek olmadığı için bu aylarda çok sık işsiz kalmaktadırlar. İnşaat işi sürekli bir iş olmadığı için sigortaları da düzenli değildir. Görüşmecilere işlerinden memnun olup olmadıklarını sorduğumuzda geneli *“olmayıpta ne yapalım”* diyerek mecbur oldukları için bu işi yaptıklarını belirtmiştir. İnşaat işinden ortalama 1000 TL ücret elde etmektedirler. Ancak bu para günlük ihtiyaçlarına ancak yetmektedir. Denizli'de tekstil sanayi gelişmiş olmasına rağmen göçmenlerin çok az bir kısmının bu alanda istihdam edilmesi dikkat çekici bir durumdur. Kadın göçmenlerin geneli çalışmamaktadır. Bunun nedeni daha çok kültürden kaynaklanmaktadır, yani kadının çalıştırılmasına hoş bakılmamaktadır. Ancak çocuklarını çalıştıran göçmenler vardır. Kız çocukları genelde tekstilde çalışırken, erkek çocuğu inşaatta babası ile çalışmakta, pamuk şeker ve su gibi gıdaları satmakta ya da garsonluk ve çıraklık gibi işleri yapmaktadır.

Göçmenlerin çocuklarının genelinin eğitim durumu ise kötüdür. Esentepe ve Yeşilyurt'ta ki göçmenlerin çocuklarının neredeyse hepsi bu semtlere yakın olan Muratdede'deki bir ilkokula gitmektedir. Bu okulun müdürü ile yaptığımız görüşme, göçmen çocuklarının başarısının çok düşük olduğunu, ailelerin okula pek uğramadıklarını ve ilgisiz olduklarını, hatta çocuğunun kaçınıcı sınıfta olduklarını dahi bilmeyen velilerin olduğunu, okuldan sonra bazı çocukların çalıştıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca çocukların çoğu ortaokuldan sonra okulu bırakmakta ve çalışmaya başlamaktadır.

Genelde göçmenler Bayramyeri'nden öteye gitmemektedirler. Giyim ve gıda ihtiyaçlarını büyük ölçüde Bayramyeri'nden ve semt pazarından sağlamaktadırlar.

Erkek göçmenler iş nedeniyle ya da başka sebeplerle kent merkezine giderken, kadın göçmenler mahallelerinden nadiren çıkmaktadır. Kadın göçmenler arasında Türkçe bilmeyenler ya da çok az bilenler vardır. Akraba ve hemşerileriyle birlikteyken özellikle kadınlar Kürtçe konuşmaktadır.

Genelde gecekondü mahallelerinin olmazsa olmazı tavuk ve koyun gibi küçükbaş hayvan yetiştirme durumundan söz edilebilir. Ayrıca mahallelerde boş arazilerde ve evlerin bahçelerinde tandırların olduğu görülmüştür. Kadınlar bu tandırlarda evlerinin ekmek ihtiyacını karşılayarak, haftalık ekmek stoku yapmaktadır. Göçmenlerden bazıları Sosyal Yardımlaşmadan, mahalle Muhtarlıkların ya da Denizli Belediye'sinden kömür, gıda ve para gibi yardımlar almaktadır. Bazı görüşmecilerde sigorta olduğu için Sosyal Yardımlaşmanın yardım vermediğini belirtmiştir.

Genel anlamda Denizli'nin göçmen mahallelerindeki yoksulluk hallerinin 2000'lerin başlarında ülkedeki yoksulluk durumu kadar kötü olmadığı görülmektedir. Her şeyden önce burada mutlak anlamda yoksulluk nadir denecek kadar azdır. Ancak geneli görece yoksulluk sınırı içerisindeyken. Özellikle 1990 sonrasında Denizli'ye göç edenlerin büyük bir kısmı görece olarak yoksulluk içindedir. Geneli gıda ve giyim gibi sadece ihtiyaç dâhilinde tüketim yapmaktadırlar ve birçok tüketim ürününü kullanılmayacak hale gelene kadar değerlendirmektedirler. Kazanılan paranın büyük bir kısmı temel ihtiyaçları karşılamaya ancak yettiği için ne sosyal etkinliklere ne de gelecek için yatırıma olanak kalmaktadır. Ancak bir kişiden fazla çalışanın olduğu hanelerde birikim ya da yatırım yapılabilmektedir.

5.2.2. İşsizliğe Enformel Çözüm: İnşaat İşçiliği

Kırdan gelenlerin büyük miktarda sermayeye sahip bulunmamaları ve tecrübe sahibi olmamaları, birçok açıdan ekonomik faaliyet içine girmelerini engelleyebilmektedir (Yıldız, 2008: 350). Böyle bir durumda, formel sektörde iş bulamayan göçmenler hem sermaye gerektiren işlerin çok az olduğu ya da hiç olmadığı hem de iş alanlarının örgütlenmemiş olmasından kaynaklı olarak işe girişte kuramsal engellerin bulunmadığı enformel sektöre yönelmektedir (Kaygalak, 2009: 21). Buna göre enformel sektör vasıfsız ve sermayesiz olan yoksul göçmenler için önemli ölçüde çalışma fırsatları yaratarak onların iş sorununu çözmektedir.

Denizli'de yaşayan göçmeler de iş sorununu büyük ölçüde enformel sektör ile çözmektedir. Yapılan görüşmelere göre göçmecilerin yarısından fazlası, enformel

sektörün en bilinen işlerinden biri olan, inşaat işçiliği yapmaktadır. Hatta göçmenlerin büyük bir kısmı Denizli'ye ilk geldiğinde iş hayatına inşaat işçiliği ile başlamıştır. Enformel sektör, kendi hesabına ve ücretli çalışanlar olarak ikiye ayrılmakta ve inşaat işçiliği ücretli yapılan işler arasında yer almaktadır. İnşaat işçiliği emek yoğun bir iştir yani kol gücüne dayanmaktadır, eğitim ve belirli bir uzmanlık da gerektirmemektedir. Görüşme yaptığımız göçmelerin çoğu, ilkokul ve ortaokul mezunudur ve mesleki anlamda özel olarak uzmanlaştıkları herhangi bir alan hemen hemen yok gibidir. Dolayısıyla inşaat işçiliği göçmenler için önemli bir istihdam alanı olmaktadır.

İnşaat işçiliği, iyi kötü göçmenlerin geçimlerini sağlamaya yetecek gelir elde etmelerine imkan vermektedir. Ancak sonuçta enformel sektör içinde yer alan bir meslektir. Yani örgütlü olmayan, geçici, düzensiz bir iştir ve her an işsiz kalma durumu söz konusudur. Öyle ki inşaat işçiliği, inşaat bitene kadar devam eder, inşaat bittikten sonra işçilerin hepsi yeni bir iş bulana kadar işsiz kalır. Bu bağlamda göçmenlere çok sık işsiz kalıp kalmadıklarını sorduğumuzda genellikle kışın işsiz kaldıklarını belirtmişlerdir. Muş'tan gelen bir göçmen bu durumu “*kış boyunca bahara kadar iş olmuyor (M.92)*” şeklinde dile getirmiştir. Başka bir görüşmecide aynı şekilde “*kışın hep oturuyoruz (E.85)*” diyerek bu konudaki sıkıntısını dile getirmiştir.

Enformel sektörün özelliklerinden biri de bu sektörde çalışanların sosyal güvenceden tamamen ya da kısmen yoksun olmalarıdır. Başkası adına ücretli olarak çalışanların sigortaları kimi zaman işveren tarafından ödenirken kimi zaman da ödenmemektedir. Ödendiği durumlarda ise, yapılan işler sürekli olmadığı için sigorta ödemeleri kesintiye uğramaktadır. Şırnaklı bir göçmen sigortasının çalıştığı gün kadar yatırıldığını belirtmektedir. Ağrılı bir göçmen ise sigortasının durumunu “*iş oldukça açılıyor, işe bağlı (A.97)*” ifadeleriyle dile getirmektedir. İnşaat işçiliği, ağır çalışma koşullarına sahiptir ve herhangi bir iş kazası yaşandığı takdirde kalıcı fiziksel hasarların oluşma riski yüksektir. Böyle çalışma koşullarına sahip bir ortamda iş devam ettiği sürece sigorta ödendiği için çalışanlar tam anlamıyla bir sosyal güvenceden yoksundur.

Enformel sektörde istihdam edilenler aynı zamanda “çalışan yoksullar”dır. Yani çalışmalarına rağmen yoksulluk sınırını aşip genel refah düzeyine ulaşamayanlardır. Bu sektörde yer alan meslekler geçimlik mesleklerdir ve elde edilen para genelde başta gıda olmak üzere giyim ve barınma gibi temel ihtiyaçları karşılamaya ancak yetmekte, dolayısıyla birikime ya da herhangi bir alana yatırım yapmaya olanak yok gibidir. Göçmenlere para biriktiriyor musunuz? diye sorduğumuzda genel olarak biriktirecek paranın olmadığı söylenmişlerdir. Bu konuda Ağrılı bir göçmen sitem içeren şu cevabı

vermiştir; “*Ancak kendimi doyuruyorum, nasıl biriktireyim? (A.82)*”. Erzurumlu bir görüşmeci de bu konudaki sıkıntısını “*nerede para, bulaki biriktirek... E.85)*” şeklinde ifade etmektedir. Bir başka görüşmeci ise “*olsa da biriktirsek V.97)*” diyerek bu konudaki çaresizliğini dile getirmiştir.

Sektör her ne kadar vasıfsız, eğitimsiz ve herhangi bir alanda uzmanlık sahibi olmayan insanlara iş sağlasa da zamanla bu sektörde yapılan bazı iş kollarında uzmanlaşmalar olmaktadır. Yapılan görüşmelerden, göçmenlerin yarısından fazlasının ilk geldiğinde çalışma hayatında inşaat işçisi olarak başladığı ama zamanla aralarında inşaat sektörünün özel bir alanında uzmanlaşmaların olduğu öğrenilmiştir. Mesela başlangıçta sadece işçi olan ama zamanla kalıpcı, sıvacı, fayansçı... olanlar vardır ve bu alanlarda çalışanların geliri amelelik yapanların gelirinden nispeten daha yüksektir.

Göç alan diğer kentlerde olduğu gibi Denizli’de de göçmenler kentte tutunabilmek ve iş sorununu çözmek için enformel sektöre yönelerek, bu sektörün en bilinen mesleklerinden biri olan inşaat işçiliğini meslek olarak seçmişlerdir. Enformel sektörde yer alan diğer meslekler gibi inşaat işçiliği de, sürekliliği olmayan, örgütsüz, düzensiz gelir getiren, sosyal güvenceden yoksun bir meslektir. Bu işten elde edilen maaş aylık ortalama 1000 TL civarındadır. Ne var ki işin geçici olması, göçmenlerin kış boyunca çalışmaması düzenli para biriktirmeye izin vermemektedir. Dolayısıyla göçmenler mutlak anlamda yoksul olmasalar da görel olarak yoksulluk sınırı içinde bulunmaktadır. Ancak her şeye rağmen enformel de olsa işsizlik sorununa bir çözüm olarak inşaat işçiliği ile kentte kendilerini var edebilmektedirler.

5.2.3. Göçmenlerin Hayata Karşı Aldıkları Tavır

Yoksulluğun, bu sorunu yaşayan insanlar üzerinde, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanda yol açtığı sorunlar, kişinin ruhsal hayatında da ciddi sarsıntılara neden olmaktadır. Yoksullun, formel sektörde iş bulamaması, toplumdan dışlanması, hem kendisinin hem de ailesinin ihtiyaçlarını karşılayamaması ve toplum içinde sesini duyuramaması, onun kendini eksik ve aciz hissetmesine, hayata karşı daha karamsar olmasına ve geleceğe umutsuz bakmasına, dolayısıyla hayattan nefret etmesine sebep olmaktadır.

Görüşmeler sırasında yoksul göçmenlerin yaşadıkları zorlu hayat karşısında karamsar olup olmadıklarını sorgulamak için “haytan memnun musunuz?” diye sorulmuştur. Siirtli bir görüşmeci sağlıklı olmasının hayattan memnun olması için

yeterli olduğunu belirten şu ifadeyi kullanarak soruya cevap vermiştir: “*şükür, sağlıklıyız (S.85)*”. Siirtli göçmenlerden biri ise “*Allaha çok şükür (S.87)*” ifadesini kullanarak hayattan memnun olduğunu dile getirmiştir. Başka bir Siirtli göçmen Denizli’ye ilk geldiği zamanlardaki hali ile karşılaştırma yaparak “*Allah’a bin şükür, geldiğimizde yastıklarda oturuyorduk (S.97)*” şeklinde cevap vererek şuan ki hallinden memnun olduğunu belirtmiştir.

Görüşmecilerden bazıları ise çok daha kötü durumda olan insanlarla kendilerini karşılaştırarak bu soruya cevap vermiştir. Siirtli bir göçmen “*Allah’a şükür, bizden beter insanlar var. Ben hayatımdan memnunum S.02)*” şeklinde cevap verirken; Diyarbakırlı bir göçmende “*Allah’a çok şükür, beterin beteri var (D.10)*” diyerek düşüncesini dile getirmiştir.

Göçmenlerin hayata karşı karamsar olup olmadıklarını öğrenmek için geleceğe nasıl baktıklarını bilmek önemlidir. Görüşmecilere gelecek ile ilgili beklentileri sorulduğunda genelinin Allah’a ve kadere dayanarak cevap verdikleri görülmüştür. Buna göre Muşlu bir göçmen “*Allah’ın kaderidir, taktiridir (M.82)*” derken; Siirtli bir göçmen “*Allah bilir (S.89)*” şeklinde cevap vermiştir. Diyarbakırlı bir göçmen ise gelecek adına iyi düşündüğünü belirterek şu cevabı vermiştir: “*İnşallah iyi olur. İyi düşünüyoruz, kötü düşünmüyoruz (D.94)*”. Siirtli bir göçmende gene gelecek için iyi düşünmek gerektiğini belirten şu cevabı vermiştir: “*İnsan kötü olarak düşünürse iyi olmaz (S.93)*”. Başka bir Siirtli göçmen ise insanın gelecek için mücadelecisi olması gerektiğine dikkat çekerek “*insan gayret ederse her şey daha iyi olacak. Her şey insanın elinde, mücadele ederse olur (S.89)*” şeklinde cevap vermiştir.

Yoksulluk kültürü, geleceğe dair bir umut üretmez (Can, 2001: 213). Ancak görüşmecilerin ifadelerinde gelecek adına umutsuz olduklarını belirten ifadelere pek rastlanmamıştır. Ayrıca katılımcıların geneli hayatından memnundur. Dolayısıyla katılımcılar hayat karşısında kötümser bir tavır içinde değildirler.

5.2.4. Göçmenlerin “Yoksul” Tanımları

Yapılan araştırma ve gözlemler sonucunda yoksul, genel itibarıyla, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan, bu ihtiyaçlarını karşılayabilecek gelirden mahrum olan kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu yoksulluğa ve yoksula dışarıdan bakılarak yapılmış bir tanımdır. Önemli olan bizzat yoksulluğun içinde bulunan insanların yoksulu nasıl tanımladığıdır.

Görüşmeler sırasında yoksul göçmenlere “yoksul kimdir?” diye sorulmuştur ve Denizli’deki yoksulların bu soruya genelde kendi yaşamlarından ve çevrelerindeki hayatlardan yola çıkarak cevap verdiği görülmüştür. Görüşmecilerin çoğu maddi yetersizliğe dikkat çekerek kendilerince yoksulun kim olduğunu söylemiştir. Buna göre Erzurumlu bir göçmen “*ekmeği, parası bulunmayan (E.82)*”, Diyarbakırlı bir göçmen “*durumu olmayan, her şeyden yoksun olan (D.10)*”, Ağrılı bir göçmen “*bir lokma ekmeğe muhtaç olan (A.82)*”, bir başka Ağrılı ise “*evi olmayan, yiyecek içeceği olmayan (A.97)*”, Siirtli bir göçmen ise “*evsiz, parası olmayan (S.93)*” şeklinde yoksulu tanımlamıştır. Bu tanımlarda özellikle yoksulun, ev, yiyecek ekme ve paradan mahrum olmasına vurgu yapılmaktadır.

Görüşmecilerden bazıları da yoksulu, bizzat kendi yoksulluğuna vurgu yaparak, diğer bir deyişle kendini göstererek tanımlamıştır. Erzurumlu bir görüşmeci, “*bizim gibilere, çocuğu çok olan, işi olmayanlara (E.84)*” diyerek çok çocuk sahibi olmayı ve işsizliği yoksulluğunun bir göstergesi olarak belirtmiştir. Siirtli bir görüşmeci işsizliğine vurgu yaparak “*iş olmayan benim durumumda insana denir (S.92)*” şeklinde cevap vermiştir. Siirt ve Batmanlı göçmenler ise maddi yetersizliğe dikkat çekmiş ve ilki “*bizim gibi dar gelirli aileler (S.89)*” şeklinde cevap verirken, ikincisi “*evi, parası olmayan bizim gibilere denir (B.97)*” cevabını vermiştir. Bir başka görüşmeci ise bu soruya “*benim, benim, ben... (M.93)*” diyerek tepki göstermiştir.

Çalışmamak, işsizlik yoksulluğun temel sebepleri arasında gelmektedir ve görüşmecilerden bazıları da bu duruma dikkat çekerek “yoksulu” tanımlamıştır. Ağrılı bir görüşmeci “*çalışma gücü olmayan, [çünkü] çalışan yoksul olmaz (A.72)*” diyerek çalışmanın önemini vurgulamıştır. Siirtli bir göçmen “*çalışmayan, dilencilik yapan(S.97)*”, Muşlu bir göçmen “*çalışmayan tembel olan (M.04)*”, bir başka Muşlu “*çalışmayan, işi olmayan, sağlığı yerinde olmayan insan (M.03)*” şeklinde yoksullun kim olduğunu belirtmiştir.

Muş’lu bir göçmen “yoksul kim?” sorusuna cevap verirken önce “*çocuklar çok oldumu, okuması olmadımı, bir inşaatta amelelik yapar*” diyerek yoksulun kim olduğunu belirttikten sonra “*halimizden memnunuz, bizden daha kötüler var. Elhamdülillah biz iyiyiz (M.82)*” diyerek daha kötü durumda olanları düşünerek kendinin yoksul olmadığını vurgulamıştır. Vanlı bir göçmen de, Türkiye’nin durumuna ve eğitimsizliğe dikkat çekerek “*Türkiye yoksul, Türkiye yoksul, eğitimsizlikten yoksul (V.77)*” cevabını vermiştir. Ağrılı bir görüşmeci ise bu soruya çok farklı bir boyuttan bakarak şu cevabı vermiştir: “*Fakirler zengindir, zenginler fakirdir. Onlar Allah’a*

sığındığı için, onlar da Allah'ı nadiren hatırladığı için (A.82)''.

Görüldüğü gibi göçmenler yoksulun kim olduğunu belirtirken, konuyu çeşitli açılardan değerlendirerek farklı “yoksul” tanımları ortaya koymuşlardır. Bu tanımlarda kimisi maddi yetersizliğe ve işsizliğe vurgu yaparken kimi de bizzat kendini adres göndererek yoksul profilini belirlemiştir.

5.2.5. Göçmenlere Göre Yoksulluktan Kurtulmanın Yolu

Modern dünyada yoksulluk şiddetlenerek artarken, devlet yöneticileri, ulusal ve uluslar arası kurum ve kuruluşlar yoksulluk sorunu üzerine eğilmiş ve bu sorunun şiddetini azaltmak için bir takım uygulamalar içine girmiştir. Ancak yoksulluğun halen varlığını olduğu gibi koruması, yapılan uygulamaların yetersiz kaldığını göstermiştir. Bu durum da, yoksulluktan kurtulmanın nasıl mümkün olacağını gündeme getirmiştir.

Yoksulluktan kurtulmanın bir yolu olup olmadığına yoksulların nasıl baktığını öğrenmek için yoksul göçmenlere “Fakirlikten kurtulmanın yolu nedir?” diye sorulmuştur. Görüşmecilerin geneli çalışmak şeklinde cevap vererek istihdam meselesine dikkat çekmiştir. Erzurumlu bir görüşmeci “*bol bol çalışmak (E.82)*”, Şırnaklı bir görüşmeci “*çalışmak, güven sağlamak, ayrıca tembellikten kaçınmak (Ş.06)*”, Siirtli bir görüşmeci “*sağlık, huzur ve çalışma (S.97)*”, Vanlı bir görüşmeci “*çalışmak, çalışmak (V.77)*”, Siirtli bir görüşmeci “*çalışmak, insan çalışırsa Allah verir (S.82)*”, Ağrılı bir görüşmeci “*çalışmak, Allah'a şükrederse, gayret ederse (A.97)*” şeklinde cevap vererek yoksulluktan kurtulmak için çalışmanın gerekliliğini belirtmişlerdir. Bazı görüşmeciler de çalışmanın yanında birikimli ve tutumlu olmanın gereğine vurgu yapmıştır. Buna göre Siirtli bir görüşmeci “*çalışkan olursa, har vurup harman savurmasa... (S.89)*”, Ağrılı bir görüşmeci “*çalışıp para biriktirmek (A.86)*”, Siirtli bir görüşmeci “*çalışmak ve para biriktirmek (S.94)*”, Muşlu bir görüşmeci “*çalışmak, çaba sarf etmek, tutumlu olmak (M.03)*”, başka bir Muşlu görüşmeci “*çalışıp birikim yapmak (M.93)*” cevabını vermiştir. Muşlu bir göçmen yoksulluktan kurtulmak için insanın kafasını kullanması gerektiğine dikkat çekerek “*insan kafasını çalıştırdı mı iyi yerlere kadar gider (M.82)*” cevabını verirken; Erzurumlu bir görüşmeci de eğitimin önemine vurgu yaparak “*çocukların okuması, iyi bir gelecek hazırlaması kendine (E.85)*” diyerek düşüncelerini ifade etmiştir.

1991 yılında siyasi nedenlerden dolayı zorunlu göçe maruz kalan Siirtli bir görüşmeci devletin ve birçok kurum ve kuruluşun bildiği ama dile getirmediği

yoksulluk sorununun çözümünü şu şekilde dile getirmiştir; *“Kimseyi yerinden yurdundan göç ettirmemek; tertip düzeni bozmadan iş sahalarını açarak, istihdam yaratarak; devletten gıda yardımı, kömür yardımı, para yardımı verilerek fakirlik önlenemez”*, Siirtli görüşmeci bu şekilde yoksulluktan kurtulmanın yollarını belirttikten sonra *“bu sefer doğulu olduğum için iş ver, iş ver iş veeer... (S.91)”* diyerek bu konudaki sıkıntısını haykırmıştır. Siirtli görüşmecinin de belirttiği gibi yoksulluğun önlenmesi noktasında sosyal yardımlarla bir yere varılmaz. Bu konuda atılması gereken ilk ve en önemli adım istihdam alanlarını genişleterek işsizlik sorununa çözüm bulmaktır. Diğer bir ifade ile çalışabilecek durumda olan yoksulların formel sektörde istihdam edilmesini sağlamaktır.

Şunu belirtmeliyiz ki; görüşmeciler için yoksulluktan kurtulmak zengin olmak değildir. Onlar için yoksulluktan kurtulmak; düzenli ve tatmin edici gelir getiren bir işe sahi olmak ve hem ailesi hem de kendi için yarın ne olacak sıkıntısını yaşamamaktır.

Görüşmecilerin ifadeleri, yoksulluk kültürüne sahip yoksulların bir özelliği olarak gösterilen çalışmaktan kaçınmak ve tembellik özelliklerinin olmadığını göstermektedir. Görüşmecilerin geneli çalışmaktadır, yani “çalışan yoksul”dur ve durumu iyi olmayanlara verilen sosyal yardımlar ile bir yere varılamayacağını ve yoksulluktan kurtulmak için çalışmak gerektiğinin farkındadırlar.

BULGULAR

Araştırmada yoksul göçmenlerin, meslek, elde edilen gelir, tüketim alışkanlıkları, hemşerilerle olan ilişkiler, toplumdaki dışlanma durumu, yoksulluktan kurtulma çabası, geleceğe yatırım yapma eğilimi ele alınarak varılan yerde yaşanan süreye göre göçmenin yoksulluk hallerindeki değişim belirlenmiştir.

Araştırma kapsamına giren göçmenlerin mesleklerinin özel yetenek ve eğitim gerektiren meslekler olmadığı görülmektedir. 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında göç edenler inşaat sektöründe yoğunlaşmaktadır. Bu sektör içerisinde ise yoğunluk vasıfsız işçilerde yani amelelerde olurken, kalıpcı, sıvacı, fayans gibi inşaat sektörünün belirli alanlarında uzmanlaşmış olanlar da vardır. İnşaat sektörü dışında yer alan mesleklerin oranları ise oldukça düşüktür. Göçmenler arasında işsizlik oranlarının düşük olmasına rağmen 1990 ve sonrasında göç edenlerde işsizlik, 1990 öncesinde göç edenlerden yüksektir.

Göçmenlerin yıllar içerisinde mesleklerinde ne gibi değişimler olduğunu belirleyebilmek için Denizli'ye ilk geldiklerindeki mesleklerinin neler olduğunu bilmek önemlidir. Buna göre hem 1990 öncesinde hem de 1990 ve sonrasında göç edenlerin yarısından fazlası inşaat işçiliğinde yoğunlaşmaktadır. İnşaat işçiliği enformel sektör içinde yer alan, kol gücüne dayanan ve çalışma şartları oldukça ağır bir iştir. Üstelik sürekli gelir getiren güvenli bir iş de değildir. Ancak oranların yüksek olmasından da anlaşılacağı gibi göçmenler için önemli bir gelir kapısıdır. Göçmenlerin büyük bir kısmının bugün halen inşaat sektörü içinde istihdam edilmesi gösteriyor ki, Denizli'ye gelindiğinde yapılan ilk işe bugün de devam edilmektedir. Ancak başlangıçta işe amele olarak başlayan ve zamanla sıvacı, kalıpcı gibi belirli alanlarda uzmanlaşanlar da vardır.

Çok sık işsiz kalma durumuna bakıldığında hem 1990 öncesinde hem de 1990 ve sonrasında göç edenlerde işsiz kalma oranları yüksektir. Ancak bu oran 1990 ve sonrasında göç edenlerde daha yüksektir. Her iki kategoride de işsiz kalma sıklığının fazla olması katılımcıların neredeyse yarısının inşaat ile ilgili bir işte çalışmasından kaynaklanmaktadır. Herhangi bir inşaat yapımında çalışan işçiler o inşaat bittikten sonra yeni bir inşaat işi bulana kadar işsiz kalmaktadır. Bu durumda doğal olarak göçmenlerin çok sık işsiz kalmasına sebep olmaktadır. Araştırmanın ilk hipotezi olan Denizli'de yaşanan süre ile göçmenlerin yaptığı meslekler arasında bir ilişki olduğu yönündeydi. Ancak her iki kategoride yer alan göçmenlerin yarısından fazlasının enformel sektörde yer alan inşaat işçiliği yapması, yıllar içinde mesleki yapıda pek fazla bir değişimin

olmadığını göstermektedir. Göçmenlerin enformel sektörde istihdam ediyor olması Denizli’de yaşanan süre ile yapılan meslek arasında zayıf bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna karşılık elde edilen bulgular gösteriyor ki 22 yıldan fazladır Denizli’de yaşayan göçmenlerin büyük bir kısmı halen formel sektöre geçememiştir.

Göçmenlerin elde ettiği gelire bakıldığında her iki kategoride yer alanların 500-1000 TL arasındaki gelir üzerinde yoğunlaştığı görülürken; gene her iki kategoride 500-1000 TL arası gelir elde edenlerden 1600 TL ve üzeri gelir elde edenlere doğru düzenli bir azalma görülmektedir. Elde edilen gelirin 500-1000 TL arasında yoğunlaşması göçmenlerin yarısından fazlasının inşaat işçisi olarak çalışmasından kaynaklanmaktadır. Buna karşılık 1990 öncesinde göç edenlerde 1100-1500 TL ve 1600 TL ve üzeri gelir elde edenlerin oranı, 1990 ve sonrasında göç edenlerden daha fazladır.

Katılımcıların büyük bir kısmının çocuğu/çocukları çalışmamaktadır. Çalışan çocukların oranı ise 1990 öncesinde göç edenlerde, 1990 ve sonrasında göç edenlerden daha yüksektir. Her iki kategoride kendisine gelir getiren mal mülke sahip olanların oranı oldukça düşüktür. Buna karşılık bir karşılaştırma yapacak olursak; 1990 öncesinde göç edenlerde herhangi bir mal/mülke sahip olma oranı, 1990 ve sonrasında göç edenlerden daha fazladır.

1990 öncesinde Denizli’ye göç edenlerin büyük bir kısmı zaman zaman peşin para sıkıntısı çekmektedir. Hemen hemen her zaman para sıkıntısı çekenler ile hemen hemen hiçbir zaman para sıkıntısı çekmeyenlerin oranları aynı ve düşüktür. 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise hemen hemen her zaman ve zaman zaman para sıkıntısı çekenlerin oranı aynı ve yüksektir. Hemen hemen hiçbir zaman para sıkıntısı çekmeyenlerin oranı ise oldukça düşüktür. Buna göre 1990 ve sonrasında göç edenler, 1990 öncesinde göç edenlerden daha fazla peşin para sıkıntısı çekmektedir. Denizli’de yaşanan süre ile alışverişteki ödeme biçimi arasındaki ilişkiye bakıldığında hem 1990 öncesinde hem de 1990 ve sonrasında göç edenlerin peşin ödeme biçimi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak peşin ödeyenleri kendi içinde karşılaştırdığımızda 1990 öncesinde göç edenlerin oranı, 1990 ve sonrasında göç edenlerin oranından daha yüksektir. Alışverişini veresiye yapanlarda ise 1990 ve sonrasında göç edenlerin oranı, 1990 öncesinde göç edenlerin oranından daha yüksektir.

1100-1500 TL ile 1600 TL ve üzeri aylık gelir elde edenlerin, çocuğu/çocukları çalışanların ve kendine gelir getiren mal/mülke sahip olanların oranlarının 1990 öncesinde göç edenlerde daha yüksek olması, peşin para sıkıntısı çekenlerin oranının 1990 öncesinde göç edenlerde az olması, alışverişlerini peşin yapanların yüksek olması,

Denizli’de yaşanan süre arttıkça gelirin de arttığını göstermektedir.

Denizli’de yaşanan süre ile alışveriş yapma sıklığına bakıldığında, 1990 öncesinde Denizli’ye gelenlerde her hafta ve ihtiyaç oldukça alışveriş yapanlarda yoğunluk görülmektedir ve oranlar birbirine çok yakındır. 1990 ve sonrasında gelenlerin oranları ise her hafta mutfak alışverişi yapanlardan ihtiyaç oldukça yapanlara doğru düzenli olarak artmaktadır. Market ürünlerinde dikkat edilen unsurlara bakıldığında ise, 1990 öncesinde göç edenlerde alınan ürünün fiyatının düşük olmasına ve kalitesine dikkat edenlerin oranı birbirine yakın ve yüksektir; buna karşılık ürünlerin markasına dikkat edenlerin oranı düşüktür. 1990 ve sonrasında Denizli’ye gelenlerin neredeyse tamamına yakını ürünlerin fiyatına dikkat etmektedir. Buna karşılık kalitesine ve özellikle markasına dikkat edenlerin oranları oldukça düşüktür. 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında gelenlerin oranlarını göz önünde bulundurarak, Denizli’de yaşanan süre arttıkça alınan ürünlerde fiyatın yanı sıra kalitesine de önem verildiğini söyleyebiliriz. Hem 1990 öncesinde hem de 1990 ve sonrasında göç edenlerin, kılık/kıyafet alışverişlerinde markaya önem vermeyenlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Buna karşılık her iki kategori arasında bir karşılaştırma yapacak olursak 1990 öncesinde göç edenlerde markaya önem verenlerin oranı, 1990 ve sonrasında göç edenlerden daha yüksektir.

Denizli’de yaşanan süre ile alınan herhangi bir kıyafetin kullanım süresi arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. 1990 öncesinde göç edenlerde, aldığı herhangi bir kıyafeti eskiyene kadar kullananlarda aşırı bir yoğunluk görülürken, hevesi geçene kadar ve kullanılmayacak hale gelene kadar kullananların oranları ise aynı ve oldukça düşüktür. Buna karşılık 1990 ve sonrasında göç edenlerin oranı hevesi geçene kadar kullananlardan kullanılmayacak hale gelene kadar kullananlara doğru düzenli bir şekilde artmaktadır. Ancak hevesi geçene kadar kullananların oranında göze çarpan bir düşüş görülmektedir. Katılımcıların evlerinde mobilya olup olmadığına bakıldığında ise, 1990 öncesinde göç edenlerde birinci el mobilya kullananlardan mobilyası olmayanlara doğru gidildikçe oranlar düzenli olarak azalmaktadır. Buna karşılık 1990 ve sonrasında gelenlerin oranları birinci el mobilya kullananlardan mobilyası olmayanlara doğru düzenli olarak artmaktadır. Bu durumda Denizli’de yaşanan süre arttıkça evde mobilya kullanımı ve mobilyaların kalitesi artmaktadır.

Her hafta ve ihtiyaç oldukça mutfak alışverişi yapılması, alışverişlerde alınan ürünün fiyatına ve kalitesine önem verilmesi, giyim alışverişlerinde markaya verilen önem, alınan herhangi bir kıyafetin heves geçene ya da eskiyene kadar kullanma, birinci

el mobilya kullanımı gibi faktörlerin 1990 sonrasında göç edenlerde, diğer bir deyişle 22 yıldan fazladır Denizli’de yaşayanlarda daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum Denizli’de yaşanan süre ile göçmenlerin tüketim kalıplarının niteliği arasında bir ilişki olup olmadığını irdeleyen hipotezin doğru olduğunu kanıtlamaktadır. Buna göre Denizli’de yaşanan süre arttıkça göçmenlerin tüketim kalıplarının niteliği de artmaktadır.

Göçmenlerin sıkıntılı günlerinde hemşerilerinden destek görme durumuna bakıldığında, 1990 öncesinde gelenlerin oranları sıkıntılı günlerinde hemşerilerinden destek görenlerden görmeyenlere doğru azalırken, 1990 ve sonrasında gelenlerin oranları ise sıkıntılı günlerinde destek görenlerden görmeyenlere doğru artmaktadır. Buna göre 1990 öncesinde gelenler 1990 ve sonrasında gelenlere oranla hemşerilerinden daha fazla destek görmektedir. Genel olarak bakıldığında Denizli’de yaşanan süre ile hemşeriler arasındaki ilişki çok zayıftır. Bunun nedeni bu hipoteze yönelik sorulan sorularda, 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında göç edenlerin oranlarının bir birine çok yakın çıkmasıdır. Genel olarak her iki kategoride yer alanların hemşerileri ile arasındaki ilişkiler gelişmiş durumdadır.

1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında göç edenlerin zaman zaman kent merkezine gittiği görülmektedir. Ancak 1990 ve sonrasında göç edenlerin, hemen hemen her zaman kent merkezine gitme oranı, 1990 öncesinde gelenlerden daha düşükken, hemen hemen hiçbir zaman kent merkezine gitmeyenlerin 1990 ve sonrasında göç edenlerde oranı daha yüksektir. Bu durum, her zaman kent merkezine gidenlerin oranları düşük olsa bile, Denizli’de yaşanan süre arttıkça kent merkezine gitme sıklığının arttığını göstermektedir. 1990 öncesinde göç edenlerde yoksul olduğu için ya da doğudan geldiği için dışlandığını düşünenlerin oranı 1990 öncesinde gelenlerin oranından daha yüksektir. Ayrıca 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında Denizli’ye göç edenlerde doğudan geldiği için dışlananların oranı yoksul olduğu için dışlananların oranından daha yüksektir. Bu da gösteriyor ki, göçmenlerin dışlanmasının temelinde ekonomik etkenlerden ziyade etnik yapı ve kültürel farklılıklar yer almaktadır. Son olarak 1990 öncesinde göç edenlerde dışlandığını düşünmeyenlerin oranının oldukça yüksek çıkması, Denizli’de yaşanan süre arttıkça dışlanmanın da azaldığını göstermektedir.

Göçmenlerin çocuklarını okutma eğilimlerine bakıldığında, 1990 ve sonrasında göç edenlerde “çocuğum isterse okuturum” diyenlerden “ben istesem de çocuğum okumaz” diyenlere doğru oranlarda düzenli bir azalış vardır. 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında gelenler “çocuğum isterse okuturum” cevabı üzerinde yoğunlaşmıştır. Hatta

bu yoğunluk 1990 öncesinde gelenlerde daha yüksektir. Bu durum çocuklar okumak isterlerse ailelerinin onları okutacağını, ancak okumak istemediklerinde de okumaları için onları zorlamayacaklarını göstermektedir.

Hem 1990 öncesinde hem de 1990 ve sonrasında göç edenler, eğitimsizlik ve iş imkânlarının yetersiz olmasını yoksulluğun nedeni olarak görmektedir. Eğitim sahibi olmak göçmenler için aynı zamanda iş sahibi olmak demektir. Buna göre göçmenler için aslında yoksulluğun en temel sebebi çalışacak istihdam alanının olmamasıdır. 1990 öncesinde gelenlerde “göç etmiş olmak” nedeninin oranı oldukça düşükken; 1990 ve sonrasında göç edenlerde yoksulluğun söz konusu nedeninin oranı yüksektir. Bunun nedeni 1990 ve sonrasında göç edenlerin büyük bir kısmının iradeleri dışında göçe maruz kalmalarıdır. Son olarak her iki kategoride de çalışmamak/tembellik nedeninin oranları düşük ve birbirine yakındır. 1990 öncesinde Denizli’ye gelenler yoğunluklu olarak fakirlikten kurtulacağına inanırken; 1990 ve sonrasında gelenlerin ise yarısından fazlası fakirlikten kurtulacağına inanmamaktadır. Buna göre, Denizli’de yaşanan süre arttıkça yoksulluktan kurtuluş inancı da artmaktadır. 1990 öncesinde gelenlerin neredeyse tamamının hayatından memnun olduğu görülürken, 1990 ve sonrasında gelenlerin ise büyük bir kısmı hayatından memnundur. Buna göre, genel itibariyle göçmenler hayatlarından memnun görünmektedir.

1990 öncesinde göç edenlerin neredeyse tamamı hiçbir kurum/kuruluştan yardım almamaktadır. 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise yarısından biraz fazlası hiçbir yardım almazken, yarısından biraz azı yardım almaktadır. Diğer bir deyişle 1990 ve sonrasında gelenler 1990 öncesinde gelenlerden daha fazla yardım almaktadır. Buna göre, Denizli’de yaşanan süre arttıkça herhangi bir yardım alma oranı azalmaktadır. Bu oranlar aynı zamanda göçmenlerin yardımı tek çare olarak görmediklerini ortaya koymaktadır.

1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında gelenler, çok çalışmayı yoksulluktan kurtulmanın yolu olarak görmektedir. Bu oranlara göre göçmenler için yoksulluktan kurtulmanın bir yolu vardır, o da çok çalışmak. Ayrıca fakirlikten kurtulmanın yolu olmadığını düşünenlerin oranı 1990 öncesi ile 1990 ve sonrasında gelenlerde dikkate değer ölçüde düşüktür. Yani göçmenler içinde buldukları yoksulluk halinin kalıcı olmadığını, tam tersine çok çalışarak bu durumdan kurtulabileceklerini düşünmektedirler.

1990 öncesinde göç edenler gelecekte her şeyin daha iyi olacağı düşüncesi üzerinde yoğunlaşmaktadır, buna karşılık her şeyin kötü olacağını düşünen yoktur.

Diğer bir deyişle 1990 öncesinde göç edenler gelecek için karamsar değil, aksine oldukça umutludur. 1990 ve sonrasında göç edenlerde ise gelecekte her şeyin daha iyi olacağını düşünenlerin oranı 1990 öncesine göre neredeyse yarı yarıya düşmektedir. Ayrıca hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünenlerde yoğunluk görülmektedir. Her şeyin daha kötü olacağını düşünenlerin oranı oldukça düşüktür. Bu da gösteriyor ki, 1990 ve sonrasında göç edenler, geleceğe karamsar bakmamakta, fakat geleceğin de bu günden farklı olmayacağını düşünmektedirler. Buna rağmen gelecekte her şeyin daha iyi olacağını düşünenlerin oranı da azımsanacak kadar az değildir. Hem 1990 öncesinde hem de 1990 ve sonrasında Denizli'ye göç edenlerin büyük bir kısmı çocuklarının gelecekte daha rahat bir hayatının olacağına inanmaktadır. Ancak 1990 öncesinde göç edenler ile 1990 ve sonrasında göç edenleri kendi içinde karşılaştırsak, 1990 öncesinde gelenlerde çocuklarının daha rahat bir hayat yaşayacağına inananların oranı 1990 ve sonrasında gelenlere göre daha yüksektir. 1990 öncesinde göç edenlerin yarısı bir gün zengin olacağını düşünürken, diğer yarısı düşünmemektedir. 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise neredeyse tamamına yakını zengin olacağını düşünmemektedir.

Lewis yoksulluk kültürünü açıklarken bu kültürün ekonomik özellikleri arasında şu kriterleri sıralamaktadır: işsizlik, düşük ücret, beceri gerektirmeyen işlerde yığılma, çocuk işçiliği, sürekli para sıkıntısı, ihtiyaç oldukça daha sık ve küçük miktarda alışveriş yapma alışkanlığı, ikinci el mobilya ve giysi kullanımı. Bu kriterlerden düşük ücret ve beceri gerektirmeyen işlerde yoğunlaşma, çalışmaya katılan göçmenlerde de görülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlasının inşaat işçisi olması ve elde edilen gelirin 500-1000 TL arasında yoğunlaşması bunu göstermektedir. Ayrıca sürekli para sıkıntısı, ihtiyaç oldukça alışveriş yapma, ikinci el mobilya kullanımı gibi kriterler, 1990 ve sonrasında göç edenlerde, yani 22 ve daha az süredir Denizli'de yaşayan katılımcılarda yoğunlaşmaktadır. Fakat oranlar 22 yıldan fazla yaşayanlarda düşüşe geçmektedir. Ancak Lewis'in yoksulluk kültürünün ekonomik özellikleri olarak belirttiği kriterler, yoksulluk nedeniyle bireylerin tutum ve davranışlarının kültürel bir yansımasının sonucu değildir. Bu kriterler bir kültür özelliği değil, her yoksulun hayatında rastlanılabilecek durumlardır.

Lewis yoksulluk kültürüne sahip olan yoksulların, eğitim seviyesinin düşük olduğunu ve eğitime önem vermediklerini, kadercı ve yükseklerle erişme isteğinin az olduğunu, çaresizlik, yarını pek düşünmeme, kendini bırakma, çalışmayı sevmeme, yardım bağımlılığı gibi özelliklere sahip olduğunu belirtmektedir. Araştırmaya katılan göçmenlerin büyük bir kısmının eğitim seviyesi düşüktür, ama çoğunluğu, çocukları

okuduğu sürece onları okutacağını belirtmektedir. Bu, eğitimin öneminin farkında olduklarını göstermektedir.

Katılımcıların neredeyse hepsinin çalıştığı ve yoksulluktan kurtulmanın yolu olarak “çalışmayı” gördükleri düşünüldüğünde, çalışmayı sevmeyen, motivasyonu ve umudu kırılmış, çaresiz gibi özelliklerin katılımcılarda olmadığını söyleyebiliriz. Katılımcıların büyük bir kısmı yoksulluktan kurtulmanın yolunun çok çalışmak olduğunu söylemektedirler. Bu, yoksulluk ile işsizlik arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunun farkında olduklarını göstermektedir.

Günümüzde halen formel sektöre girişin zor olması ya da bu sektörde göçmenlere yönelik işlerin ücretlerinin düşük olması, işsiz kalanları enformel sektöre yöneltmektedir. Modern dünyanın bir getirisi olan hizmet sektörü için eğitilmiş ve uzmanlaşmış işçiye ihtiyaç vardır. Dolayısıyla teknik bilgi sahibi olmayan ve eğitim seviyesi düşük olan göçmenler için enformel sektör kurtarıcı olmaya devam etmektedir. Ayrıca hemşeri ve akrabaların kurduğu ilişki ağlarının yardımı ile de enformel sektörde daha çabuk iş bulma imkanı, bu sektöre olan ilgiyi arttırmaktadır. Araştırmaya katılan göçmenlerin yarısından fazlası inşaat işinde çalışmaktadır ve bir inşaat işi bittikten sonra yenisinin bulunmasında hemşerilerin rolü olmaktadır. Dolayısıyla göçmenler, yoksulluk kültüründe ifade edildiği gibi tembel bir yapıya sahip değildir, aksine formel sektörde çalışma imkanı olmasa bile enformel sektörde çalışarak geçimini sağlamanın yollarını bulmaktadır.

Yoksulluk kültürünün en belirgin özelliklerinden biri olan yardıma bağımlılık durumuna da katılımcılar arasında rastlanmamaktadır. 1990 öncesinde göç edenlerin neredeyse tamamına yakını, 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise yarısından biraz fazlası hiçbir yardım almamaktadır. Yardım alanların, aldıkları yardımlar ise hem sürekli hem de yardıma bağımlılık yapacak kadar fazla değildir. Son olarak 1990 öncesinde göç edenlerin neredeyse tamamına yakının gelecekte her şeyin daha iyi olacağını düşünmesi, 1990 ve sonrasında göç edenlerin ise yarısından biraz fazlasının hiçbir şeyin değişmeyeceğini, yarısından biraz azının ise daha iyi olacağını düşünmesi, onların gelecek adına karamsar olmadıklarını, kaderci bir yaşam sürmek yerine gelecek adına umutlu olduklarını göstermektedir.

Lewis “yoksulluk kültürü” kavramını geliştirirken ortaya koyduğu en önemli iddialardan biri, yoksulluk kültürünün çocuklar üstündeki etkisi nedeniyle kuşaktan kuşağa geçerek, süreklilik kazanmasıdır. Burada Lewis, her ne kadar yoksulluk kültürünün kuşaktan kuşağa geçtiğini iddia etse de aslında yoksulluk da bir sonraki

kuşağa devredilerek süreklilik kazanmaktadır. Bu noktada yoksulların çocuklarının geleceğinin garanti altına alınması ve bu çocukların eğitimini tamamlaması çok önemlidir. Ancak babanın bütün gün işte olması, annenin ise hem eğitim seviyesinin oldukça düşük olması hem de dışarı ile ilişkilerin neredeyse hiç olmaması, çocuğun dışarıda yalnız ve savunmasız kalmasına neden olmaktadır. Özellikle ailenin, eğitim noktasında ilgisiz ve yetersiz olması çocuğun başarı düzeyinde olumsuz yönde bir etkiye sahiptir. Bu nokta da ilgisizlik, dış çevrenin etkisi çocuğun başarısız olmasına ve eğitimini yarıda bırakarak erken yaşta vasıfsız olarak iş hayatına atılmasına sebep olmaktadır. Buna karşılık, ailelerin geneli çocuklarının kendilerinden daha rahat bir hayata sahip olacakları inancına sahiptir. Bu da gösteriyor ki, aileler çocuklarının hayatına yönelik karamsar bir bakış açısına sahip değildir.

Yoksulluk kültürü kuramını, elde edilen bulgular doğrultusunda Denizli'deki Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen göçmenler için sorguladığımızda, yoksulluk kültürünün ekonomik özellikleri olan düşük ücret, vasıfsız işlerde yığılma, para biriktiremem, sürekli para sıkıntısı, ihtiyaç oldukça yiyecek alma, elden düşme giysi ve eşya kullanma gibi özellikleri, 1990 sonrasında Denizli'ye gelen göçmenlerin yansıttığı görülmektedir. Fakat 1990 öncesinde gelen göçmenlerde bu özellikleri yansıtanların sayısı nispeten daha azdır. Buna göre, göçmenlerin Denizli'de yaşadığı süre arttıkça, yoksulluk kültürünün ekonomik özelliklerinde ters orantılı olarak bir azalma olmaktadır. Bu kültürün özelliklerinden biri olan eğitim seviyesinin düşük olması, göçmenler için de geçerlidir. Ancak göçmenler arasında eğitime önem vermeyen hemen hemen hiç yoktur denilebilir. Eğitimli olsalardı hayatlarının daha iyi olacağını düşünmeleri ve çocukları isterlerse, sonuna kadar okutacaklarını belirtmeleri, eğitimi önemsediklerini göstermektedir. Yoksulluk kültürünün temel özelliklerden, çalışmayı sevmeyen, motivasyonunu kaybetmiş, çaresizlik, yardıma bağımlılık, kadercilik, umutsuzluk, yarını düşünmeme göçmenler arasında rastlamak hemen hemen çok güçtür. Bu özelliklerin aksine göçmenlerin geneli çalışmakta ve en azından ailesinin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Göçmenler arasında yardım alanlar vardır, ancak bu yardımlar sürekli değildir. Göçmenler karamsar ve kaderci bir yapıda da değildirler. Aksine, geçim sıkıntısı çekmelerine rağmen hayattan memnundurlar. Üstelik gelecek adına umutludurlar, özellikle 1990 öncesinde göç edenlerin geleceğe yönelik düşünceleri daha olumludur.

Katılımcılar yoksulluk kültürün ekonomik düzey özelliklerini yansıtırken, bireysel düzey özelliklerini yansıtmamaktadır. Bu noktadan hareketle, katılımcıların tam

olarak yoksulluk kültürünü yansıtmadıklarını söyleyebiliriz. Çünkü Lewis ciddi anlamda bir örgütlenmenin yoksulluk kültürünün oluşmasını engelleyeceğini belirtmiştir. Buna göre, katılımcıların akraba ve hemşerileri ile ilişkilerinin gelişmiş olması, hatta bu ilişkilerin örgütlenme derecesine gelmesi, tam olarak yoksulluk kültürünün oluşmasını engellemiştir. Göçmenler, akraba ve hemşerileri ile bir arada yaşamakta ve bu sayede her konuda birbirlerine yardımcı olmaktadır. Hem 1990 öncesi hem de 1990 ve sonrasında göç edenlerin hemşerileri ile aralarında birlik ve dayanışma vardır. Bu birlik ve dayanışma göçmenlerin umutsuzluğa düşerek, mücadeleyi bırakmasını engellemektedir.

Yoksullar üzerine yapılan çalışmalar göstermiştir, Türkiye'deki yoksullar bir üst sınıfa çıkmak için hep mücadele içinde olmuş, bunun için eline geçen her fırsatı en iyi şekilde değerlendirmiştir. Buna göre, Türkiye'nin özellikle gelişmiş kentlerinin gecekondulu mahallelerdeki yoksullar, hantal, çaresiz, gelecek adına karamsar değil, aksine dinamik bir yapıdadır. Yani göçmenler, yoksulluk kültürünün özellikleri arasında yer alan, kaderci, karamsar ve tembellikle nitelendirilecek bir yapıda değildir.

SONUÇ

Yoksulluğun nedenleri arasında gelir dağılım adaletsizliği ve işsizlik başta gelmektedir. Buna karşılık yoksulluğu besleyen ve onu derinleştirerek, farklı boyutlar kazanmasına neden olan bir takım etkenler vardır; göç bu etkenlerden biridir. Göçün nedeni ne olursa olsun, ister gönüllü ister zorunlu, temelde yaşam kalitesinin artırılması, daha güvenilir ve rahat bir hayata kavuşma isteği yer almaktadır. Ancak yoksulluk, göçmenlerin vardıkları yerde içine düştükleri bir sorun olarak karşılımlarına çıkabilmektedir.

Yoksulluk insanların tutum ve davranışlarını derinden etkilemektedir. Öyle ki, yoksulluk kültüründe de ifade edildiği gibi, yoksulluktan kaynaklanan bir takım alışkanlıklara sebep olabilir ve bu alışkanlıkların kuşaktan kuşağa geçerek yoksulluğun ve onun yol açtığı tutum ve davranışların süreklilik kazanmasına neden olabilir. Özellikle bireyin kendini çaresiz hissetmesi, mücadeleyi bırakarak her şeyi oluruna bırakması, kadercilik gibi bireysel tutumlar yoksulluğun içselleştirilmesine ve kronikleşmesine neden olabilmektedir. İşte tam bu nokta da yoksulluk için yapılan çalışmalarda yoksulluğun ekonomik boyutunun yanında sosyal boyutunun da ele alınması gereklidir. Çünkü yoksulluğun ekonomik boyutunun bireydeki yansımaları farklı sonuçlar doğurmaktadır.

Çalışmaya göre, göçmenlerin yoksulluğunu pekiştiren en önemli etkenlerden biri sürekli gelir getiren bir işe sahip olmamaları, yani formel sektöre girememeleridir. Bu durum göçmenlerin Denizli'ye geldiği yıllardan bu yana yaşadığı bir sorun olarak karşımıza çıkar. Burada göçmenlerin, göçü yaşadığı yıllarda ülkenin ekonomik durumunu göz önünde bulundurmamak önemlidir. 1990'lı yıllar yoksulluğun mutlaklık kazandığı yıllardır. Başka bir anlatımla bireyler biyolojik hayatlarını sürdürebilmek için karınlarını doyuracak ekmeği zor bulmaktadır. Üstelik bu durumdan en çok etkilenenler de son kitlesel iç göçü yaşayan Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen göçmenlerdir. Bu dönemde göçmenlerin en büyük sorunlarından biri formel sektöre girememeleridir. Aradan yaklaşık on beş, yirmi yıl geçmiştir, ancak bu çalışmadan da görüldüğü kadarıyla doğudan Denizli'ye gelen göçmenlerin büyük bir kısmı halen formel sektöre dahil olamamıştır. Yani enformel sektördeki istihdam durumları devam etmektedir ve buradan elde edilen gelir ancak en temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetmekte, yaşam kalitesini arttırmak için yetersiz kalmaktadır. Gerçekten de göçmenlerin enformel sektör işlerinde yoğunlaşması, dolayısıyla alınan ücretin düşük olması ve işsiz kalma sıklığının

fazla olması, onları yoksulluk sınırında yaşamaya mecbur bırakmaktadır. Ancak, 1990'lardan bugüne baktığımızda göçmenlerin yoksulluğunun mutlaklıktan göreliliğe geçtiği görülmektedir. Bu durumun gerçekleşmesinde, göçmenlerin enformel sektörde de olsa çalışıp belirli bir gelir elde etmesinin dikkate değer bir rolü söz konusudur. Tabii bu noktada Türkiye'nin ekonomik durumunu da göz önünde bulundurmamız gerekir. Çünkü ülke, özellikle 2001 krizinden sonra, ekonomik alanda kendini büyük ölçüde toparlamayı başarmış ve bugün ekonomisi hızlı büyüyen bir ülke olarak anılmaya başlamıştır. Bu noktadan hareketle, ülkenin ekonomik alandaki gelişimi, Denizli'de yaşayan göçmenlerin yoksulluklarının mutlaklıktan göreliliğe geçmesinde önemli bir yere sahiptir.

Denizli'deki göçmenler arasında yoksulluğun göreliliği de olsa devam etmesi, yoksulluk kültürünün ekonomik düzeydeki özelliklerinin göçmenlerde yansıma bulmasının temel nedenidir. Buna göre, göçmenler düzenli gelir getiren bir işe sahip olduklarında ya da aile reisi dışında eve ek gelir getiren biri olduğunda, yoksulluk kültürünün ekonomik boyutu da ortadan kalkmış olacaktır. Çünkü yoksulluk kültürünün ekonomik boyutunu yansıtan özellikler, yoksulluktan kaynaklanan bir kültür özelliği değil, aksine bizzat yoksulluğun bir yansıması ve yoksulluğu besleyen etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada her ne kadar Lewis, genel olarak yoksulluk kültürünü ortadan kaldırmanın yoksulluğu yok etmekten daha zor olduğunu iddia etse de bu kültürün ekonomik boyutunu yansıtan özellikleri, düzenli bir iş ve gelire bağlı olarak ortadan kaldırılabilecek niteliktedir.

Denizli'deki göçmenlerde yoksulluğun göreliliği olması, yani temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir gelire sahip olmaları, dolayısıyla yoksulluğu mutlak seviyede yaşamamaları, göçmenlerin yoksulluğu içselleştirerek hayata karşı kaderci, karamsar ve çaresiz bir tavır içine girmelerinin önünde önemli bir engel olarak durmaktadır. Mutlak yoksulluk, yoksulluğun en tehlikeli halidir, yani kişinin biyolojik hayatını devam ettirecek imkânlardan yoksun olmasıdır. Böyle bir durum kişinin kendini toplumsal, siyasal ve kültürel anlamda var etmesini engellemektedir. Çünkü kişi sadece karnını doyurma ve hayatta kalabilme güdüsüne göre hareket etmektedir. Bu durumda kişinin kendine güveninin kırıldığını ve kendini aciz ve çaresiz hissettiğini düşünmek olasıdır. Böyle bir ruh hali aynı zamanda kişinin hayata karşı kaderci ve kötümser olmasına, mücadeleyi bırakarak her şeyi oluruna bırakmasına da neden olmaktadır. Kısacası yoksulluğun mutlaklığı arttıkça, yoksulluk kültürünün, ekonomik özelliklerinin yanında bireysel özelliklerinin de ortaya çıkma durumu artmaktadır. Söz konusu bu durum

doğudan Denizli'ye gelen göçmenlerin yoksulluğu görece olarak yaşamaları ve buna bağlı olarak yoksulluk kültürünün bireysel düzeyde olan özelliklerinin göçmenler arasında yansıma bulmaması ile paralellik içinde olduğunu göstermektedir.

Denizli'deki göçmenlerin hemşerileri ve akrabaları ile aynı mahallede yaşamaları, yoksulluk karşısında çaresiz kalmalarını engelleyen bir niteliğe sahiptir. Çünkü göçmenler, başta ekonomik ve sosyal olmak üzere, birçok konuda birbirlerine destek olmaktadır. Ayrıca göçmenlerin hemşerileri ve akrabaları ile bir arada yaşamaları, onların toplumdan dışlanması ve bu dışlanmanın yol açacağı ruhsal çöküntüyü de en aza indirmekte ve göçmenlerin yoksulluk nedeniyle karamsar bir yapıya bürünmesini engellemektedir. Göçmenlerin yoksulluktan kurtulmak için çalışmak gerektiğini vurgulamaları ve tembellik yapmak ya da yardım kuruluşlarına bağımlı olmak yerine çalışmayı tercih etmeleri, onların yoksulluk karşısında mücadeleyi bırakmadığının somut bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu bağlamda yoksulluk kültürünü besleyen kadercilik, acizlik ve tembellik gibi düşünsel pratiklerin göçmenler arasında oluşmadığı görülmektedir. Bu düşünsel pratiklerin Denizli'deki göçmenler arasında yansıma bulup bulmadığını sorgularken, Türkiye'nin toplum yapısının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çünkü Türkiye'nin gelenek ve görenek gibi önemli meşruiyet mekanizmalarının, özel anlamda Denizli örneğindeki, yoksulluk kültürünün oluşmasını yavaşlattığı ya da engellediği düşünülebilir.

Türkiye'deki yoksulluk profilinin Denizli özeli ile paralellik göstermektedir. Şöyle ki, Türkiye'deki yoksullar, bir üst sınıfa çıkmak ve toplumun geneline karışmak için genellikle mücadele içinde olmuştur. Bu mücadele anlayışı Denizli'deki göçmenlerde de gözlenmiştir. Özellikle Denizli'ye 1990 öncesinde göç edenlerde söz konusu duruma çok daha sık rastlanmıştır. Bu, göçmenlerin Denizli'de yaşadıkları süre arttıkça sosyo-ekonomik konumlarında istendik bir değişim olduğunu ve buna bağlı olarak hayata karşı daha umutlu bir tavır içine girdiklerini göstermektedir.

Bu çalışmanın sonuçlarına göre, bugün Denizli'de yoksulluk ve yoksulluk algısı hem olumlu hem de olumsuz olarak değerlendirilebilir. Başka bir ifade ile yoksullar 1990'lardaki gibi, özellikle 2001 krizinden sonra olduğu gibi, en temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak durumda değildir. Aksine bu ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumdadırlar. Ancak hızlı büyüyen bir ekonomiye sahip Türkiye'de görece de olsa yoksulluğun devam etmesi dikkat çekici bir noktadır.

Bu bağlamda öncelikle, hem devletin ve hem de Sivil Toplum Örgütlerinin yoksulluk için kalıcı çözümler getirecek çalışmalar yapması gerekmektedir. Ancak

Türkiye de yoksulluğu önlemek için yapılan çalışmalar oldukça yetersizdir. Çünkü yapılan çalışmalar, uzun süreli değildir ve genelde yoksula para ve gıda yardımı yapmaya yöneliktir. Dolayısıyla yapılan yardımlar, yoksulluğu engellemek yerine sadece üstünü örtmektedir. Ayrıca yoksulluğun temel sebebi olarak görülen adaletsiz gelir dağılımı ve istihdam alanlarının yetersiz olması, yani işsizlik, yoksulluğu önlemek için alınan önlemlerde göz ardı edilmektedir. Buna göre yoksulluk için kalıcı çözümler bulunması noktasında gelir dağılımı sorunu ve işsizlik çözümünün temel taşı olmalıdır.

Araştırmaya katılan göçmenlerin büyük bir kısmının enformel sektörde istihdam ediyor olması, göçmenler açısından, istihdam noktasında önemli eksikliklerin bulunduğunu göstermektedir. Göçmenlerin neredeyse hepsi çalışmaktadır, ancak yaptıkları işlerin hem ücretleri düşüktür hem de sürekli değildir. Yani her an işsizlikle karşı karşıya kalma riski vardır. Bu durum onları “çalışan yoksul” yapmakta ve düzenli gelire sahip olmadıkları için yaşam standartları yükselmemektedir. Bu yüzden yoksulların düzenli geliri ve sosyal güvencesi olan işlere sahip olması sağlanmalı, diğer bir deyişle bu insanlar formel sektöre kaydırılmalıdır. Buna göre enformel sektörde bulunanların formel sektöre kaydırılması için, mesleki eğitim verilmesi ve bu insanların, ihtiyaç olan alanlara yönlendirilmesi iş noktasında önemli bir adım olacaktır. Devletin ve bazı sivil toplum örgütlerinin bu noktada, yani mesleki eğitim verme noktasında, bir takım çalışmaları olmaktadır ancak bu uygulamalar gerekli insanlara gerektiği gibi ulaştırılmamaktadır. Yani hazırlanan projeler uygulama aşamasında yetersiz kalmaktadır. Buna göre yapılması gereken en önemli şey, yoksulluğa yönelik uzun soluklu projelerin uygulanma aşamasında sıkı denetime tabi tutulmasıdır. Ayrıca mesleki eğitimlerin özellikle eğitimi yarıda kalmış gençlere ulaştırılması yoksulluğun süreklilik kazanmasının engellenmesi açısından önemli bir uygulama olacaktır.

Eğitimine halen devam eden çocukların da okuldan kopması engellenmeli, bunun için özellikle yoksul ve göçmen çocukların yoğun olduğu okullarda, bu çocuklara yönelik özel rehberlik çalışmaları yapılmalıdır. Ayrıca bu çocukların eğitimi için gerekli maddi desteğin sağlanmasına da önem verilmelidir. Eğitim için yoksul ailelerin çocuklarına dönemlik olarak çok cüzi miktarda para yardımı yapılmaktadır. Ancak verilen para çocuğun eğitimi masraflarını karşılamaya yetmemektedir. Yoksul ailelerin çocuklarının eğitiminin arttırılarak, bu çocukların geleceklerinin garanti altına alınması yoksulluğun kuşaktan kuşağa geçerek süreklilik kazanmasının önlenmesi için gereklidir. Bu nedenle eğitime yönelik geliştirilen projelere ayrı bir önem verilmeli ve projeler titizlikle uygulanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akan, Y. ve Arslan, İ., (2008). *Göç Ekonomisi*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Ankara.
- Akşit, B., (1998). “İç Göçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış”, *Türkiye’de İçgöç*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, ss: 22-37, İstanbul.
- Adaman, F. ve Keyder, Ç., (2007). “Türkiye’nin Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşayan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, *Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*, Editörler: Gökhan Atılğan ve Yakut Çakar, Tes-İş Dergisi, ss. 83-89.
- Açıkgöz, R. ve Yusufoglu, Ö. Ş., (2012). “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Sayı:1,s.76-116.
- Altay, A., (2005). “Yoksulluk Sadece Devlet Sorunu mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, *Sosyo Ekonomi*, Sayı:2, ss. 155-177, Ankara.
- Aksan, G., (2012). “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:27, ss. 9-19, Konya.
- Arpacıoğlu, Ö. ve Yıldırım, M., (2011). “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı:2, ss. 60-79.
- Aktan, C.C. ve Vural, I. V., (2002). *Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Editör: Coşkun Can Aktan, Hak-İş Konfederasyonu Vakıfları, Ankara.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç., (2003). “Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi”, *Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Proje Raporu*, Ankara.
- Balcı, E. vd., (2002). “Yoksulluk Olgusunun Değerlendirilmesi”, *Kente Göç ve Yoksulluk: Diyarbakır Örneği*, Derleyenler: Melih Ersoy ve Tarık Şengül, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı 2001 Yılı Stüdyo Çalışması, Ankara.
- Başel, H., (2006). “İç Göçün Sonuçları ve İşgücüne Etkileri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı:51, ss. 287-321.
- Başel, H., (2007). “Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı:53, ss. 515-542.
- Bıçkılı, D., (2007). “Yoksulluk Kültürü Tezinin Sınırlı Bir Analizi: Bursa Örneği”, *Küresel yoksulluk, IV. Uluslar Arası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiri Kitabı*, s. 413-425, Çanakkale.
- Buğra, A., (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Baudrillard, J., (2008). *Tüketim Toplumu*, (Çev. Hazal Deliceçaylı-Ferda Keskin), Ayrintı Yayınları, İstanbul.
- Chossudovsky, M., (1999). *Yoksulluğun Küreselleşmesi*, (Çev. Neşenur Domaniç), Çiviyazıları, İstanbul.
- Can, K., (2001). “Şanlı Urfa’da Yoksulluk Manzaraları”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı:89, ss: 205-217.
- Çolakoğlu, E., (2003). “Kentsel Yoksulluk”, *Yerel ve Kentsel Politikalar*, Editörler: M. Akif Çukurçayır ve Ayşe Tekel, Çizgi Kitapevi, s. 463-490, Konya.

- Çağlayan, S., (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 17.
- Çağlayan, S., (2008). “Göç ve Yoksulluk: Mutlak ve Doğrusal Olmayan Bir İlişki”, *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, Derleyen: Nurgün Oktik, Yakın Kitapevi, İzmir.
- Dansuk, E., (1997). *Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyal-Ekonomik Yapılarla İlişkisi*, Uzmanlık Tezi, DPT, Ankara.
- Dumanlı, R., (1996). *Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları*, Uzmanlık Tezi, DPT, Ankara.
- Doğan, İ., (2003). “Türkiye Yoksulluğunun Sosyo-Kültürel Zemini”, *Yoksulluk*, Editörler: Ahmet Emre Bilgili ve İbrahim Altan, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, s. 80-89, İstanbul.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2001). “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele”, *Özel İhtisas Komisyon Raporu*, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2007). “Dokuzuncu Kalkınma Planı: Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele”, *Özel İhtisas Komisyon Raporu*, Ankara.
- Erdem, T., (2003). *Yoksulluk Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma: Ankara Kent Yoksulları*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erder, S., (2001). *İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ekin, B., (2007). “Sosyal Dışlanma ile Mücadele de Hak Temelli Yaklaşım: Avrupa Yoksulluk ile Mücadele Ağı”, *Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*, Editörler: Gökhan Atılğan ve Yakut Çakar, Tes – İş Dergisi, ss. 81-82.
- Erman, T., (2002). “Mekansal Kümelenme, Siyaset ve Kültür”, *Kentleşme, Göç ve Yoksulluk*, Editör: Ahmet Alpay Dikmen, İmaj Yayıncılık, s. 1-17, Ankara.
- Geray, H., (2004). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Gün, S., (2010). *Yoksulluk Döngüsü Bağlamında Sokakta Çalışan Çocuklar*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gül, H. ve Gül, S. S., (2008). “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü Tartışmaları”, *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, Derleyen: Nurgün Oktik, Yakın Kitapevi, İzmir.
- Gökalp, F. vd., (2010). “Türkiye’de yoksulluğun ve Yoksulların Ana Akım Basında Temsili”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı:1, ss.145-182.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, (2006). “Türkiye, Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırmaları Raporu”, *HÜNEE*, Ankara.
- Işık, O. ve Pıncıoğlu, M. M., (2001). *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- İnsel, A., (2001). “İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri”, *Toplum ve Bilim*, Sayı:89, ss. 62-72.
- Kunduracı, F. N., (2009). *Yoksullukla Mücadele-Beşeri Sermaye İlişkisi*, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Kule, H. ve Es, M., (2005). "Türkiye'de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 50, ss. 259-300.
- Kentleşme Şurası, (2009). "Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyon Raporu", *Bayındırlık ve İskan Bakanlığı*, Ankara.
- Kaygalak, S., (2009). *Kentlerin Mültecileri: Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Kaygalak, S., (2001). "Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması: Mersin/Demirtaş Mahallesi Örneği", *Praksis*, Sayı:2, ss. 124-72.
- Kalaycıoğlu, S. vd., (2002). "Yapısal Uyum Programlarıyla Ortaya Çıkan Yoksullukla Başetme Stratejileri", *Kentleşme, Göç ve Yoksulluk*, Editör: Ahmet Alpay Dikmen, İmaj Yayıncılık, s. 197-246, Ankara.
- Kaya, A. vd., (2009). *Türkiye'de İç Göçler: Bütünleşme mi Geri Dönüş mü?*, Yay. Haz. Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kongar, E., (1979). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Lewis, O., (1965). *İşte Hayat*, (Çev.Vahit Çelikbaş), E Yayınları, İstanbul.
- Lewis, O., (1971). *Sançez'in Çocukları*, (Çev. Leyla Ragıp), E Yayınları, İstanbul.
- Özdoğan, F., (2009). *Yoksulluk Kültürü Yaklaşımına Eleştirel Bir Bakış*, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Özgen, H. N., (2001). "Kentte Yeni Yoksulluk ve Çöp İnsanları", *Toplum ve Bilim*, Sayı:89, ss. 88-101.
- Punch, F. K., (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, (Çev. Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz), Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Slattery, M., (2007). *Sosyolojide Temel Fikirler*, (Çev. Ümit Tatlıcan-Gülhan Demiriz), Sentez Yayıncılık, Bursa.
- Şenses, F., (2004). "Neoliberal Küreselleşme Kalkınmak İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?", *ERC Working Paper in Economic*, 04/09.
- Şenses, F., (2001). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şentürk, M., (2009). "Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları", *Sosyoloji Dergisi*, Sayı:18, ss.205-233.
- Tekeli, İ., (2000). "Kent Yoksulluğu ve Modernite'nin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine" *Yoksulluk: Bölgesel Gelişme ve Kırsal Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu*, TESEV Yayınları, s. 139-159, İstanbul.
- Tekeli, İ., (2008). *Göç ve Öteki*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Türkdoğan, O., (1977). *Yoksulluk Kültürü: Gecekonduların Toplumsal Yapısı*, Dedekorkut Yayınları, İstanbul.
- Türkdoğan, O., (2003). "Türk Toplumunda Yoksulluk Kültürü", *Yoksulluk*, Editörler: Ahmet Emre Bilgili ve İbrahim Altan, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, s. 104-109, İstanbul.
- World Bank, (2000). "Attacking Poverty", *World Development Report 2000/2001*, Washington D. C.

- Yıldız, M. C., (2008). “Kent Yaşamının Değişmeyen Marjinaleri: Seyyar Satıcılar ve İşportacılar”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:2, ss. 343-366.
- Yılmaz, B., (2003). “Göç ve Kentsel Yoksulluğun İstanbul Tarlabası Mahallesi Örneğinde İncelenmesinde İlk Adımlar, İlk Sorular”, *ToplumBilim*, Göç Sosyolojisi Özel Sayısı:17, ss. 95-105.
- Yalçın, C., (2004). *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yücel, M. H., (2011). “Türkiye’de İller Arası İşsizlik Oranı Farklılıkları, Göç ve Ekonomik Kalkınma”, *Sosyo Ekonomi*, Sayı:15, ss. 29-53.
- Zürcher, J. E., (2003). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, (Çev. Yasemin Saner Gönen), İletişim Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

- Erman, T., (2004). “Gecekondu Çalışmalarında ‘Öteki’ Olarak Gecekondu Kurguları”, *European Journal of Turkish Studies*, Termik sayı no:1, URL:<http://www.ejts.org/document85.html>.
- Gündoğan, N., (2008). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”, Ankara Sanayi Odası, Dosya
<http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedy/ocaksubat2008>
(29.08.2012).
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. M., (2008). “Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Değişen Yapısı”, *TÜBİTAK Destekli Proje Raporu*, Ankara, tr.scribd.com/doc/47255782,
(14.09.2012)
- Seyyar, A. “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede STK’lerin Roller ve Önemleri (Deniz Feneri Derneği Örneği),
http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yoksullukla_mucad. (17.01.2013)
www.prohayat.com/2012/03/16/denizli-ekonomisi (01.11.2012).
<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/404.html> (17.01.2013)
<http://www.denizfeneri.org.tr/icerik.aspx?kod=deniz-feneri-d> (17.01.2013)

EKLER

EK-1 ANKET FORMU

Değerli katılımcı;

Bu çalışma Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Denizli'ye gelen göçmenlerin yoksulluk hallerini araştırmak amacıyla yapılmaktadır. Vereceğiniz cevaplar, bilimde gizlilik ilkesi uyarınca gizli tutulacak, araştırmanın hiçbir yerinde ve düzeyinde isimler ve kişilere ilişkin özel bilgiler açıklanmayacaktır. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Latife USLU

Yer:.....

Tarih:.....

- 1) Kaç yaşındasınız?
 20 ve daha az 21-30 31-40 41 ve üzeri
- 2) Eğitim durumunuz nedir?
 Okumadım Sadece okuryazar İlköğretim mezunu Lise mezunu
- 3) Mesleğiniz nedir?

- 4) Nereden göç ettiniz?

- 5) Kaç yılında Denizli'ye geldiniz?

- 6) Neden göç ettiniz?
 Ekonomik Siyasi Coğrafi Ailevi
- 7) Nasıl bir evde oturuyorsunuz?
 Müstakil ev Apartman dairesi Gecekondu
- 8) Yaşadığınız ev için ne söyleyebilirsiniz?
 Kendimin Kira Bir akrabamın
- 9) Aylık gelirin ne kadar?
 500-1000 1100-1500 1600 ve üzeri
- 10) Sosyal güvenceniz var mı?
 Evet Hayır
- 11) Evde bakmak sorunda olduğunuz kaç kişi var?
 2-5 6-9 10 ve üzeri
- 12) Okula giden kaç çocuğunuz var?
 3 ve daha az 4-5 5 ve üzeri

13)Denizli'ye göç etmenizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çok memnunum Memnunum Memnun değilim Hiç memnun değilim

14)Denizli'ye ilk geldiğinizde yaptığınız meslek nedir?

.....

15)Çok sık işsiz kaldığınız oluyor mu?

Evet Hayır

16)Şu anki işinizden memnun musunuz?

Evet Hayır

17)Eşiniz Çalışıyor mu?

Evet Hayır

18)Çocuklarınızdan çalışan var mı?

Evet Hayır

19)Size gelir sağlayan mal/mülkünüz var mı?

Evet Hayır

20)Peşin para sıkıntısı çektiğiniz oluyor mu?

Hemen hemen her zaman Zaman zaman Hemen hemen hiçbir zaman

21)Alışverişlerinizi nasıl yaparsınız?

Veresiye Peşin Kredi kartı ile Diğer

22)Gıda alışverişlerinizi en çok nereden yaparsınız?

- Migros, Kipa, Carrefour gibi marketlerden
 BİM, ŞOK, DİASA gibi marketlerden
 Mahale bakkalı/Marketinden
 Semt pazarından

23)Ne sıklıkla mutfak alışverişi yaparsınız?

Her hafta İki haftada bir İhtiyaç oldukça

24)Market alışverişlerinizde aldığınız ürünlerde neye dikkat edersiniz?

Fiyatın düşük olmasına Markasına Kalitesine

25)Giyim alışverişlerinizi nereden yaparsınız?

AVM'lerden Çınar'dan Bayramyeri'nden Semt pazarından

26)Kıyafet alışverişlerinizde markaya dikkat eder misiniz?

- Evet Hayır
- 27) Aldığınız herhangi bir kıyafeti ne kadar kullanırsınız?
 Hevesim gecene kadar Eskiylene kadar
 Kullanılmayacak hale gelene kadar
- 28) Evinizdeki mobilyalarınız için ne söyleyebilirsiniz?
 Birinci el İkinci el Mobilyalarımız yok
- 29) Denizli'ye göç etmenizden hemşerilerinizin etkisi oldu mu?
 Evet Hayır
- 30) Hemşerilerinize ne sıklıkla gidip gelirsiniz?
 Her zaman Bazen Hiçbir zaman
- 31) Sıkıntılı günlerinizde hemşerilerinizden destek görür müsünüz?
 Evet Hayır
- 32) Hemşerilerinizle dertleşir misiniz?
 Evet Hayır
- 33) Hemşerilerinizden rahatlıkla borç isteyebiliyor musunuz?
 Evet Hayır
- 34) Kent merkezine ne sıklıkla gidersiniz?
 Hemen hemen her zaman Zaman zaman Hemen hemen hiçbir zaman
- 35) Denizlilerin sizi dışladığını düşünüyor musunuz?
 Fakir olduğum için dışlandığımı düşünüyorum
 Doğudan geldiğim için dışlandığımı düşünüyorum
 Dışlandığımı düşünmüyorum
 Diğer.....
- 36) Devlet kurumlarında(hastane, okul...vb) ayrımcılığa maruz kaldığınız oluyor mu?
 Evet Hayır
- 37) Şehir merkezinde oturmayı ister miydiniz?
 Evet Hayır
- 38) Okuyan çocuklarınızın hepsini sonuna kadar okutmayı düşünüyor musunuz?
 Çocuğum isterse okuturum
 Çocuğum istemese de okuturum
 Ben istesem de çocuğum okumaz
- 39) Okumuş olsaydınız hayat sizin için daha farklı olur muydu?
 Evet Hayır

- 40) Yoksulluğun nedeni sizce ne olabilir?
 Eğitimsizlik Göç etmiş olmak
 İş imkanlarının yetersiz olması Çalışmamak/tembellik
- 41) Fakirlikten kurtulacağınıza inanıyor musunuz?
 Kesinlikle evet Kesinlikle hayır
- 42) Hayatınızdan memnun musunuz?
 Evet Hayır
- 43) Kurum/Kuruluşlardan (Belediye, Vakıf, Dernek...) yardım alıyor musunuz?
 Para yardımı alıyorum
 Gıda yardımı alıyorum
 Kömür yardımı alıyorum
 Hiçbir yardım almıyorum
- 44) Sizce yoksul kimdir?

- 45) Sizce fakirlikten kurtulmanın yolu nedir?

- 46) Gelecek için para biriktiriyor musunuz?
 Evet Hayır
- 47) Gelecekle ilgili beklentileriniz nelerdir?
 Her şey daha iyi olacak
 Her şey daha kötü olacak
 Hiçbir şey değişmeyecek
- 48) Çocuklarınızın sizden daha rahat bir hayatının olacağına inanıyor musunuz?
 Kesinlikle evet Kesinlikle hayır
- 49) Bir gün zengin olacağınız düşünüyor musunuz?
 Evet Hayır

EK-2 GÖRÜŞME SORULARI

- 1) Nereden göç ettiniz?
- 2) Denizli'ye geleli kaç yıl oldu?
- 3) Mesleğiniz nedir?
- 4) İşinizden memnun musunuz?
- 5) Çok sık işsiz kalıyor musunuz?
- 6) Para biriktiriyor musunuz?
- 7) Gelecekle ilgili beklentileriniz nelerdir?
- 8) Hayatınızdan memnun musunuz?
- 9) Sizce yoksul kimdir?
- 10) Yoksulluktan kurtulmanın yolu nedir?

EK-3**ÖZGEÇMİŞ**

22.02.1989 tarihinde Amasya Gümüşhacıköy’de doğdu. On sekiz yıldır İstanbul’da ikamet etmektedir. 1995-2000 yılları arasında ilkokulu Üsküdar Altunizade Hafize Özal İlköğretim okulunda, ortaokulu da 2000-2003 yılları arasında gene aynı okulda bitirdi. Lise öğrenimini ise 2003-2006 yılları arasında Çamlıca Kız Lisesinde tamamladı.

2006’da Denizli Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünü kazandı. 2010 yılında bölümü ikincilikle bitirerek mezun oldu. 2010 yılında Pamukkale üniversitesi Sosyoloji Bölümünde yüksek lisansa başladı.